

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ DIŞ POLİTİKASINDA
ÇEVRELEME SİYASETİ: SOVYET SOSYALİST
CUMHURİYETLER BİRLİĞİ VE ÇİN HALK
CUMHURİYETİ ÖRNEKLERİ

HALİL ERCAN

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

EYLÜL 2018

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ DIŞ POLİTİKASINDA
ÇEVRELEME SİYASETİ: SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER
BİRLİĞİ VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ ÖRNEKLERİ**

Halil ERCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Eylül 2018

Halil ERCAN tarafından hazırlanan “Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasında Çevreleme Siyaseti: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti Örnekleri” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr.Öğr.Üyesi Serpil GÜDÜL

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Prof.Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Dr.Öğr. Üyesi Nuri KORKMAZ

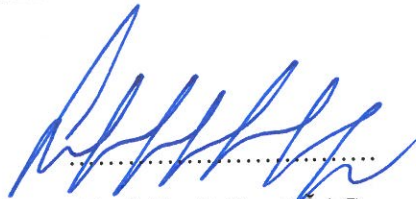
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Bursa Teknik Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 14 /09/2018

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Saliha AĞAÇ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Halil ERCAN

16.09.2018

Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasında Çevreleme Siyaseti: Sovyet Sosyalist
Cumhuriyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti Örnekleri
Yüksek Lisans Tezi

Halil ERCAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül 2018

ÖZET

Çevreleme politikasıyla etki sahasını genişletme amacı güden bir ülkenin, genel bir savaşa neden olmadan belirli sınırlar içerisinde tutulması hedeflenmektedir. Bu açıdan Soğuk Savaş süresince ABD tarafından Sovyetler Birliği'ne karşı birçok farklı dış politika aracının uyum içerisinde kullanılması suretiyle uygulanan bu politika aradan geçen uzun süreye rağmen başlangıçta öngörülen sonuçları doğurması bakımından dış politika stratejileri arasında dikkat çekici bir örnektir. Bugün ekonomik ve askeri gücünü arttıran Çin'in etki sahasını genişletme arzusu ve ABD merkezli dünya sistemini zorlayan tutumu, ABD'nin Çin'e yönelik politika arayışlarını hızlandırmaktadır. Yeniden dengeleme politikaları ile stratejik vizyonunu Asya-Pasifik'e kaydıran ABD ile 21'inci yüzyılın ilk 20 senesini "stratejik fırsat dönemi" olarak isimlendirerek, askeri modernleşme çabalarına ivme katan Çin arasındaki çekişme tırmanma eğilimi göstermektedir. Bu kapsamda ABD Dışişleri eski Bakanı Hillary Rodham Clinton'un Soğuk Savaş esnasında Sovyetler'e karşı kurulan ilişkiler ağının bir benzerinin Asya-Pasifik'te de tesis edilmesi çağrısı önemli görülmektedir. Bu nedenle ABD'nin Sovyetler Birliği'ne yönelik çevreleme politikasından edindiği tecrübeler dikkate alınarak, bir başka dev, Çin'le mücadelesinde yaşanabilecek gelişmeler hakkında birtakım öngörülerde bulunulabileceği değerlendirilmektedir.

Bilim Kodu : 114115
Anahtar Kelimeler : Soğuk Savaş, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği,
çevreleme politikası, Pasifik Yüzyılı, Çin'in yükselişi.
Sayfa Adedi : 115
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Serpil GÜDÜL

Containment Policy in Foreign Affairs of the United States of America: Union of Soviet
Socialist Republics and People's Republic of China Cases

M.S. Thesis

Halil ERCAN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

September 2018

ABSTRACT

Containment policy is an attempt to keep another country's power within certain limits, which aims to expand its sphere of influence, without causing a general war. In this regard, the US had applied containment policy against the USSR through the Cold War period by using different types of policy tools in harmony and produced the results that had been forecasted at the beginning of the Cold War. Therefore, containment policy is a conspicuous example among foreign policy strategies. Nowadays, China, increasing her economic and military strength, has a will to expand her reach and put pressure on the US-based world system. Hence, this attitude accelerates the US in order to look for new policy approaches against China. The US has shifted its strategic vision towards Asia-Pacific with re-balancing policies. On the other hand, China self-conceptualized the first twenty years of the 21st century as "period of strategic opportunity" and has added momentum to her military modernization efforts. Therefore, rivalry between China and the US has a tendency to escalate. In this context, the call of the former US Secretary of State Hillary Rodham Clinton, to establish a similar network of relations in Asia-Pacific with those established against the Soviets during the Cold War, is considerable. Hence, taking into account of the US experiences from the containment policy against the Soviet Union in Cold War, it is evaluated that some predictions can be made on possible outcomes of struggle of the US with China, another giant.

Science Code : 114115
Key Words : Cold War, Union of Soviet Socialist Republics, containment policy, Pasific Century, rise of China.
Page Number : 115
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Serpil GÜDÜL

TEŞEKKÜR

Başta tez danıŐmanım Dr.ŐĐr. Üyesi Serpil GÜDÜL olmak üzere bu çalışma süresince emeği geçen tüm hocalarıma teŐekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	x
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. OPTİMİZASYON SÜRECİ OLARAK DIŞ POLİTİKA.....	5
2.1. Dış Politikanın Tanımı	5
2.2. Dış Politikanın Araçları.....	6
2.2.1. Diplomasi	6
2.2.1.1. Kamu diplomasisi	7
2.2.2. Askeri Etki Araçları	8
2.2.3. Ekonomik Etki Araçları	9
2.2.4. Örtülü Faaliyetler.....	11
3. ÇEVRELEME POLİTİKASI	13
3.1. Çevreleme Politikasının Tanımı	13
3.2. Jeopolitik Teoriler Açısından Çevreleme Politikasının Rasyonalitesi	14
3.3. ABD'nin Dünya Siyaseti ve Çevreleme Politikası.....	16
4. ABD'NİN SSCB'YE YÖNELİK ÇEVRELEME POLİTİKASI	21
4.1. Soğuk Savaş ve SSCB'ye Yönelik Uygulamalar	21

	Sayfa
4.1.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Düzeni Yeniden İnşa Çabaları	21
4.2. SSCB'ye Yönelik Çevreleme Siyasetinde Kullanılan Araçlar	27
4.2.1. Truman Doktrini: Çevresel Savunma Kavramı	27
4.2.2. Eisenhower Dönemi: Stratejik Asimetri Ve Kitlesele Karşılık Verme	32
4.2.3. Kennedy Ve Johnson Dönemi: Esnek Karşılık Verme	35
4.2.4. Nixon Dönemi: İlişkilerde Yumuşama	38
4.2.5. Carter ve Reagan Dönemi: Soğuk Savaşın Sonu	45
5. ABD'NİN ÇİN'E YÖNELİK ÇEVRELEME POLİTİKASI	49
5.1. Asya Pasifik Bölgesinin Artan Önemi	49
5.2. Çin'in Yükselen Bir Güç Olarak Ortaya Çıkması	52
5.2.1. Çin'in Artan Askeri Yetenekleri Ve Dış Politikaya Yansımaları	54
5.3. ABD'nin Pasifik Yüzyılı ve Asya-Pasifik Stratejisi	64
5.3.1. ABD'nin Bölge Ülkeleriyle İlişkisi	73
5.3.1.1. Silahlanma engelleri kaldırılan Japonya	74
5.3.1.2. Düşman kardeşler: Güney Kore ve Kuzey Kore	76
5.3.1.3. Geri toplanma bölgesi: Avustralya	78
5.3.1.4. ABD'nin en eski müttefikleri: Filipinler ve Tayland	80
5.3.1.5. Bağlantısızlıktan ABD ile işbirliğine: Hindistan	81
5.3.1.6. Bölgenin hassas düğüm noktası: Tayvan	82
5.3.1.7. Enerji ve ticaret geçiş güzergahındaki Malezya	83
5.3.1.8. Özgül ağırlığı olan Singapur	84
5.3.1.9. İki güç arasında denge arayışındaki Endonezya	85
5.3.1.10. Eski düşman yeni dost: Vietnam	86
5.3.1.11. Uluslararası kuruluşlar ve çok taraflı antlaşmalar	87

	Sayfa
5.4. ABD-ÇHC Mücadelesinin Genel Çerçevesi.....	90
6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	93
KAYNAKLAR.....	101
EKLER.....	113
ÖZGEÇMİŞ.....	115

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 5.1.	59

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 5.1.	50
Harita 5.2.	51
Harita 5.3.	56
Harita 5.4.	57
Harita 5.5.	58
Harita 5.6.	89

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar**Açıklamalar**

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
CIA	Merkezi Haber Alma Teşkilatı
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	Çin Komünist Partisi
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ICBM	Kıtalararası Balistik Füze
IMF	Uluslararası Para Fonu
NATO	Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü
NSC	Ulusal Güvenlik Konseyi
PLA	Çin Halk Kurtuluş Ordusu
SALT	Stratejik Silahların Kısıtlanması Antlaşması
SEATO	Güney Doğu Asya İttifakı Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SRBM	Kısa Menzilli Balistik Füze
UAS	Ulusal Askeri Strateji Belgesi
UGS	Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi

1. GİRİŞ

Dış politikasının dönemsel incelenmesi halinde, ABD'nin kademeli olarak uluslararası sistemdeki etkinliğini arttırdığı ve bugün dünyanın hegemon gücü olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kuruluşunu takip eden süreçte yalnızcılık politikası (isolation) ile dış aktörlerin ABD'nin iç işleyişine müdahalelerinin önü kesilmiştir. Ardından Monroe Doktrini ile kendi hayat sahası (lebensraum) olarak gördüğü Amerika kıtasında Avrupalı güçlerin etkisi kırılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ise teknolojik ve iktisadi üstünlüğünün de yardımıyla, Avrupalı güçlerinin tükendiği bir ortamda büyük devlet olarak sahnedeki yerini almıştır. En nihayetinde ise, çevreleme politikası uyguladığı Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne (SSCB) karşı Soğuk Savaş'tan galibiyetle çıkan ABD, dünyanın hegemon gücü olmuştur.

Diğer taraftan mevcut ekonomik gelişme performansının devamı halinde 2025-2040 arasında ABD'yi geçerek, dünyanın en büyük ekonomisi olmasına kesin gözüyle bakılan Çin'in (Wang, 2009) küresel bir güç olarak yükselişi, son dönem itibarıyla uluslararası toplum tarafından üzerinde en çok durulan konular arasında gelmektedir. Özellikle ABD'deki akademik çevreler ve düşünce kuruluşları tarafından, Çin'in yükselişinin ABD liderliğinde sürmekte olan dünya düzenine etkileri, her iki ülke politikalarının dünya geneline yansımaları, ABD-Çin ilişkisinin hangi noktalara evrilebileceği ve artan askeri yatırımları kapsamında Çin'in niyetleri bağlamında çeşitli incelemeler yapılmakta ve varsayımlarda bulunmaktadır.

Çin'in yükselişinin diğer büyük güçlerinkinden farklı olacağını göstermek amacıyla bazı Çinli elitlerin ortaya attığı "barışçıl yükseliş teorisi" (theory of peaceful rise) (Bijian, 2009) gibi yaklaşımlara rağmen, Çin üst yönetimi ABD'ye meydan okuyacaklarına dair dönem dönem açıklamalarda bulunmaktadır. Bunların yanında Çin'in müteveffa Devlet Başkanı Deng Xiaoping'in; "imkanlarını gizlerken hasmın zamanını tüket" özdeyişi (taoguang yanghai) ve Sovyetlerin yıkılışıyla tüm dikkatlerin kendi üzerlerinde olacağını, bu nedenle tüm çalışmaların ihtiyatlı ve el altından sürdürülmesi yönündeki tavsiyesi (Evans, 1993: 304) dikkate alındığında Çin'in nihai hedefleri konusunda ABD'nin bazı endişelerinin olduğu görülmektedir. Bu minvalde Çin'in ekonomik ve askeri olarak artan

etkinliği karşısında ABD'nin yeni politika arayışları içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Bu kapsamda bu çalışmada “ABD, Asya-Pasifik bölgesinin geniş deniz ve hava havzasından oluşmasını göz önünde bulundurup, bölge ülkelerini de yanına alarak, Çin'e yönelik denizden çevreleme politikası izlemektedir.” hipotezinin doğruluğu analiz edilmeye çalışılacaktır.

ABD yönetimi Asya-Pasifik'e yönelik ilgisini, Soğuk Savaş'ın ilanı ve Sovyetlerle mücadele yöntemlerinin açıklanmasına benzer bir yolla, *Foreign Policy Dergisi*'nde 11 Kasım 2011'de yayınlanan bir makale ile dünya kamuoyuna duyurmuştur.¹ Ancak bu kez Dışışleri Bakanlığı'ndan orta seviyeli ve ismi gizlenen bir bürokrat eliyle değil, doğrudan dönemin Dışışleri Bakanı Hillary R. Clinton tarafından kaleme alınan “Amerika'nın Pasifik Yüzyılı” adlı makaleyle açıklamıştır.

Hindistan alt kıtasından Amerika kıtalarının batı kıyılarına kadar olan bölgeyi Asya-Pasifik olarak tanımlayan Clinton, küresel siyasetin geleceğinin bu bölgede şekilleneceğini belirtmiştir. ABD'nin bölgeye yönelik stratejisinin genel hatlarını ve kullanılacak dış politika araçlarının neler olması gerektiğini, George Frost Kennan'ın Sovyetlere yönelik izlenmesi gereken çevreleme politikasının genel hatlarına değindiği biçimde² gerekçeli bir şekilde izah etmiştir.

Clinton, tıpkı II. Dünya Savaşı sonrası Atlantik'in her iki yakasında tesis edilen ve Amerika'ya önemli kazanımlar sağlayan ve sağlamaya devam eden kurumlar ve ilişkiler ağının bir benzerinin, Asya-Pasifik'te de inşa edilmesi halinde Amerika'nın dünya liderliğinin, bu yüzyılda da süreceğini ileri sürmektedir.

Soğuk Savaş'ta kurulan ittifakların bir benzerinin Asya-Pasifik'te de tesis edilmesi yönündeki çağrıdan hareketle, ABD'nin “çevreleme siyaseti” kapsamında Sovyetler Birliği'ne karşı izlediği politikalar ile bugün dünya hegemonyasını sürdürmek amacıyla Asya-Pasifik'te yeniden dengeleme adıyla Çin'e karşı izlemekte olduğu politikalar

---

¹ CLINTON, Hillary R.. “America's Pacific Century”, *Foreign Policy*, 11 November 2011. Web: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/americas_pacific_century adresinden 11 Aralık 2011 tarihinde alınmıştır.

² KENNAN, George F.. “The Sources of Soviet Conduct”. *Foreign Affairs*, July 1947.

arasında bir kıyaslama yapılabilecektir. Bir önceki politikanın sonuçları ve bundan çıkartılan dersler doğrultusunda yüzyılın düellosu olarak adlandırılan ABD-Çin mücadelesinin seyri, sonuçları ve dünya siyasetine muhtemel etkileri hakkında birtakım öngörülerde bulunulabilecektir. Bu nedenle çalışma süresince ABD'nin Sovyetlere yönelik politikalarına sık sık atıfta bulunulacaktır.

Çevreleme politikasının bir dış politika stratejisi olduğu düşünüldüğünde giriş ihtiva eden birinci bölümün ardından ikinci bölümde dış politika ve dış politika stratejisi kavramları teorik olarak ele alınacaktır. Dış politika sürecini dış politika araçları arasında bir optimizasyon süreci olarak tanımladığımız cihetle ayrıca dış politika araçlarına: diplomasi, askeri, ekonomik ve örtülü olmak üzere dört başlık altında değinilmesi planlanmaktadır.

Üçüncü bölümde çevreleme politikasının tanımı yapıldıktan sonra, jeopolitik teoriler ışığında çevreleme politikasının rasyonel temelleri açıklanacaktır. Bu kapsamda George Frost Kennan'ın çevreleme politikası kapsamında Batı Avrupa'da konumlanması hususunda ısrar etmesinin nedenleri ortaya konulacaktır. Bu bölümde son olarak ABD'nin kuruluş döneminden itibaren izlediği dış politikasının genel hatları ortaya konulup, daha önce çevreleme politikası benzeri bir siyaset izleyip izlemediği tartışılacaktır.

Dördüncü bölümde çevreleme politikasının doğmasına neden olan II. Dünya Savaşı sonrası koşullar ve çevreleme politikasının fikir babası olarak kabul edilen George Frost Kennan'ın yazıları irdelenecektir. Akabinde ABD'nin Sovyetler Birliği'ne yönelik çevreleme politikasında kullanılan dış politika araçları; Soğuk Savaş döneminin önemli olayları, ABD yönetiminin aldığı kararlar ve imzaladığı antlaşmalar çerçevesinde analiz edilecektir.

Beşinci bölümde ise Asya-Pasifik bölgesinin artan önemiyle, Çin'in 1972 sonrası izlediği ekonomik liberalleşme ile birlikte artan ekonomik ve askeri gücü irdelenecektir. Söz konusu gelişmelerin Çin'in dış politik davranışları üzerindeki etkisi ve bununla bağlantılı olarak ABD ve bölge ülkelerinin artan endişelerinin sebeplerine değinilecektir. Bu minvalde ABD'nin Çin'i çevrelemesine neden olan bölgesel gelişmeler ışığında ABD'nin Çin'e yönelik çevreleme politikasını hayata geçirmek amacıyla Asya-Pasifik ülkeleri ile kurduğu ilişkiler ele alınacaktır.

Sonuç bölümünde ise ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı izlediği çevreleme siyasetinin Çin'e yönelik denizden çevreleme politikasıyla kıyaslandığında bölgesel ve zamansal farklılar dikkate alınarak ne gibi değişiklikler arz ettiğine değinilecektir. ABD'nin Çin'e yönelik politikalarının iki güç arasında genel bir savaşa neden olup olmayacağı ve böyle bir durumun ortaya çıkmasında hangi koşulların etkili olabileceği analiz edilecektir. Diğer taraftan ABD'nin Çin'e yönelik çevreleme politikasında bölge ülkelerinin ne kadar hayati bir öneme sahip olduğu ortaya konulmaya çalışılacak olup, ABD'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerini ve bölge ülkelerinin kendi aralarındaki ilişkileri yönetmede ne gibi zorluklarla karşılaşabileceği izah edilecektir.

Bunun yanı sıra ABD üst yönetiminin yeniden dengeleme ve Asya mihveri olarak adlandırdığı Asya-Pasifik stratejisinin, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı izlediği politikalar ışığında, küresel sisteme ve ülkemizin uzun vadeli çıkarlarına etkileri hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

2. OPTİMİZASYON SÜRECİ OLARAK DIŞ POLİTİKA

2.1. Dış Politikanın Tanımı

Uluslararası sistemde temel aktörün devlet olduğu varsayımından hareketle, dış politika; devletlerin siyasi sınırlarının ötesindeki uluslararası aktörleri etkileme çabasıdır. Devletlerin sınırları dışında kalan alanda, ulusal çıkarlarını korumak veya milli hedeflerine ulaşmak amacıyla aldığı kararlar ve bu kararlar çerçevesinde izlediği davranışlar bütünü de dış politika olarak nitelendirilebilecektir (Gözen, 2004: 3; İnan, 1999: 36).

Devletlerin dış politikada amaçlarına ulaşmak üzere izledikleri bu davranışlar bütününe ise dış politika stratejisi denmektedir. Bu stratejiler uygulamaya konulurken birtakım araçlar kullanılmaktadır (Sönmezoğlu, 2000: 242).

Bir devletin dış politikasının beklenen hedeflere ulaşması, kullanılan yöntem ve araçların gücünün yanı sıra bunların uyumuyla da bağlantılıdır. Diğer taraftan dış politikanın oluşumu esnasında ülkenin iç ve dış potansiyeli ile uluslararası güç dengeleri dikkate alınmalıdır (Akyol, 2001: 13; Gözen, 2004: 4; İnan, 1999: 7).

Söz konusu tanımlamalardan yola çıkarsak dış politika oluşum sürecinde kullanılan araçlar ve bunların miktarları, uluslararası sistemdeki birçok değişkenle bağlantılı olarak farklı sonuçlara gebedir. Dolayısıyla dış politika, bir optimizasyon sürecini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile dış politika, uluslararası sistemde bir aktörün uyguladığı politikaların hedefindeki diğer aktör ve bu aktör üzerinde çıkarları olan başka aktörlerin alacakları tavırlar dikkate alınarak, uygulanan stratejinin ve bununla bağlantılı kullanılan araçların hem çeşidinin hem de miktarının sürekli olarak ayarlanması ile yürütülmesi gereken bir süreçtir.

Dış politikanın, tüm bu koşullar göz önünde bulundurulmadan sürdürülmesi halinde ülkeler ve toplumlar geri dönüşü zor, büyük siyasi ve ekonomik bedellerle karşı karşıya kalırken, yanlış politikaların yürütülmesinden birinci derece mesul odaklar da iç siyasi dinamiklerin kendileri aleyhine dönmesi tehdidiyle yüzleşmek durumunda kalırlar. Dış politikada bu hassasiyetler, dikkate alınarak yapılan girişimler ise büyük getiriler sağlar.

2.2. Dış Politika Araçları

Toplumların oluşturduğu devletlerin/uluslararası aktörlerin hayatta kalabilmesi için sahip olması gereken başlıca gereksinimlerden biri olarak nitelenen gücün (Çavuş, 2014) dışarıya yansıtılabilmesi ya da diğer aktörlerin davranışlarının istenilen istikamette etki altına alınabilmesi (Nye, 2004:2) için dış politikada birtakım araçlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada söz konusu araçlar; diplomatik, askeri, ekonomik ve örtülü faaliyetler olmak üzere dört ana başlık altında incelenecektir.

2.2.1. Diplomasi

Köken itibarıyla Yunanca bir kelime olan diplomasi, geçmişte iki grup ya da devlet arasında sürdürülen karşılıklı pazarlık ya da görüşme sürecini tanımlamak amacıyla kullanılmaktayken, günümüzde uluslararası toplumun iletişim sistemi ve diplomatlar eliyle yürütülen barış, savaş, ekonomi, kültür, insan hakları gibi birçok konuyu kapsayan uluslararası ilişkilere verilen addır (James, 1980: 931, 948).

15. yüzyılda İtalyan şehir devletlerinde sürekli diplomatik temsilcilikler tesis edilmiştir. Westphalia Antlaşması (1648) sonrasında Avrupa genelinde ortaya çıkan ve feodalizmden egemen ve hukuki açıdan eşit devlet anlayışına geçiş ile birlikte ise sistemli bir şekilde daimi büyükelçilikler kurulmuştur (Versan, 1995). Daimi büyükelçilikler, günümüzde bağlı buldukları ülkenin siyasi ve ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla pazarlık, koordinasyon ve problem çözümü konusunda çeşitli faaliyetlerin yanı sıra, açık kaynaklara yansımayan bilgilerin toplanması, diğer yabancı temsilcilerle mesaj teatisi gibi çok çeşitli çalışmaların gerçekleştirildiği merkezler haline gelmiştir (Abrams, 1988: 58, 59).

Diğer taraftan diplomatik faaliyetler sadece yabancı ülkelerde bulunan temsilciliklerin çalışmalarıyla da sınırlı değildir. Bugün ulaşım ve iletişim imkanlarının artması ve uluslararası örgütlerin kurumsal hüviyet kazanması sayesinde, üst düzey devlet yöneticilerinin de bizatihi dahil olduğu, konferanslar ve çok taraflı toplantılar eliyle de diplomatik temaslar yürütülmektedir.

Şiddetin bir alternatifi olan diplomasi, sahadaki gerçeklerin doğru kelimelerle karşı tarafa aktarılması yoluyla bir uzlaşma arayışı olduğu kadar, savaşı sürdürmenin ve olası bir savaşta kazananın kim olacağına etki etmenin de önemli bir aracıdır (Codevilla, 2008). ABD Dışişleri Bakanlığı ise, uluslararası ilişkileri yönetmenin bir aracı olan diplomasiyi; “sonucu her zaman kazan-kazan olmayan, birçok tarafın çoğu zaman taviz vermek istemediği çıkarlarının söz konusu olduğu konularda, karşı tarafın inançları ve düşüncelerinin iyi analiz edilmesi suretiyle, muhataplarının öne sürdüğü argümanlardan uzlaşmaya varılabilecek noktaların tespiti ve gerektiğinde karşı tarafı birtakım ödünlerle veya yaptırımlarla anlaşmaya ikna etmek” şeklinde tanımlamaktadır (“What are”, t.y.).

Söz konusu tanımlardan hareketle, dış politika stratejisi açısından diplomasi, salt iki ülke arasındaki münasebetlerin sürdürülmesinden ziyade, devletlerarası ilişkilerin dinamik seyri ve girift yapısı içerisinde bir ülkenin, her biri farklı çıkarlar peşinde koşan ve çoğu zaman bu çıkarları çelişen birçok ülkeyle ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde devam ettirilebilmesi amacıyla yürütülen taktiksel mücadele olarak nitelendirilebilecektir.

2.2.1.1. Kamu diplomasisi

Diplomasi günümüzde sadece dışişleri bakanlığı mensupları ve üst düzey resmi devlet görevlileri arasında yürüyen görüşme süreci olmaktan çıkmıştır. Muhatap ülke resmi makamlarının dışında; işadamları, kanaat önderleri, sivil toplum temsilcileri gibi resmi hüviyeti olmayan kesimler de diplomatik faaliyetlerin muhatapları ve hedefi haline gelmiştir (Tuch, 1990: 3). Söz konusu kesimlerin bir ülkenin dış politik hedefleri doğrultusunda ikna edilmeleri/yönlendirilmelerinde ise daha iyi sağlık hizmetleri sunulması, azınlık haklarının savunulması, eğitim ve sanat gibi alanlarda işbirliği olanakları sağlanması gibi yöntemler kullanılmaktadır. Hatta bu tür faaliyetlerin dışişleri bakanlığı çalışmaları üzerinde büyük bir çarpan etkisine sahip olduğu belirtilmektedir (Clinton, 2009).

Kamu diplomasisinin dış politikadaki etki gücünü göstermesi açısından ABD yönetiminin, Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (United States Agency for International Development, USAID) ile Çatışma ve İstikrar Bürosu’na (Conflict and Stabilization Bureau, CSB) atfettiği anlam kayda değerdir. Muhtelif mülakatlarında ve konuşmalarında “akıllı güç” (smart power) kavramına değinen Clinton, bu çerçevede değerlendirdiği USAID çalışanlarını dünyanın tehlikeli bölgelerine gönderdiklerini, ancak

çıkarları için, ülkelerine etki edebilecek olayların yaşandığı bölgelerde olmaları gerektiğini belirtmektedir (Clinton, 2014).

Aynı şekilde 1990'lı yıllarda Somali ve Balkanlarda yaşanan çatışmalara müdahalede ABD Ordusu'nun yetersiz kaldığı, buralarda gerekli olan çalışmaların siviller eliyle ve daha az personelle daha etkin icra edilebileceği eleştirileri üzerine CSB teşkil edilmiştir. CSB, çatışma ve iç çekişme içerisindeki veya bu riski taşıyan ülke veya bölgelerde, çatışmalar sonrası geçiş süreçlerine hazırlık veya çatışmaların engellenmesi amacıyla görevlendirilmiştir. CSB'den yabancı hükümetlerin yanı sıra, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörle birlikte çalışarak, şiddeti engellemesi ve değişimi etkilemesi beklenmektedir. CSB'in diplomatik temsilcilerin ulaşamadığı, uzman gönderemediği yerlere erişimi hedeflenmektedir (Serafino, 2012).

Dolayısıyla kamu diplomasisini, diplomatik temsilcilerin doğrudan ulaşamadığı ya da temas etmeleri halinde diplomatik teamüllere aykırı olacak kesimlerin milli menfaatler doğrultusunda yönlendirilmeleri amacıyla yürütülen ve hedef ülkenin kanunlarına uygun faaliyetlerin tümü olarak tanımlamak mümkündür.

2.2.2. Askeri Etki Araçları

II. Dünya Savaşı sonrasında, devletlerarası ilişkilerde geçmişin güç dengesine dayalı ittifak sistemlerinden, uluslararası hukuka öncelik veren ve anlaşmazlıkların askeri güç kullanımı yerine diplomatik görüşmeler yoluyla çözüldüğü 'yeni diplomasi'ye geçildiği söylene de (Géraud, 1945) günümüzde savaş halen dış politikanın önemli araçlarından biri olmayı sürdürmektedir.

Hükümetlerin kendi gündemlerini karşı tarafa kelimelerle aktarması diplomasi olarak adlandırılırken, bunların fiziksel yollarla iletilmesi savaş olarak tanımlanmaktadır (Codevilla, 2008). Prusyalı askeri teorisyen Karl von Clausewitz'e göre ise devletlerarasındaki siyasi ilişkinin başka araçlarla sürdürülmesi ve şiddet yoluyla hasmın iradesinin teslim alınmasıdır (Howard, 1983: 34; Rothfels, 1971: 102). Örneğin Mailles (2012), Vietnam Savaşı sırasında, 13 Aralık 1972'de barış görüşmelerinin çökmesi üzerine, Nixon Yönetimi'nin B-52 bombardıman uçaklarının üstün vuruş gücünü kullanarak Kuzey Vietnam'ı yeniden barış masasına oturtmasını savaşın dış politikada bir araç olarak kullanılması kapsamında değerlendirmektedir.

Buna karşın bir ülkenin dış politik amaçlarına ulaşması için karşı tarafa şiddet uygulaması da gerekemeyebilir. Zorlayıcı diplomasi denilen güç kullanma iradesinin açık edilmesi de dış politikada istenen sonuçların alınmasına yardımcı olabilmektedir. Bunun en güzel örneklerinden birisi de PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkartılması sürecinde dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Org.Atilla Ateş'in Suriye sınırına yakın bir noktada yaptığı açıklama sonrası Abdullah Öcalan'ın Suriye'den ayrılmak zorunda kalması ve sonrasında yakalanarak Türkiye'ye getirilmesidir (Demir, 14 Kasım 1998).

Diğer taraftan güç kullanımının farklı bir boyutunu temsil eden caydırma, mütecaviz tarafın istenmeyen girişimlerinin fiiliyata dökülmeden engellenmesi yönünde kullanılan tehditler olarak tanımlanmaktadır (Stein, 1992). Thomas Schelling (1966: 1, 34) de askeri stratejilerin artık zafere odaklanmanın ötesinde, zorlama, ikna ve caydırma sanatı olduğuna ve diğer devlete zarar verme kapasitesinin, karşı tarafın istenmeyen davranışlardan uzak durmasının en önemli unsuru haline geldiğine değinmiştir. Bu kapsamda ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles (1954) tarafından, Sovyetler Birliği henüz ikincil vuruş kapasitesini kazanmadığı sırada, ortaya konan ve NATO tarafından da kabul edilen kitlesel karşılık verme doktriniyle Sovyetler Birliği'nden gelebilecek herhangi bir konvansiyonel saldırıya nükleer karşılık verileceği ilan edilerek, büyük kara gücüne sahip Sovyetler Birliği'nin Avrupa'ya müdahale etmekten caydırılması amaçlanmıştır.

2.2.3. Ekonomik Etki Araçları

Dış ekonomik ilişkiler, yalnızca ekonomik çıkarlar dikkate alınarak gelişmemektedir. Ekonomik ilişkiler ilgili ülkeler arasındaki politik koşullardan da etkilenmektedir. Ayrıca bir ülkenin dış politikadaki etkinliği, onun ekonomik gücü ve dış piyasaları etkileme potansiyeli ile yakından ilgilidir (Amerongen, 1980). Özellikle dünya ticaret hacminin artması, emek piyasasındaki geçişkenliğin ve uzmanlaşmanın ülkelere üretim imkanları eğrileri üzerinde çıktı üretme potansiyeli sağlaması ve ülkeler arasındaki ekonomik bağımlılığın artması gibi nedenlerle uluslararası ilişkilerin şekillendirilmesinde ekonomi önemli bir unsur haline gelmiştir.

Dış politikada ekonomik etki araçları, zorlayıcı ve teşvik edici yöntemler olarak iki grupta sınıflandırılabilir.

Ekonomik olarak desteklenen ülkelerin, yardımı yapan ülkelerin istekleri doğrultusunda hareket edeceği düşüncesiyle, ekonomik yardımlar dış politikada bir unsur olarak kullanılmaktadır (Palmer, Wohlander ve Morgan, 2002). Bu çerçevede II. Dünya Savaşı'nın bitiminde ABD tarafından Batı Avrupa'daki komünizm tehlikesinin yayılmasına karşı, 12 milyar dolar yardım yapılarak, ekonomilerin yeniden inşası ve siyasi sistemin ABD ile uyumlu olacak şekilde kurgulanması amacıyla uygulamaya konan Avrupa İyileştirme Planı (Marshall Planı, European Recovery Program) ABD üst yönetimi tarafından ekonomik bir silah ve sıcak bir savaşın engellenmesinde kullanılan ucuz bir yöntem olarak yorumlanmıştır (Racher, 1985: 59, 61).

Ekonomik etki araçlarının zorlayıcı boyutu kapsamında ise karşılıklı ticaretin ve finansal işlemlerin durdurulması (ambargo, boykot ve gümrük tarifeleri), ekonomik ve askeri yardımların askıya alınması, abluka gibi yaptırımlar sıralanmaktadır (General Accounting Office, 1992). Yaptırımlar şiddet içermeyen yanı sıra, hedef ülkenin ekonomik istikrarını bozup, iç kamuoyunun refahını olumsuz etkileyerek yönetim üzerindeki baskıları arttırmaktadır. Bu durum ise yönetimin direncinin kırılması yoluyla, ilgili ülkenin dış politik davranışlarının istendiği şekilde yönlendirilmesine veya gelecekteki istenmeyen davranışlardan caydırılmasına yardım etmesi nedeniyle günümüzde sık tercih edilen bir dış politika aracı haline gelmiştir (Peksen ve Son, 2015). Bu konuda İran'a uygulanan ve ekonomisine büyük zarar veren yaptırımların, bu ülkeyi nükleer programıyla ilgili uluslararası toplumla anlaşmayı kabul etmeye zorlaması (Katzman, 2015) en güncel örnek olarak verilebilecektir.

Diğer taraftan günümüzde küreselleşme ile birlikte uluslararası sermaye akımları, ülkelerin ekonomik, politik ve sosyal yaşamlarını etkiler duruma gelmiştir. Finansal piyasalarda sıcak para olarak adlandırılan ve kısa süre içerisinde ülkeler arasında dolaşan büyük miktarlardaki varlıklar, finansal istikrarı bozarak ülkelerin reel sektörlerini olumsuz etkileyebilmekte, işsizliğin artmasına ve vatandaşların birikimlerinin kısa sürede değersiz hale gelmesine neden olabilmektedir.

Bu kapsamda ABD Savunma Bakanlığı tarafından yalnızca finansal araçların (tahvil, bono, hisse senedi ve yabancı para birimleri) kullanıldığı savaş simülasyonları yaptırılması (Rickards, 2011: 5, 6) gelecekte ülkeler arasındaki rekabette ekonomik etki araçlarının ne kadar önemli hale geleceğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Ayrıca ülkeler ulusal para birimlerinin değerini düşürerek, ihracatta avantajlı konuma geçerken, diğer ülkelerdeki işsizliğin artmasına neden olabilmektedir. Günümüzde Çin'e yöneltilen eleştirilerin başında ulusal para birimi *yuanı* devalüe ederek, haksız rekabet etmesi gelmektedir.

2.2.4. Örtülü Faaliyetler

Örtülü faaliyetler, bir ülkenin güvenlik ve istihbarat örgütleri tarafından yabancı bir ülke egemenliği altındaki bölgelerde, bu örgütlerle irtibatlandırılmayacak şekilde icra edilen faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda siyasi olarak yakın olan grupların desteklenmesi, istihbarat derlenmesi, propaganda/psikolojik harp teknikleri ile kitlelerin etki altına alınması, düşman olarak görülen ülkelerin ekonomik istikrarını bozacak çalışmalar veya yönetimde etkinliği bulunan şahıs ya da grupların maddi yolla veya haklarındaki birtakım menfi kontrol unsurlarının kullanılmasıyla etki altına alınması gibi yöntemler örtülü faaliyetler arasında yer almaktadır (Jones, 2008: 47; K.L.Lerner ve B.W.Lerner, 2004: 276, 280).

Söz konusu faaliyetler, hedef ülkenin iç işleyişine doğrudan etki etmek üzere, o ülke kanunlarına aykırı bir şekilde icra edildiği için, faaliyetin deşifre olması, büyük diplomatik krizlere, hatta savaşlara neden olmaktadır.

Diğer taraftan bu tarz faaliyetlerin, diğer dış politika araçlarına nazaran daha etkili ve maliyeti düşük olduğu için politika yapımcıları tarafından daha tercih edilebilir buldukları görülmektedir. Örneğin Sun Tzu, iyi bir casusun 10.000 askere bedel olduğunu ifade etmiştir. Keza Ürdün'ün müteveffa Kralı Hüseyin'in danışmanlarından birisinin bölgedeki CIA şefi olması ve bu yolla Arap-İsrail çatışmalarında Ürdün'ün İsrail çıkarları doğrultusunda hareket etmesi dikkate alındığında (O'Connell, 2011: 136, 139; The Washington Post, 18 Şubat 1977: A1) bu tür çalışmaların dış politika yapımına etkisi kayda değerdir.

Dolayısıyla örtülü operasyonlar vasıtasıyla çok daha az bir maliyet ve çabayla hedef ülke veya grupların yönlendirilmesi, etkilerinin kırılması ya da büyük zararlara uğratılmaları söz konusu olabilmektedir.³ Zira bir sistemin kritik noktalarındaki unsurların

³ Wikileaks tarafından yayınlanan bir CIA dokümanında, direnişle mücadele yöntemi olarak hedef grup

etki altına alınması vasıtasıyla tüm sistemin toptan istenen tarzda hareket ettirilebilmesi mümkündür. Bunun yanında haber toplama boyutuyla örtülü faaliyetler, diğer aktörlerin hareketlerinin önceden bilinmesine imkan tanınması nedeniyle dış politik karar alma süreçlerindeki belirsizliklerin ortadan kaldırılmasına katkı sunarak, doğru tercihlerde bulunulmasını sağlar.

3. ÇEVRELEME POLİTİKASI

Çevreleme politikası, ABD tarafından Soğuk Savaş süresince Sovyetler Birliği'ne karşı uzun vadeli tatbik edilmiştir. Bu bakımdan, bölgelere ve zamanın ruhuna uygun olarak birçok farklı dış politika aracının farklı miktarlarda ve uyum içerisinde kullanılması ve iki büyük güç arasındaki mücadelenin genel bir savaşa dönüşmeden ABD'nin üstünlüğü ile sonuçlanması göz önünde bulundurulduğunda, uygulanan dış politika stratejileri arasında dikkat çekici bir örnektir.

Bu bölümde çevreleme politikasının genel bir tanımını ortaya koyduktan sonra, jeopolitik teoriler kapsamında söz konusu stratejinin rasyonalitesi ve ABD'nin tarihsel süreçte izlediği dünya politikaları içerisinde benzer bir anlayışın daha önce var olup olmadığının ele alınması planlanmaktadır. Adı çevreleme siyaseti ile özdeşleşen George Frost Kennan'ın Sovyetlere yönelik izlenmesini tavsiye ettiği politikaların tartışılmasını bir sonraki bölüme bırakılacaktır.

3.1. Çevreleme Politikasının Tanımı

Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus'da çevreleme; zararlı bir şey veya birinin kontrol edilmesi, sınırlandırılması ya da savaşa neden olmadan bir diğer ülkenin siyasi gücünün belirli sınırlar dahilinde tutulması olarak tanımlanmaktadır.

Çevreleme terimi, II. Dünya Savaşı sonrası dünya düzeninin yeniden kurulması konusunda, özellikle Avrupa ve Ortadoğu'da, Sovyetlerin kazandığı pozisyon ve gücü kullanmaması amacıyla ABD yönetimi tarafından ortaya atılan dış politika stratejisi olarak nitelendirilmektedir (McLellan, 1973; Rearden, 2012: 69, 70). Söz konusu terimi literatüre ABD Dışişleri Bakanlığı çalışanı George Frost Kennan'ın kazandırdığı genel kabul görmektedir. Kennan da hatıralarında Sovyetlerin askeri ve siyasi olarak uzun süreli çevrelenmesinden, ilk kez, 1946 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda yaptığı bir konuşmada bahsettiğini dile getirmiştir (Gaddis, 2005: 4).

Başaran (2010: 7), çevreleme politikasını; "bir devletin, hayatiyet atfettiği 'ulusal çıkar'larının dost olmayan başka bir güç tarafından ele geçirilme ya da etki alanına alınma tehdidi altına girmesi durumunda, bu tehdidi, gerekli gördüğü bir aracı... kullanarak ortadan kaldırmak amacıyla izlediği politikadır." şeklinde tarif etmektedir. Söz konusu

tanımlama herhangi bir dış politika stratejisi için de kullanılmaya elverişli genel bir ifade biçimidir. Başaran'ın tanımına, "tehdidin etkisinin yayılması engellenerek, hedef ülkedeki rejimin istenilen davranışlara sevk edilmesi ve nihayetinde ekonomik ve(ya) siyasi yapısındaki çarpıklıklar, verimsiz örgütlenme şekli nedeniyle hedef ülke rejiminin kendiliğinden etkisiz hale getirilmesini sağlayan dış politika stratejisidir." eklemesinin yapılabileceği düşünülmektedir.

Keza Kennan 10 Ekim 1946 tarihinde Harp Akademisi'nde (National War College) verdiği "SSCB'de İç Politik Güç Yapılanması" başlıklı ders sırasında da: "(ABD izleyeceği politikalarla), Rusya'nın uluslararası toplumun bir üyesi olarak davranışlarında ve dış politikasında öyle ikna edici ve şaşmaz model davranışlar yaratmalıdır ki, bu davranışlar en sonunda Sovyet sisteminin kalbine doğru kendi yolunu açıp, hem bu ülkenin hem de Birleşmiş Milletler'in (BM) güvenlik çıkarlarıyla uyumlu değişikliklere neden olacaktır." demiştir (Harlow ve Maerz, 1991: 38). Bu ifadesiyle, çevreleme politikasının nihai hedefinin hasım/meydan okuyan ülkenin iç siyasal yapısında değişiklikler meydana getirmek suretiyle, söz konusu ülkenin kendiliğinden uluslararası sistemin ya da başat aktörün istediği dış politikaları izlemesi olduğunu vurgulamıştır.

Başka bir deyişle çevreleme siyaseti izlenerek, etki sahasını genişletme amacı güden, iç siyasi ve ekonomik örgütlenmesinde kusurlar bulunan bir ülkenin etkisinin yayılması durdurularak, o ülkedeki rejiminin kendi kendine çökmesi amaçlanmaktadır (Brick-Johnsen, 1995: 60).

3.2. Jeopolitik Teoriler Açısından Çevreleme Politikasının Rasyonelitesi

Fiziki coğrafya ile politik yapıların ilişkisini ortaya koymaya çalışan jeopolitik teoriler, coğrafyanın uluslararası ilişkilerde ve güç dengelerinde belirleyici bir etken olduğunu kabul etmektedir. Sömürgeciliğin bir yarış halini aldığı 19'uncu yüzyıl itibarıyla, egemen güçlerin, dünya hâkimiyeti mücadelesinde, kendilerine göreceli olarak üstünlük sağlayacak bölgelerin tespiti ve hâkimiyetlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi açısından jeopolitiğe ayrı bir önem atfettikleri belirtilmektedir (Davutoğlu, 2011: 102, 103).

Bu bağlamda Harfold Mackinder (1904), 20'inci yüzyılın teknik araç gereçleriyle birlikte, beşeri sermaye ve doğal kaynaklarla geliştirilip entegre edilen bir sanayi gücünün

mihver bölge olarak tanımladığı Doğu Avrupa'ya hakim olması halinde Avrasya'ya ve bu yolla tüm dünyaya hükmedebileceğini öne sürmüştür. Meinig (1956), Mackinder'in mihver bölge için belirlediği niteliklerden⁴ yola çıkarak, Mackinder'in de daha sonra konumunda birtakım değişiklikler yaptığı, mihver bölgenin Asya kıtasının tam ortasında yer alması gerektiğini değerlendirmiştir. Bu bölgeye hâkim olan Sovyetler'in kıtasal bir kenar kuşak ülkesi olarak mihver bölgeyi kontrol etmekle birlikte, nüfusunun ve sanayi tesislerinin ağırlığının batı bölgelerinde (bugünkü Rusya Federasyonu'nun batısı, Ukrayna ve Belarus) yer aldığını, bu nedenle dünya hâkimiyeti konusunda bu bölgenin Sovyetlere herhangi bir katkısı olmayacağını ihsas ettirmiştir. Öte yandan mihver bölge olarak gördüğü Orta Asya'da Sovyetlerin girişeceği sanayi yatırımları ve demiryolu projelerinin çevre ülkeleri kendisine cezp edebileceğini, bölgeyi kenar kuşakta yer alan ülkeler için bir çekim merkezine dönüştürebileceğini ifadeyle de bölgenin jeopolitik ehemmiyetinin altını çizmiştir. Dolayısıyla Kennan'ın çevreleme politikası açısından bakıldığında, Mackinder'in kara hâkimiyeti teorisinin bu yorumu, Sovyetlerin etki sahasını genişletme potansiyeline haiz oldukları bu bölgede karşı bir güç uygulanması gerekliliğini işaret etmektedir.

Kennan muhtelif toplantılarda yaptığı konuşmalarında, mihver bölgeye herhangi bir göndermede bulunmaksızın, Amerika'nın karşılaşılabileceği en büyük tehdidin Orta Avrupa ve Rus askeri-sanayi potansiyelinin aynı amaçla Amerika'ya karşı birlikte hareket etmesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Avrupa haricindeki kenar kuşak ülkelerinin, doğa koşulları nedeniyle yeterli askeri potansiyeli geliştirmekten aciz oldukları için stratejik bakımdan kayda değer olmadıklarını, bu nedenle Avrasya'nın büyük alanları yerine Amerika'nın Batı Avrupa'da konumlanması gerektiğini (Coogan, 1991: 377, 380) ifade etmiştir. Bu durum onun mihver bölge olarak Mackinder gibi Doğu Avrupa'yı gördüğünü göstermektedir.

Nicholas J.Spykman (1944: 44) ise Mackinder'in iç ve kenar hilal olarak nitelendirdiği Avrasya'nın kenarını (periphery) dünya hâkimiyeti bakımından daha stratejik görerek, kenar kuşak (rimland) olarak adlandırdığı bu alana hâkimiyetin

---

⁴ Mihver bölgenin özellikleri şu şekilde sıralanmıştır: 1-Deniz güçlerinin erişimine kapalı olmalı, bu nedenle mihver bölgelerde nehirler ya içe akar ya da mevsimsel olarak kutup bölgesine... 2- Coğrafya benzer fiziksel özelliklere sahip olmalı, böylelikle kültürel açıdan yeknesaklık sağlanabilir, bu ise bölgenin birliğinin işlevsel olarak zayıflamamasına katkı sunar. 3-Mihver bölgenin konuşlanması kıtanın diğer bölgelerine eşit mesafede (merkezi bir konumda) olmalıdır ki, ihtiyaç duyulduğunda her yere güç uygulamakta sıkıntı yaşanmasın. 4- Kenar kuşakta yer alan bölgeler arasında tarihi kara bağlantılarının üzerinde bulunmalıdır.

Avrasya'yı, oradan da dünyanın kaderini kontrol imkânını sağlayacağını öne sürmüştür. Amerika'nın II.Dünya Savaşı sonrasında izlediği çevreleme politikasının ve ittifak kurma arayışlarının Spykman'ın kenar kuşak teorisi ile uyumlu olduğu söylenebilecektir. Bu bakımdan NATO-CENTO ve SEATO gibi paktlar yoluyla mihver bölge tamamen kuşatılmıştır (Davutoğlu, 2011: 105 ve Meinig, 1956). Kennan'ın Amerika'nın milli bağımsızlığı ve hegemonyasının devamı için Amerika'ya müzahir rejimlerin bulunmasını bir gereklilik olarak gördüğü coğrafyalar da⁵ (Gaddis, 2005: 29) Spykman'ın kenar kuşak olarak tanımladığı alanla büyük ölçüde uyuşmaktadır.

Son olarak tarihsel bakımdan kara hâkimiyeti teorilerinden daha önce Amerikalı Amiral Alfred Thayer Mahan tarafından ortaya atılan, dünya hâkimiyeti için denizlere hâkim olmak gerektiği ya da farklı bir ifadeyle mihver gücün karadan yayılmasının ancak çevre denizlerden kuşatılmasıyla mümkün olduğu temel varsayımına dayanan deniz hâkimiyet teorisi ve Spykman'ın kenar kuşakta potansiyeli yüksek bir gücün bağımsız hareket etmesi halinde hem Rusya'ya hem de ABD'ye hükmedebileceği (Davutoğlu, 2011: 105, 106) varsayımı ile birlikte ele alındığında, son dönemde kenar kuşakta yer alan Çin'in büyüyen ekonomik potansiyeli, Güney Çin Denizi'ndeki hak iddialarını genişletmesi gibi gelişmelerin ABD'nin bölgedeki varlığını arttırmasına neden olduğu söylenebilecek olup, bu konuyla ilgili detayların beşinci bölümde ele alınması planlanmaktadır.

3.3. ABD'nin Dünya Siyaseti ve Çevreleme Politikası

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşundan itibaren, dış politikasında; biri Amerika'nın kendi kurduğu cumhuriyetçi liberal sistemde refah içerisinde ve dış dünyanın geri kalanına müdahale edip imkânlarını zorlamadan yaşaması gerektiği, diğeri ise dünyanın geri kalanına, ihtiyaç halinde güç de kullanılarak, Amerikan değerlerinin götürülmesi amacıyla daha dışa dönük politikalar izlenmesi gerektiğini savunan iki akımın olduğu söylenebilecektir⁶ (McDougall, 1992; Milne, 2010).

5 G.F.Kennan Ağustos 1948'de kaleme aldığı bir yazıda, hasım bir gücün eline geçmesine izin veremeyeceklerini belirttiği bu bölgeleri: Kuzey Atlantik'te yer alan ülkeler, Batı Avrupa, İber Yarımadası, Fas ve Batı Afrika, Güney Amerika, Akdeniz, Ortadoğu, Japonya ve Filipinler olarak sıralamıştır (Gaddis, 2005: 29).

6 Bu anlamda McDougal (1992), Amerikan dış politikasını iki döneme ayırarak, bunlardan ilkinin Eski Ahit dönemi, yani Amerika'nın dünya işlerine müdahale etmeyerek, vaat edilmiş topraklar olarak tanımladığı kendi sınırlarında refah, barış ve özgürlük içinde yaşadığı dönem, diğeri ise dünyanın kurtuluşu için haçlı seferlerine çıktığı Yeni Ahit dönemi olduğunu belirtmiştir. Brands ise ABD'nin kuruluşundan bu

Amerika'nın kurucuları (founding fathers) her ne kadar Amerikan toplumunun Tanrı tarafından seçildiği ve diğer toplumlara liderlik etme hakkı ve ödevi olduğu inancını taşıyacaklar da, (Amstutz, 2014: 16; 144) dış politika konusunda kuruluş dönemi itibarıyla, Avrupa'nın büyük güçleri arasındaki münasebetlerden ülkeyi soyutlayan bir politikanın izlenmesi gerektiğine inanmışlardır. Bu kapsamda ülkenin kurucularından John Adams, 1776'da Amerika'nın dış politik tutumunun nasıl olması gerektiğini anlatırken, “Avrupalı hiçbir güçle ittifak anlaşması yapmamalıyız... kendimizi Avrupa'nın tüm siyasetinden ve savaşlarından olabildiğince (zamansal ve mekânsal olarak) uzak tutmalıyız.” demiştir (Kaufman, 2013: 181). Aynı şekilde ilk Devlet Başkanı George Washington da görevi bırakırken yayımladığı veda mesajında benzer tavsiyelerde bulunmuştur.

Kurucular tarafından ortaya atılan ve Amerika'yı ilgilendirmeyen gelişmelere müdahil olunmaması yönündeki bu politika yalnızcılık (unilateralism veya isolationism) olarak adlandırılmaktadır. Mezkûr politikanın devamı olarak nitelendirilebilecek olan Monroe Doktrini'nde (1823) ise bu kez, “Amerika kıtaları bundan böyle Avrupalı güçlerin gelecekteki kolonileştirme (arayışlarına) konu olmayacaktır... onların siyasi sistemlerini dünyanın bu yarı küresinin herhangi bir parçasına genişletmelerini, bizim (ABD) barış ve güvenliğimize bir tehlike olarak göreceğiz.” ifadesiyle, Avrupa monarşilerinin Amerika kıtasına dönük emperyalist amaçlarına karşı çıkılmak suretiyle özellikle Latin Amerika pazarları üzerinde söz sahibi olduğu imajı verilmiştir. Böylelikle ABD kurucularının Avrupa'nın işlerine müdahil olmama yönündeki politik tutumları, Avrupalıların Amerika kıtasının işlerine karışmalarına karşı bir duruş sergilenmesi ile farklı bir boyut kazanmıştır. Bu politikanın arkasında Kıta Amerikası'nda Avrupalıların nüfuzunu sona erdirmeye ve İspanya'nın Amerika kıtasındaki sömürgelerinde etkinliğinin bitmekte olduğunun ortaya çıkmasıyla birlikte, İspanya'dan boşalacak alanların Avrupalı güçlerce doldurulmaması hedefi olduğu belirtilebilecektir.

Diğer taraftan 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında ABD üretiminin katlanması sonucu Amerikan entelektüelleri arasında ilerlemeci emperyalizm (progressive imperialism) akımı

---

yana var olan iki diplomatik düşünce okulunu; ABD'nin başarılı bir liberal demokrasi anlayışı sergileyerek dünyanın geri kalanına örnek olmasını öneren/kısmi izolasyonizmi savunan rol modelciler (exemplarist) ve ABD'nin evrensel değerlerin yayılması amacıyla aktif bir tutum alması, dış ilişkilerinde gerektiğinde güce başvurmasının lüzumuna inanan zorla haklı çıkmaya çalışanlar (vindicationist*) olarak adlandırmıştır (Milne, 2010).

* 'vindication'ın İngilizce'deki genel kullanımı 'hınç' manasına gelmekte olup, bu bakımdan vindicationist kavramı şiddeti çağrıştırmaktadır.

güçlenmiştir. Bu doğrultuda daha etkili bir dış politika izlenmesi ve ABD'nin diğer ulusları uygarlaştırıcı bir görev üstlenmeye hakkı olduğu görüşleri yaygınlık kazanmaya başlamış ve 1898 Amerika-İspanya Savaşı ile ABD dünya gücü olma konusunda önemli bir adım atmıştır (Sümer, 2008).

Woodrow Wilson, I. Dünya Savaşı öncesi Amerika'nın savaş hedeflerini dünyaya duyurmak amacıyla 22 Ocak 1917'de Kongre'de bir konuşma yapmıştır. Burada, "tüm milletler, bir antlaşmayla Monroe Doktrini'ni uygulamayı (kabul etmeliler, şöyle ki); hiçbir millet idare şeklini diğer milletler ya da halklar üzerine genişletmemelidir." diyerek, Monroe Doktrini'ni bir adım daha öteye taşınmış ve küreselleştirmiştir (LaFeber, 1989: 277). Ancak savaş sonrasında Wilson'un Milletler Cemiyeti'ne dâhil olunması yönündeki önerisinin Kongre'de kabul edilmemesi üzerine ülke tekrar yalnızcılık politikasına dönmüştür.

W.Wilson ve daha sonra Franklin Roosevelt tarafından denizaşırı bölgelerdeki güç dengesinin sağlanması amacıyla Amerika'nın sahip olduğu ekonomik ve teknolojik imkânlardan yararlanılması, bu amaçla insan kaynaklarına olabildiğince az başvurulması politikası izlenmiştir (Gaddis, 2005: 60). Bu yaklaşımda yaşanabilecek can kayıplarının ülkedeki yalnızcılık taraftarlarının elini güçlendirebileceği düşüncesinin etkin olduğu söylenebilecektir (Gaddis, 2005: 6).

ABD dış politikasındaki ana akımlara ve uygulamalara bakıldığında doğrudan Kennan tarafından ortaya atılan çevreleme stratejisinin daha önce uygulandığı söylenemeyecektir. Diğer taraftan 1850'lerde ABD'de kölelik sistemine karşı olan federal hükümet, güney eyaletlerinde yaygın olan bu sistemin çöküşe zorlanması amacıyla, doğrudan çevreleme ifadesini kullanmamakla birlikte, güney eyaletlerinin etrafında özgürlük kordonu (cordon of freedom) kurulması stratejisi belirlemiştir. Bu yolla güney eyaletlerinin yanlış örgütlenme modelinin zaafının zorlanarak, köleliğin bu eyaletlerde bir bir ortadan kaldırılması hedeflenmiştir ("Containment", t.y.).

Buna karşın, Kennan'ın "Amerikan ideallerinin ve kurumlarının güçlendirilmesi, hem yurtiçinde hem de yurtdışında iyi savunularak/anlatılarak insanların Amerika'yı takip edeceği" yönündeki düşüncelerinin, Amerikan liderliğinin kuruluşundan bu yana kendilerinin seçilmiş bir halk ve diğer milletleri uygarlaştırma, onlara yol gösterme

misyonuna sahip oldukları inancıyla örtüştüğü görülmektedir. Dolayısıyla Kennan'ın da Amerika'nın kurucularıyla aynı dini/felsefi görüşlere sahip olduğu söylenebilir.

Öte yandan çevreleme stratejisi, Kennan tarafından Almanya ve Japonya'nın mağlubiyetleriyle savaş sonrasında meydana gelen güç boşluğunun Sovyetler tarafından doldurulmaya çalışılması ve bu bakımdan komünizmin nüfuz alanının genişlemesini engellemek amacıyla ortaya atılmıştır. Bu açıdan, İspanya'nın Amerika kıtasındaki sömürgelerini kaybedeceğinin anlaşılmasıyla, bu boşluğun diğer Avrupalı güçler tarafından doldurulmasına karşı ilan edilen Monroe Doktrini ile çevreleme politikasının amaçları bakımından benzerlik gösterdiği söylenebilecektir. Bunun yanı sıra Kennan'ın çevrelemenin araçları arasında önceliği ekonomik olanlara vermesi Wilson ve Roosevelt'in geleneksel politikasının devamı olarak yorumlanabilecektir.

Brinck-Johnsen (1995: 1, 6), ABD'nin geleneksel olarak toplumun huzur ve refahına odaklandığını, dış politikanın da bunun bir aracı olduğunu ifadeyle, II. Dünya Savaşı sonrasında toplumu belli bir karaktere sokabilmek adına çevreleme politikasının kullanılmasını 150 yıllık Amerikan dış politikasında büyük bir kırılma olarak görmektedir.

ABD dış politikası dönemselsel olarak incelendiğinde, ülkenin elindeki güç olanakları ve karşısındaki aktörlerin durumunu dikkate alarak kademeli bir şekilde uluslararası arenadaki varlığını arttırdığı görülmektedir. Öncelikle yalnızcılık politikası ile dış aktörlerin ABD'nin iç işleyişine olabilecek müdahalelerinin, ABD'ye birtakım dış politik davranışlar dayatmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Monroe Doktrini ile kendi hayat sahası olarak gördüğü Amerika kıtasında başka aktörlerin etkisinin sınırlandırılmaya çalışılmıştır. I. Dünya Savaşı'nda liberal demokratik değerlerle uluslararası toplumdaki etkisini göstermek isteyen ABD, II. Dünya Savaşı'nda ise teknolojik ve iktisadi üstünlüğü kullanılarak Avrupa güçlerinin tükendiği bir ortamda büyük devlet olarak sahnedeki yerini almıştır. Buna karşı Sovyetlerin bir tehdit olarak çıkması sonrasında da çevreleme politikasıyla müttefiklerinin kendisiyle birlikte hareket etmesi ve Sovyet etkisine girmemeleri amacıyla hem müttefiklerinin hem de Sovyetlerin dış politika davranışlarının kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirilmeye çalışıldığı ifade edilebilecektir.

4. ABD'NİN SSCB'YE YÖNELİK ÇEVRELEME POLİTİKASI

Bu bölümde ABD'nin Soğuk Savaş esnasında Sovyetler Birliği'ne karşı izlediği dış politika stratejisinin genel hatları, dönemin önemli olayları içerisinde incelenecektir.

4.1. Soğuk Savaş ve SSCB'ye Yönelik Uygulamalar

ABD tarafından Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetlere karşı izlenen strateji, kullanılan araçlar farklılaşmakla birlikte, genel olarak çevreleme siyaseti olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde uygulanan politikaların sahadaki yansımaları dikkate alınarak zaman içerisinde araçların ve genel siyasetin değiştirilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Söz konusu siyasi değişimler ise en görünür şekilde milli güvenlik siyaset belgeleri ve devlet başkanlarının isimleriyle anılan doktrinlerdeki vurgulardan okunabilmektedir.

Bu bölümde öncelikle II. Dünya Savaşı sırasında ABD-Sovyet ilişkileri, müttefikler arasında Sovyetlerin yeni dünya düzeniyle ilgili yaklaşımlarından rahatsızlıkların nasıl baş gösterdiği, bu rahatsızlıkların ABD yönetimi içerisinde Sovyetlere yönelik yeni politika arayışlarını nasıl tetiklediği ve George Frost Kennan'ın Sovyetlere yönelik çevreleme politikasının entelektüel temellerini nasıl attığına yer verildikten sonra ABD yönetimlerinin çevreleme konusunda ortaya koydukları farklı doktrinlerle bunların sahaya etkileri dönemin önemli olayları içerisinde ayrı ayrı ele alınmaya çalışılacaktır.

4.1.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Düzeni Yeniden İnşa Çabaları

II. Dünya Savaşı'nın sonu yaklaşırken, kısa süre önce 1929 Ekonomik Buhranı'nı yaşayan ABD, bu tecrübeden dolayı, ulusal güvenliğini Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve BM gibi uluslararası kuruluşlar etrafında garanti altına almak istemektedir (Sander, 2012: 227, 228). Sovyetler Birliği ise tahıl kaynağı olarak gördüğü ve son 30 yıl içerisinde iki kez işgale uğrayan batısındaki düzlükleri elinde tutma arayışındadır. Bu kapsamda savaşın en hararetli dönemlerinde her iki ülkenin liderleri arasında söz konusu alanlarda karşılıklı çıkarlara saygı anlayışının hâkim olduğu söylenebilecektir (Brinck-Johnsen, 1995: 23).

Örneğin İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in Sovyetler'in Balkanlar'daki etkisini arttıracığı endişelerine rağmen ABD, 3 Şubat 1943'te, İtalya'daki avcı uçaklarını Çin'e kaydırmıştır. Churchill tarafından 28 Haziran 1944'te ABD Başkanı Franklin Delano Roosevelt'e çekilen telgrafta İtalya'dan sonra Balkanlara ilerlenmesi istenmiştir. Tahran Konferansı'nda Balkanlar konusunda yaptıkları konuşma hatırlatılarak, "Stalin'in uzun vadeli stratejisi gereği İngiliz ve Amerikalıların Fransa'da kendi savaşlarını yapmasını tercih edeceği ve bu yolla doğu, orta ve güney Avrupa'da kontrolün kendisine geçmesini isteyeceği" savı ileri sürülmüştür. Buna rağmen, Roosevelt Normandiya çıkartmasının riske gireceğini ifadeyle Churchill'in Adriyatik Planı'nı reddetmiştir. Bunun yanı sıra Alman ordularının çekilmeye başladığı hengâmede Avrupa'daki Amerikan kuvvetlerinin başındaki Dwight D.Eisenhower'a Ruslarla mümkün olduğunca doğuda el sıkışmasını vurgulayan Churchill'e rağmen ABD kuvvetleri doğrudan Berlin'e girmek yerine Almanya'nın sanayi kentlerinin yer aldığı güney bölgelerini zapt etmeye çalışmıştır. Keza Churchill'in hatıralarında, Roosevelt'in Yalta Konferansı sırasında da Stalin'in taleplerine karşı çıkma konusunda çok da istekli olmadığı görülmektedir (Gilbert, 2013: 906, 975). Tüm bu verilerden hareketle II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Amerikan liderliğinde Sovyetlerin niyetleri konusunda ciddi bir çekince olmadığı ya da savaşın Pasifik boyutunda Sovyetlerin desteğini devam ettirme adına Avrupa'daki Sovyet eylemlerine ses etmeme yaklaşımında oldukları söylenebilecektir.

Sovyet liderliği her ne kadar müttefiklerine birtakım sözler verse de savaşın sonlarına doğru sahadaki uygulamalarıyla bunların hayata geçirilmeyeceğini göstermiştir.

1941 yılında yürürlüğe giren Ödünç Verme ve Kiralama Yasası (An Act to Promote the Defense of the United States) kapsamında ABD müttefiklerine yardım etmeye başlamıştır. 1944 yılının sonlarına doğru, Sovyetlerin Amerika'nın üretim imkânlarını zorlamaya başlayan ve herhangi bir minnet ifadesi göstermeyen ısrarlı talepleri ABD savaş şefleri ve ödünç verme sistemi yöneticilerinde rahatsızlıkların baş göstermesine neden olmuştur (Gaddis, 2005: 13).

Nisan 1945 tarihi itibarıyla Sovyetler Birliği'nin Orta Avrupa'da savunma hatları oluşturmaya başlamasına ek olarak savaşın sonuna doğru ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye, Yunanistan ve İran'daki temsilciliklerinden de Sovyetler Birliği'nin bu bölgelerdeki faaliyetlerine ve emellerine dikkat çeken kriptolar Washington'a akmaya

başlamıştır. Bu çerçevede ABD yönetim çevrelerinin öne çıkan özet değerlendirmeleri şu şekilde sıralanabilecektir:

1- Sovyetler Birliği'nin Montreux Sözleşmesi'nin revize edilerek Boğazlarda kendisine askeri üsler tesis edilmesi ve Karadeniz'de tek söz sahibi olmaya kalkması, Türkiye'nin doğu sınırlarının, Kars-Ardahan'ın kendisine terki ile yeniden düzenlenmesi gibi talepleri, ABD ve İngiltere'de Sovyetler Birliği'nin asıl amacının Türkiye'yi kendi uydusu haline getirmek olduğu algısına yol açmıştır.

2- II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Yunanistan'da İngiltere'nin desteklediği monarşi yanlısı sürgündeki hükümet unsurlarıyla, ağırlığını komünistlerin başını çektiği Halk Kurtuluş Ordusu'nun (ELAS) oluşturduğu monarşi karşıtları arasındaki çatışmalarda, komünistlere Sovyetler Birliği'nin kontrolündeki Arnavutluk, Yugoslavya ve Bulgaristan'dan Stalin'in yönlendirmesiyle silah desteği verilmiştir. ABD'nin Yunanistan'a sağladığı ekonomik ve siyasi destek çalışmaları, komünistler tarafından sabote edilmiştir. ABD bunları Sovyetler Birliği'nin yayılmacı emelleri doğrultusunda bir komplo olarak değerlendirmiştir.

3- İran'da ise savaş zamanı yapılan bir antlaşma uyarınca, Almanya'nın Sovyetlere yapılan malzeme sevkiyatına engel olmaması amacıyla, Büyük Britanya ve ABD İran'ın güneyini, Sovyetler Birliği ise ülkenin kuzeyini işgal etmiştir. Söz konusu antlaşma, savaşın sona ermesiyle birlikte tarafların altı ay içerisinde İran'dan çekilmesini de hüküm altına almasına rağmen, Sovyetler Birliği çekilme konusunda ayak diretmeye ve egemenliği altındaki bölgelerde kendisine müzahir ve otonom bir yönetim kurmaya çalışmıştır (McLellan, 1973 ve Paterson, 1973: 8, 10).

ABD tarafından II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Nazi Almanyası'na karşı Sovyetler Birliği'nin askeri desteğinin sürdürülebilmesi amacıyla, Stalin'in etrafında, onu ABD ile işbirliğine yönlendirecek kadroların elini güçlendirmek amacıyla izlenen *quid pro quo* stratejisi (taviz stratejisi) Sovyetlerin egemenlik alanlarını genişletme ve müttefikleri ile uzlaşılmasına saygı göstermemesi nedeniyle başarısız olmuştur.

Roosevelt tarafından ödünç verme antlaşması, tamir, savaş sonu borçlar ve atom bombasının birer araç olarak tasarlandığı bu politika, Rusların birtakım girişimleri neticesi,

İngiltere Başbakanı Neville Chamberlain'in II. Dünya Savaşı öncesinde izlediği yatıştırma politikası (appeasement policy) ile özdeşleştirilerek ABD Kongresi'nde eleştirilmiştir. Başarısızlıkta politika araçlarının uyum içerisinde kullanılmaması, birtakım araçların doğası gereği hiç kullanılmayacak karakterde olması, Sovyetlerin dönem itibarıyla kendi kendine yeten ekonomik durumu ve Stalin'in karar alma süreçlerinin dışarıdan yapılacak müdahalelerle etki altına alınmaması etkili olmuştur (Gaddis, 2005: 15, 18).

Tüm bunlar Amerikan yönetiminde Sovyetlere karşı yeni bir anlayışla hareket edilmesi arayışlarını hızlandırmıştır.

Roosevelt'in 1945'te ölümü ve Harry S. Truman'ın ABD Devlet Başkanı seçilmesi sonrasında Beyaz Saray'daki yönetim kademelerinde yaşanan değişimle birlikte ABD'nin Sovyetlere karşı politikalarında ciddi değişiklikler yaşanacağını ilk sinyalleri Paris Barış Konferansı (1946) öncesinde Truman'ın Genelkurmay Başkanlığı'ndan ABD-Sovyet ilişkileri konusunda kapsamlı bir çalışma istemesiyle verilmiştir (Brinck-Johnsen, 1995: 23, 26). Genelkurmay Başkanlığı'nın Dışişleri Bakanlığı ve istihbarat birimlerine danışarak hazırladığı raporda özetle; "dünya hâkimiyeti peşinde olan Sovyetlerin, uydu devletleri stratejik alanların kontrolü için tam hâkimiyetleri altına almaya ve kapitalist ülkeleri izole etmeye çalıştıkları ve uzun vadede anılanlarla barışçıl bir şekilde bir arada yaşamanın mümkün olmadığı, bu bağlamda Sovyetlerin sadece güç yoluyla caydırılabileceği temel varsayımından hareketle Amerikan askeri varlığının da buna göre yapılandırılması gerektiği" belirtilmiştir (Poole, 1978).

Tam bu noktada George Frost Kennan (1946), 'uzun telgraf' olarak adlandırılan kriptosuyla, ABD yönetiminin aradığı argümanları kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur (Halle, 1971: 105). ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından, Sovyetler Birliği'nin Dünya Bankası ve IMF'ye neden karşı çıktığı hususunda Moskova Büyükelçiliği'nden yapılan istek üzerine kaleme alınan söz konusu mesajda, Kennan tarafından Sovyet Rusya'nın kapitalist dünya ile hiçbir zaman uzlaşmasının mümkün olmadığı gerekçeleri arasında; Marksizm'in ekonomik çatışmaların barışçıl çözüm yolunun olmadığı savı, Stalin'in dünya ülkelerinin kapitalist ve sosyalist iki ekonomik model etrafında gruplaşmaya başladıkları ve bu mücadelenin komünizmin kaderini belirleyeceği söylemi, Sovyetlerin göreceli güçlerini arttırmak ve kapitalist dünyanın zayıflaması amacıyla her şeyi meşru görmeleri, Almanya ve Japonya'nın sahneden çekilmesiyle Sovyetlerin iç istikrar ve yönetimin

meşruiyetini koruyabilmek adına yeni hasımlar (ABD ve İngiltere) üretmesi gerektiği ve Komünist Parti kadrolarınca ABD var oldukça bir *modus vivendin*in mümkün olmadığına inanılması hususlarına dikkat çekilmiştir.

Kennan, Komünist Parti kadrolarının sözü edilen düşünsel yaklaşımlarını Sovyetlerin yayılcı emellerinin ve Batı dünyasına karşı oluşturdukları tehdidin gerekçesi olarak görmüş ve bu anlamda izlemeleri muhtemel hareket tarzlarını da ortaya koymuştur. Söz konusu düşünme şeklinin aynı zamanda Sovyet sisteminin zayıf tarafını da teşkil ettiğini, tüm propaganda çabalarına rağmen Batı'nın gelişmiş ekonomik ve toplumsal örgütlenme modelinin farkında olan Kremlin yönetiminin, kendi zayıflığının ve kırılganlığının ortaya çıkmasını istemediğini, Sovyetlerin mantıktan ziyade güce karşı hassasiyet gösterdiğini, bu nedenle ciddi bir dirençle karşılaştığı her noktadan geri çekileceklerini değerlendirmiştir. Diğer taraftan Sovyet liderliğinin, ülkedeki gücün barışçıl bir şekilde el değiştirmesi konusunda henüz başarısını gösteremediğine atıfla Sovyetler Birliği'nin içyapısı bakımından önemli bir zaafına da değinmiştir.

Kennan Sovyetler Birliği'nin özellikle gençlik, kadın, işçi örgütlenmeleri ve yurtdışındaki komünist partiler gibi yapılanmalar vasıtasıyla, Batılı demokrasilerin zaaflarından istifade ederek, etki alanını genişletebileceğine, bu anlamda kendisine karşı gelebilecek yönetimleri istikrarsızlığa sürükleyebileceği veya hükümetlerin kararlarını kendi amaçları doğrultusunda şekillendirebileceğine dikkat çekmiştir. Bu açıdan bakıldığında Kennan Sovyetlerin askeri olmaktan ziyade politik bir tehdit teşkil ettiği düşüncesindedir. Dolayısıyla çözüm önerisi de bu ayağı öne çıkartacak şekildedir ve Amerikan ideallerinin ve kurumlarının güçlendirilmesi ve bunların hem yurtiçinde hem de yurtdışında iyi anlatılması halinde insanların Amerika'yı takip edeceğine vurgu yapmıştır.

Mevcut durumu en iyi değerlendiren Kennan'ın bu mesajı, Sovyet davranışlarının dünü ve geleceği ile en makul bir şekilde, entelektüel ve felsefi açıdan anlaşılması bakımından ABD Dışişleri Bakanlığı'na önemli katkı sunmuştur (Shlaim ve Lodge, 1978 ve Gaddis, 2005: 20).

Kennan tarafından kaleme alınan ve Temmuz 1947'de Foreign Affairs Dergisi'nde yayımlanan, yazarının ismi X olarak belirtilmesi nedeniyle 'X Article' olarak meşhur olan "Sovyet Politikasının Kaynakları" (Sources of Soviet Conduct) adlı makale ise, çevreleme

(containment) terimini kamuoyuna açıkça ilan etmiştir. Truman yönetiminin Sovyetlere karşı politikalarına kamuoyu desteği sağlamak amacıyla yayımlanan (Mayers, 1986) makale, Kennan'ın daha önce 'uzun telgraf' ve konuşmalarında/derslerinde dile getirdiği hususların hulasası niteliğindedir.

Öte yandan burada 'uzun telgraf'tan farklı olarak ABD tarafından izlenmesi planlanan çevreleme politikasının hangi rasyonel temellere ya da Sovyet sisteminin noksanlarına⁷ dayandırıldığı da açıkça ifade edilmektedir. Söz konusu makalede Kennan, "Rusların barışçıl ve istikrarlı bir dünya düzenine tecavüz ettiği her noktada, onlara kat'i bir güçle karşı koymak suretiyle, yumuşak bir çevreleme siyaseti izlenmesi gerektiğini" söylemektedir.

Kennan'ın çevreleme ile ilgili düşünceleri Amerika'nın geleneksel dış politikasından ziyade Sovyetlerin davranışları ve zihinsel yapıları üzerine kurulmaktadır (Kennan, 1985: 126). Nasıl ki Sovyet liderliği, kapitalizmin kendi yok oluşunun çekirdeğini sistemin kendi içinde barındırdığına inanıyorsa, Kennan da Sovyetlerin yapısal sorunları nedeniyle kendi çöküşlerinin tohumunu, rejimin içinde sakladığına inanmıştır. Sovyet rejiminin bekası açısından Stalin'in çekindiği ve yukarıda da değinilen örgütlenmelerle aşmaya/kırılmaya çalışılan kapitalist kuşatma (capitalist encirclement), Kennan tarafından Sovyetlere karşı bir silah olarak kullanılmıştır.

Kennan'ın çevreleme konusundaki tasarımında esas olan, diplomatik çabalarla desteklenen psikolojik, ekonomik ve siyasi tedbirlerle hasmın caydırılması, diğer bir ifadeyle bugün yumuşak güç olarak tabir edilen enstrümanlarla hem iç kamuoyunun hem de dış dünyanın desteğinin sağlanmasıdır (Harlow ve Maerz, 1991: 14, 15). Askeri güç ise gerektiğinde kullanılmaktan çekinilmeyeceği hissettirilerek, hasmın amaçlarına erişmede silahlara sarılmasını engelleyen bir unsurdur (Mayers, 1988: 126).

---

⁷ Sovyetlerin zaafı arasında: 1-Tarım, tüketim ürünleri imalatı, inşaat (özellikle konut) ve ulaştırma sektörlerinin (demiryolu ağının çağın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu) göz ardı edilmesi, 2- II. Dünya Savaşı'nın en çetin koşullarında insanların kiliselere akın etmesinin, toplumun Komünist Parti'nin ve rejimin amaçlarına bağlı olmadığını gösterdiği, 3- Ekonominin çağın ihtiyaçlarına ayak uydurmasının mevcut işgücü ile zor olduğu, 4- Siyasi gücün bir gruptan diğerine nasıl geçeceğinin belirsiz olduğu, 5- Parti kadrolarının II.Dünya Savaşı'ndan sonra şiştiği, partinin tabanı ile tavanı arasında görüş ayrılıklarının bulunduğu, Komünist Parti dışında herhangi bir örgütlenmeye müsaade edilmemesinin ülkeyi dünyanın en zayıf milletlerinden biri haline getirebileceği, sıralanmaktadır.

4.2. SSCB'ye Yönelik Çevreleme Siyasetinde Kullanılan Araçlar

Bu bölümde Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD tarafından Sovyetler Birliği'ne karşı izlenen politikalar, her başkan için ayrı ayrı dönemler halinde incelenmiştir.

Çevreleme siyaseti bağlamında uygulanan politikaların sahaya ve ABD iç kamuoyuna etkileri göz önünde bulundurulmak suretiyle, her yönetimin süreç içerisinde kullanılan araçlar arasında gerçekleştirdiği geçişler irdelenmeye çalışılmıştır.

4.2.1. Truman Doktrini: Çevresel Savunma Kavramı

ABD yönetimi, çevreleme siyasetinin uygulanması noktasında, 1947-1949 döneminde önceliğini, başta Batı Avrupa olmak üzere Sovyet etkisi altına girmesinden endişe ettiği coğrafyaları ekonomik açıdan yeniden inşa ederek, buralarda bağımsız güç merkezlerinin tesis edilmesine vermiştir. Bu yolla Sovyet baskısı altındaki bölge halklarında bu baskıya karşı koyma arzusunun uyandırılması ve kendi kendilerine direnebilecekleri araçların sağlanması hedeflenmiştir. Bu sebeple dönem içerisinde dış politikada ağırlığın ekonomik araçlara verildiği görülmektedir. Bu tarz bir politika izlenmesinin arkasında, Sovyetlerin hemen bir savaş başlatma konusunda bir niyetlerinin olmadığı yönünde yapılan değerlendirmeler ve ekonomik çabaların, askeri araçların birim getirisinden daha fazla marjinal faydasının olduğuna dair hesaplamaların olduğu belirtilmektedir (Gaddis, 2005: 54, 62).

Ayrıca bütün altyapısı harap bir şekilde savaştan yeni çıkan Avrupa'nın Sovyetler Birliği'ne karşı bağımsız bir güç merkezi olarak durabilmesinin ilk şartının gerekli ekonomik altyapıya sahip olması ve uç ideolojilerin ekonomik olarak geri kalmış toplumlarda daha rahat neşvünema bulmasının ekonomik araçlara öncelik verilmesinde etkili olduğu söylenebilecektir.

ABD'nin takip ettiği bu ekonomik politikalardan ilki, Truman Doktrini ile dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Britanya'nın Yunanistan ve Türkiye'ye sağladığı ekonomik desteği sürdürmeyeceğinin ortaya çıkması sonrasında, ABD Devlet Başkanı Truman tarafından, bu iki ülkeye; 400 milyon dolar yardım ve Amerikan personelinin danışmanlık vermesine Kongre'den onay almak amacıyla 12 Mart 1947 tarihinde yaptığı konuşma daha sonra Truman Doktrini olarak adlandırılmıştır. Söz konusu konuşmasında Truman,

“...silahlı azınlıklar veya dış baskılar tarafından kontrol altına alınmak istenen özgür halklara destek vermenin Birleşik Devletler’in bir politikası olmak zorunda olduğuna inandığını” belirtmiştir. Truman Kongre’yi ikna etmek amacıyla Yunanistan ve Türkiye’nin Sovyet etkisi altına girmesinin, Ortadoğu’da da karmaşa ve düzensizliğe neden olacağını ileri sürmüştür (“The Truman Doctrine”, t.y.).

Truman Doktrini ile ABD, kendisini doğrudan etkilemeyen bölgesel mücadelelere müdahil olmama politikasını terk etmiş ve çevresel savunma kavramına (perimeter defence concept) geçiş yapmıştır. Ancak Kennan hatıralarında Truman Doktrini’nin evrensel diline, yani ABD’nin tüm alanlarda harekete geçmek için hazırlıklı olmasını gerektiren çevre savunması anlayışına, birtakım çekinceler koymuştur (Kennan, 1967: 313, 324; 354, 367 ve Paterson, 1973: 11). Zira Kennan, kenar kuşaktaki tüm alanların aynı stratejik değerde olmadığı, çevre savunması anlayışında askeri harcamaların ekonomi ve bütçe üzerinde enflasyonist baskılara neden olacağı gerekçesiyle, savunulabilir ve hayatiyet arz eden noktalara odaklanılması ve ABD’nin dünya genelindeki çıkarları arasında bir öncelik sıralaması yapılması gerektiğine inanmaktadır. Bu nedenle adı geçen, esas olanın diğer güç merkezlerini etki altına almaya çabalamak yerine, bunların başka güçlerin kontrolüne girmemesine dönük ağırlık merkezi savunması kavramını (strongpoint defence concept) geliştirmiştir (Gaddis, 2005: 57, 63 ve Paterson, 1973: 64, 84; 174).

Söz konusu politikanın bir diğer ayağı ise II. Dünya Savaşı sonrası ekonomileri harap olan ve toplumsal rahatsızlıkların baş gösterdiği Avrupa’da sanayinin yeniden inşa edilebilmesi amacıyla destek verilmesini öngören Avrupa İyileştirme Planı (European Recovery Program) ya da gayri resmi adıyla Marshall Planı’dır. Marshall Planı’yla Avrupa ülkelerinin gerek iç gerekse dış baskılardan kaynaklı komünizm etkisine girmesinin önlenmesi ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılacak yardımlarla bu bölgedeki Sovyet etkisinin kırılması planlanmakla birlikte, Sovyetler Birliği Doğu Avrupa’ya yapılacak yardımlara soğuk baktığından planın bu ayağı akim kalmıştır. Diğer taraftan Batı Avrupa ülkelerine yapılan yardımlar bölge ekonomilerinde önemli iyileşmelerin sağlanmasına katkı sunmuştur (“Marshall Plan”, t.y.).

Birleşik Devletler, bu dönemde, müttefiklerinin kendi ayakları üzerinde durması ve komünizm etkisine girmemesi konusunda izlediği politikalara ek olarak, Komünist Blok içerisindeki hizipleşmelerden istifade edilmesi ve bunların derinleştirilmesi amacıyla da

siyasi, askeri ve örtülü faaliyetlere ağırlık vermeye başlamıştır. Bu kapsamda Yugoslavya Komünist Partisi'nin 28 Haziran 1948 tarihinde Komünist Enformasyon Bürosu'ndan (Cominform) atılmasıyla zirvesine ulaşan Tito ve Stalin ayrılığı önemli bir fırsat ve örnek model olması bakımından ABD yönetiminde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tito'nun iç ve dış politikada Sovyetler Birliği'nden daha bağımsız bir tutum sergilemek istemesi nedeniyle (Bass ve Marbury, 1959: 40, 46) yaşanan bu kopma Amerikan yönetimini Doğu Avrupa'da da benzer hizipleşmeler yaşanmasına zemin hazırlanabileceği konusunda cesaretlendirmiştir (Mitrovich, 2000: 36, 42). Ayrıca Yugoslavya'nın Sovyet Bloğu'yla yaşadığı ayrılığı derinleştirmek adına 1949 yılında Yugoslavya'ya ekonomik ve askeri yardım yapılması resmi olarak kabul edilmiştir. Kasım 1950 tarihinde iki ülke istihbarat servisleri arasında bilgi paylaşımı antlaşması ve 4 Kasım 1951 tarihinde de iki ülke arasında ekonomik ve askeri yardımlar konusunda ikili işbirliği antlaşması imzalanmıştır (Mehta, 2005: 1, 2).

1949 yılında Çin'de yönetimi Tayvan adası dışında ele geçiren Mao Zedong'un komünist taraftarlarını, Sovyetler Birliği'nden bağımsız olarak varlıklarını kazanmaları yönüyle Tito'nun durumuyla özdeşleştiren ve tamamen Sovyetler Birliği kontrolünde olmadıklarını değerlendiren ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından, Mao yönetiminin de komünist blok içerisinde yeni bir Tito haline getirilmesi tavsiyesi Başkan Truman'a aktarılmıştır. Bunun üzerine Truman NSC 48/2 numaralı kararnameyi imzalayarak, Sovyetler Birliği ile Çin arasındaki anlaşmazlıklardan faydalanmak amacıyla gerekli olan tüm psikolojik, ekonomik ve siyasi araçların kullanılması talimatını vermiştir. ABD tarafından bu amaçla, Çin anakarası ile stratejik olmayan ürünlerin ticaretine izin verilmesi ve Tayvan'daki milliyetçilere ise kendilerini savunacak kadar yardım yapılması yoluna gidilmiştir.

Bunlara ek olarak Doğu Avrupa başta olmak üzere komünist ülkeler içerisinde Kremlin'in kontrolünü ve gücünü zayıflatacak tüm hareketlerin desteklenmesi, bu amaçla özellikle bu ülkelerdeki milliyetçi güçlerle ABD menfaatlerinin birlikteliğinin sağlanması hedeflemiştir (Gaddis, 2005: 67, 72). Söz konusu çalışmalarda propaganda ve psikolojik harp tekniklerine özel önem atfedilmiş ve "Amerika'nın Sesi" yayınları, kitaplar ve BM'de Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan insan hakları ihlallerinin gündeme taşınması yoluyla toplumsal farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır (Fischer, 2014).

Kennan tarafından askeri araçlar da komünist blok içerisindeki görüş ayrılıklarının derinleştirilmesinde kullanılabilecek önemli bir unsur olarak görülmüştür. Bu bağlamda İtalya ve Yunanistan'daki komünist aktivitelerle orantılı bir şekilde ABD'nin de Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerinin arttırılmasının, Amerika'nın bölgedeki ağırlığının artmasından rahatsız olacak olan Sovyetlerin bölgedeki komünist unsurlardan çalışmalarını yavaşlatmasını isteyeceğini, bu durumun ise yerel komünistlerle Sovyet liderliği arasında görüş ayrılıklarına neden olacağı değerlendirilmesinde bulunmuştur (Department of State, 1976: 509, 529). Tito'nun Trieste Serbest Bölgesi konusunda İtalya ile daha sert bir mücadeleye girmek istemesi ve Yunanistan'daki komünist unsurların faaliyetlerine katkı verilmesi yönündeki politikalarına, ABD ve Britanya'nın iletişim hatlarında girilecek bu tarz çabaların söz konusu ülkeleri gereksiz yere kışkırtacağı gerekçesiyle Stalin'in karşı çıkması ikili arasındaki ayrılığın nedenleri arasında olması (Mehta, 2005: 28, 29), Kennan'ın bu değerlendirmesinin doğruluğunu ortaya koymaktadır.

1949 yılı sonlarında ABD Dışişleri Bakanlığı Politika Planlama Bölümü tarafından çevreleme siyasetinin sistemleştirilmesi ve hangi araçlarla hayata geçirileceğinin ortaya konulması amacıyla hazırlanan ve 30 Eylül 1950 tarihinde Başkan Truman tarafından onaylanarak yürürlüğe giren milli güvenlik belgesi (NSC-68), çevreleme siyasetinin tekrar çevre savunma anlayışına kaymasına neden olmuştur (Gaddis, 2005: 88, 92). Bahse konu dokümanda, Kremlin'in etkisini genişletmesi halinde, Kremlin'in artan gücü karşısında durmak üzere hiçbir koalisyonun oluşturulamayacağı varsayımından hareketle, ABD ve müttefikleri arasında güvensizliğin ve korkunun psikolojik olarak yayılmasına karşı koyulabilmesi için dünyanın her noktasındaki çıkarların eşit önemde olduğu değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Kennan'ın (1947) Sovyetlerin en az maliyet ve riskle hedeflerine ulaşmak istediği, bu nedenle genel bir savaşa girmek yerine vekalet savaşını tercih edeceği yaklaşımına karşı, NSC-68'de Sovyetlerin bugüne kadar savaşa girmemelerinin asıl sebebinin, kazanacaklarına inanmamaları olduğu, ellerinde yeterli imkanların bulunması halinde bu riske girecekleri belirtilmiştir. Bu nedenle kontrolü altındaki alanlarda ve iç siyasal düzlemde gücünü konsolide etme arayışındaki Sovyet saldırganlığına karşı, saldırganlığın seviyesine bakılmaksızın askeri araçlarla cevap verilmesi, ancak gereksiz tırmandırmaya gidilmemesi, ayrıca Kennan ve ekibi tarafından Sovyetlerin 1949'da atom bombası kullanması sonrası hazırlanan 'Atom Enerjisinin Uluslararası Kontrolü' (International

Control of Atomic Energy) adlı rapordaki tavsiyelerin⁸ aksine ‘*no first use*’ yaklaşımının Sovyetler tarafından zayıflık olarak algılanacağı gerekçesiyle hidrojen bombasıyla ilgili çalışmalara devam edilmesi tavsiyelerinde bulunulmuştur. Ağırlıklı olarak dış politikada askeri araçların en önemli caydırıcı unsur olarak kullanımı konusuna yoğunlaştığı görülen NSC-68, Sovyet sistemi kendisini değiştirenceye kadar diplomasiyi masadaki seçenekler arasından kaldırmıştır (National Security Council [NSC], 1950).

Sovyetler Birliği ve Çin’in desteklediği Kuzey Kore’nin 25 Haziran 1950’de Güney Kore’ye saldırmasıyla NSC-68’in “mevcut ABD güçlerinin yetersiz olduğu ve ABD’nin nükleer gücünün sınırlı savaşlarda yeterli caydırıcılık sağlayamayacağı” yönündeki değerlendirmelerinin haklılığı ortaya çıkmıştır.

Kore Savaşı sırasında ABD, Sovyetler Birliği’ni doğrudan saldırganlıkla itham etmemiş, Çin’i provoke edecek eylemlerden de kaçınmaya çalışmıştır. Ancak Çin, savaşın ilerleyen safhalarında doğrudan olaylara müdahale etmiştir. ABD’nin bu yaklaşımında; Kore Yarımadası’nda geniş çaplı bir askeri yığılmanın ihtiyaç ortaya çıktığında başta Avrupa olmak üzere başka bölgelere güç kaydırılmasında zorluk yaşanmasına sebep olacak olması ve bu bölgenin genel bir savaş için yanlış zemin ve hasmın da (Çin) yanlış hedef olması düşüncelerinin etkili olduğu söylenebilecektir (Gaddis, 2005: 121, 123).

Kore Savaşı’na sonuçları itibarıyla bakıldığında, vekâlet savaşlarına simetrik müdahalenin, askeri güçlerin kontrolünü zorlaştırdığı, Avrupa ülkelerinin ABD gibi askeri harcamalarını arttırmaya çalışmasının ekonomilerinin iyileşmesini yavaşlattığı ve Sovyetler Birliği’nin ABD’nin elindeki üstün nükleer gücü nedeniyle savaşa doğrudan müdahale etmekten çekindiği hususlarını göstermiştir. Ayrıca Avrupa’da güç dengesinin yeniden sağlanabilmesi ve olası bir Sovyet saldırganlığına karşı koyabilmek adına başta Fransa olmak üzere Avrupa’daki müttefiklerin karşı çıkmasına rağmen Batı Almanya’nın

⁸ Kennan, Clausewitz’in savaşın politik hedeflere ulaşmak için bir araç olduğu görüşüyle paralel tezlerden hareketle, nükleer silahların milli hedefler doğrultusunda birtakım pozitif sonuçlar doğurmasını beklemenin hata olacağı, bu nedenle hücum savaşında kullanılmaması tavsiyesinde bulunmuştur. Ancak asgari caydırıcılığı (minimum deterrence) sağlayacak düzeyde, yani ABD ve müttefiklerine karşı kitle imha silahı ile saldırılmasının riskli ve karşı tarafa herhangi bir getirisi olmadığını gösterecek düzeyde nükleer silah bulundurulması ve bir savaş esnasında bunları ilk kullanan tarafın ABD olmaması (*no first use*) gerektiğini belirtmiştir. Bu önerilere karşı gerek Kongre gerekse ABD silahlı kuvvetleri, hidrojen bombası ediniminin sosyal, psikolojik ve ahlaki değerlerin üstünde stratejik değerde olduğu gerekçesiyle nükleer çalışmaların sürdürülmesi yönünde görüş bildirmiştir (Gaddis, 2005: 98, 101).

yeniden silahlandırılması ve NATO'nun askeri kanadına dâhil edilmesi kararlarının alınmasına zemin oluşturmuştur (Gaddis, 2005: 121 ve Haftendorn, 2005).

Bunlara ek olarak Kore'deki çatışmalar sırasında Sovyetler Birliği'nin verdikleri destek karşılığında Çin'den birtakım tavizler kopartmaya çalışmaları, olaylara doğrudan müdahil olmak yerine Çin'i kullanmaları Çin-Sovyet ayrılığının tohumlarının atılmasına neden olmuştur (Kissinger, 2014: 153-192).

4.2.2. Eisenhower Dönemi: Stratejik Asimetri ve Kitlemel Karşılık Verme

Dwight D.Eisenhower'ın 1953 yılında ABD'de başkanlık koltuğuna oturması ile birlikte, yeni yönetim; NSC-68'in ortaya koyduğu, ülkenin güvenliğinin yüksek askeri harcamalarla sağlanacağı tezini tartışmaya açmıştır. ABD'nin dünyanın her noktasına müdahale edecek kadar güçlü olmadığı, askeri harcamaların ekonomi üzerinde oluşturduğu baskının ülkenin intiharıyla eş anlamlı olduğu, bu nedenle geçici tehditlerle mücadele yerine ülke çıkarlarının korunması amacıyla politikalar geliştirilmesi gerektiği ve Sovyet tehdidinin ideolojik boyutunu öne çıkartıp, askeri harcamaların azaltılmasına vurgu yapan söylemleri kullanmaya başlamıştır (Brands, 1989).

Başkan Eisenhower'ın talimatıyla, komünist tehdide karşı yeni politikanın ana hatlarının belirlenmesi amacıyla Harp Akademisi'nde üç farklı politikanın kıyaslandığı Solaryum Projesi (Project Solarium ya da Operation Solarium) adıyla bir plan semineri icra edilmiştir. Bu kapsamda;

- 1- Çevreleme politikasının sürdürülmesi,
- 2- Caydırıcılık (deterrence), yani belirlenen sınırları aşması durumunda Sovyetler Birliği'ne nükleer karşılık verilmesi,
- 3- Geri püskürtme (roll back), diğer ifadeyle siyasi, ekonomik, psikolojik harp araçları ve örtülü faaliyetler eliyle başta Doğu Avrupa olmak üzere Sovyet etkisi altındaki bölgelerin özgürleştirilmesi,

yönündeki politikalar tartışılmış ve çevreleme politikasının, nükleer caydırıcılıkla desteklenmesi ve geri püskürtme senaryosundaki örtülü faaliyetlere de ağırlık verilmesi kararlaştırılmıştır (Brands, 1989; Wenger, 1997: 22, 31).

Bu dönemde özellikle Kıta Avrupası'daki konvansiyonel güç dengesinin Sovyetler Birliği lehine değişmesiyle, mücadelede inisiyatifi tekrar ele alıp, maliyetleri düşürmek ve karşı tarafın hamlesini beklemek yerine hasmın en etkili vurulabileceği noktalardan harekete geçilmesi, yani hasmın birçok seçeneği olduğu bir durumda, onun hareketlerini beklemek yerine⁹, ABD'nin tercih ettiği yerde ve araçlarla caydırma, anlayışına dayanan stratejik asimetri (strategic asymmetry) ve bu anlayıştan doğan, ABD'nin Sovyetler karşısında nükleer üstünlüğüne dayanan kitlesel karşılık verme (massive retaliation) olarak adlandırılan ve saldırganlığın boyutuna bakılmaksızın nükleer karşılık verilmesi stratejisi (Dulles, 1953; 1954), yönetim tarafından benimsenmiştir.

Yeni Bakış (New Look) olarak adlandırılan bu politikayla ABD, Sovyetler Birliği'nin doğrudan ABD topraklarını nükleer imkânlarıyla hedef alamaması, kendisinin ise Avrupa'daki müttefikleri üzerinden Sovyet Rusya'yı vurabilmesi ve Sovyetlerin ikincil vuruş kapasitesinin ABD tarafından yok edilebileceğine olan inançla, nükleer caydırıcılığı esas alan kitlesel karşılık verme doktrinini hayata geçirmiştir. Bu çerçevede söz konusu dönemde nükleer silahların sayısı ve çeşitliliği arttırılırken, konvansiyonel güçlerde kesintilere gidilmiştir.

Söz konusu politikanın diğer unsurları ise ittifakların caydırıcılığı kapsamında Rusya ve Çin'in etrafındaki ülkelere ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girmeleri halinde sözü geçen iki komünist ülkenin saldırganlıkları karşısında bağımsızlık kazanabilecekleri sözü verilmesi¹⁰ (policy of pactomania) ve CIA'in bütçesinde ve yetkilerinde arttırıma gidilmesi olmuştur (Slantchev, 2014). Bu kapsamda dönem içerisinde ABD istihbarat birimleri tarafından gerçekleştirilen Guatemala (1954) ve İran (1953) darbeleri (Holland, 2004; Risen, 2000), komünist liderlere yönelik suikast girişimleri ve Sovyetlere yönelik U-

⁹ Dönemin ABD Dışişleri Bakanı J.F.Dulles (1953), çevreleme politikasını statik bir yaklaşım olarak görmektedir.

¹⁰ Bu dönemde ABD tarafından Çin ve Rusya'nın çevrelenmesi amacıyla NATO (Avrupa)'ya ek olarak kurulan savunma paktları arasında; Rio Antlaşması (G.Amerika), askeri destek antlaşması olan Bağdat Paktı (daha sonra CENTO adını alacaktır. 1952), SEATO (Güney Doğu Asya Antlaşması Örgütü: ABD, Fransa, Britanya, Avustralya, Yeni Zelanda, Tayland, Pakistan, Filipinler arasında 8 Eylül 1954'te imzalanmıştır.), aynı zamanda Japonya, G.Kore ve Tayvan'la ikili işbirliği antlaşmaları sayılabilecektir.

2 uçaklarıyla yürütülen gözlem uçuşları CIA'in öne çıkan faaliyetleri arasındadır (Gaddis, 2005: 159).

ABD tarafından Üçüncü Dünya'da yükselmekte olan milliyetçi dalgaya karşı koymamak ve Ortadoğu ülkeleriyle daha yakın ilişkiler tesis etmek adına, 1956 Süveyş Krizi sırasında Fransa ve İngiltere tarafından tek taraflı yapılan girişim nedeniyle müttefiklerine karşı bir tutum sergilenmiştir (McDermott, 1998: 141, 148). Bu tutumun arkasında bölgenin Batı'nın enerji arz güvenliği bakımından önemi ve kolonyal dönemin uygulamaları dolayısıyla Batı ülkelerine tepkili olan ve Sovyetler Birliği'ni bir denge unsuru olarak gören Ortadoğu ülkelerinde Sovyet etkisinin yayılmasının önlenmesi düşüncesinin etkili olduğu söylenebilecektir.

Eisenhower, bölgeye yönelik ABD ilgisini daha da ileri taşıyıp, 5 Ocak 1957 tarihinde Kongre'de yaptığı ve daha sonra Eisenhower Doktrini adıyla anılan konuşmasıyla, herhangi bir Ortadoğu ülkesinin Amerika'dan ekonomik ve askeri yardım alabileceği, keza Ortadoğu'nun dışarıdan gelebilecek uluslararası komünist saldırganlıklara karşı ABD tarafından korunacağı hususunda tek taraflı bir taahhütte bulunmuştur. 1958 yılında Lübnan krizi esnasında Eisenhower Doktrini kapsamında bu ülkeye askeri müdahale gerçekleştirilmiştir ("The Eisenhower Doctrine", t.y.).

4 Ekim 1957 tarihinde Sovyetler Birliği'nin Sputnik'i dünya yörüngesine başarılı bir şekilde yerleştirmesi ve aynı yıl Ağustos ayında da kıtalararası balistik füze (ICBM) teknolojisinde ABD'yi geçtiğinin anlaşılmasıyla ABD'nin nükleer caydırıcılık konusunda hasmından geri kaldığı ortaya çıkmıştır. (missile gap)

Azami caydırıcılığı asgari maliyetle sağlama hedefiyle ortaya atılan Yeni Bakış adlı politika; ABD'nin askeri harcamalarının GSYH'ya oranını düşürmekle birlikte, nükleer silahlara aşırı bağımlı bir politika tasarımı olduğu için olası saldırganlığa verilecek cevapları kısıtlamıştır. Hasım olarak sadece Sovyetleri almayıp, milli bağımsızlıkları için mücadele eden komünist akımları da hedef alması nedeniyle hem mücadele alanını genişletmiş hem de üçüncü dünya devrimlerini önleme konusunda yetersiz kalmıştır. Bu nedenle üçüncü dünya devrimleriyle birlikte hareket etme imkânlarını görmezden geldiği ve Soğuk Savaş'ta müzakere fırsatlarını değerlendirmeyip gerilimi düşürmediği için eleştiri konusu olmuştur (Gaddis, 2005: 163; Norton ve diğerleri, 2010: 752, 754).

Söz konusu strateji, müttefikleri karar alma süreçlerinin dışında bıraktığı için de eleştirilmiştir (Lanoszka, 2015: 86, 87). Öte yandan bazı durumlarda ABD'nin önceliklerinin müttefiklerinin eline terk edilmesiyle sonuçlanabileceği dikkate alındığında müttefiklerin inisiyatifinin kısıtlanmasının, ABD'nin caydırıcı gücünü manivela olarak kullanmak isteyen müttefiklerin bireysel çıkarlarının söz konusu olduğu durumlarda, komünist ülkelerle ikili ilişkilerini kolaylıkla tırmandırma yolunu seçmeye kalkabilecekleri göz ardı edilmemelidir (Gaddis, 2005: 164).

Diğer taraftan söz konusu politikanın hasımları nükleer anlamda caydırma konusunda geçici çözümler ürettiği, hatta nükleer silahlanma yarışında adeta bir katalizör işlevi gördüğü de mütalaa edilmektedir. Bu kapsamda Tayvan'la Çin arasında yaşanan Quemoy ve Matsu Krizleri'nde ABD'nin Çin'i nükleer silahlarla tehdit etmesi sonrası, her ne kadar Çin barışçıl çözüm konusunda masaya oturmayı kabul etse de, Mao Zeodong nükleer silah geliştirme konusunda çalışmalara başlanması talimatını vermiştir (Friedenbach, 2011: 4, 5; Burr ve Richelson, 2000/01). Keza Sovyetler Birliği de gerek nükleer silah stokunu artırma gerekse de fırlatma araçlarını geliştirme konusunda bu dönemde önemli gelişmelere imza atmıştır. Bu ise her iki tarafın birbirinin ikincil vuruş kapasitesini yok edemeyeceği bir dehşet dengesi ya da karşılıklı kesin mahvolma (mutually assured destruction) durumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sönmezoğlu, 2012: 541, 561).

Bu gelişmeler ışığında Eisenhower'a atfedilen yeterlilik doktrini (doctrine of sufficiency) de dikkat çekicidir. Zira nükleer caydırıcılığın ana strateji olarak belirlendiği bir dönemde, adı geçen belli bir sınırın ötesinde, daha çok nükleer silah edinmenin, ABD çıkarlarına herhangi bir maddi katkısı olmayacağı değerlendirilmesi (Gaddis, 2005: 187, 188), oluşan dehşet dengesi nedeniyle gereksiz bir nükleer silah yarışının içine çekilmek istemediği olarak okunabilecektir. Bunun yanı sıra bu dönemin sonu Sovyetler Birliği ile diplomatik temas arayışlarının başlaması bakımından önem arz etmektedir.

4.2.3. Kennedy ve Johnson Dönemi: Esnek Karşılık Verme

Eisenhower'dan sonra yönetime gelen John F. Kennedy, Yeni Bakış politikasının nükleer caydırıcılığa olan aşırı bağımlılığı ve Sovyetlerin kıtalararası fırlatma araçlarında eriştikleri imkânlar ve nükleer silah stoklarındaki artışlardan kaynaklanan dehşet dengesi

nedeniyle yeni bir anlayışın ortaya konulmasına ihtiyaç olduğunu ileri sürmüştür. Kennedy'nin politikaları kendisinden sonra gelen Lyndon B. Johnson tarafından da devam ettirilmiştir.

Kennedy yönetimi, maliyetlere aşırı odaklanması nedeniyle nükleer caydırıcılığa fazla bel bağlamakla itham ettiği Eisenhower yönetimini ülkenin seçeneklerini sınırlandırmakla suçlamıştır. Bu nedenle maliyetlerin değil risklerin kontrol edilmesi gerektiğini, bunun ise kullanılacak açık ve örtülü araçların çeşitlendirilmesiyle (diplomasiyenin örtülü faaliyetlere, gerilla harbinden konvansiyonel ve nükleer savaşa kadar), hasma daha esnek karşılık verme (flexible response) imkânlarının yaratılmasıyla mümkün olduğunu savunmuştur. Bu bakımdan nükleer silahları ilk kullanan taraf olmama, ancak bunların hangi şartlarda kullanılacağı konusunda Eisenhower yönetiminin ortaya koyduğu kitlesel karşılık verme doktrininde olduğu gibi kesin sınırlar belirlemek yerine, daha ucu açık ve gri alanlar bırakarak, belirsizliği caydırıcılığın bir unsuru haline getirip, caydırıcılığa diğer askeri ve örtülü operasyonların eklenmesi, esnek karşılık vermenin önemli sacayakları olmuştur (Gaddis, 2005: 219).

Bunun yanında çevrelemenin askeri olmayan boyutları da ön plana çıkartılmaya başlanmış olup, kamu diplomasisi kurumsallaştırılmaya çalışılırken¹¹, Eisenhower yönetiminin son döneminde Sovyetlerle müzakereler için alan açma çabaları da geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bu dönemde özellikle üçüncü dünya ülkelerinde devam etmekte olan bağımsızlık hareketleri hem Sovyetlerin hem de ABD'nin etki alanını genişletmek amacıyla her iki tarafça önemli bir fırsat olarak görülmüştür. Nikita Krushchev, 1961 yılında, üç savaş çeşidini sıralarken, son olarak, “ulusal bağımsızlık amacıyla yürütülen savaşların (national liberation wars) komünizmin yayılması için uygun bir fırsat olduğunu, bu nedenle destek verebileceklerini” ilan etmiştir. Bu durumun gerilla tipi savaşların yayılmasına uygun zemin hazırladığını gören ABD yönetimi ise direnişle mücadele doktrinini (counterinsurgency doctrine) geliştirmeye başlamıştır.¹² Bu kapsamda özel kuvvetler eğitimlerine yoğunlaşılırken, yerel müttefiklerin bu mücadeleyi kendi başlarına

¹¹ Dış yardımlar konusunda birkaç farklı kurum tarafından yürütülen çalışmalar, 3 Kasım 1961'de Kongre'de alınan kararla (Foreign Assistance Act), Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) çatısı altından bir araya toplanmıştır (“Celebrating Fifty”, t.y.).

¹² Bu dönemde Counterinsurgency Committee kurulmuş ve önde gelen gerilla hareketi liderlerinin eserlerinden yola çıkılarak, direnişle mücadele konusunda bir doktrin oluşturulmaya çalışılmıştır.

yürütmeleri düşüncesi öne çıkmıştır (Birtle, 2007: 131, 157; Schlesinger, 1993: 422). Dolayısıyla Sovyetlerle mücadelede Avrupa'dan Latin Amerika, Asya ve Afrika'ya doğru bölgesel bir yayılma ve nükleer ve konvansiyonel araçlardan gayrinizami harp ve subversif faaliyetlere doğru bir kayma başlamıştır.

Buna ek olarak, bir önceki yönetimin 'tüm komünist dünyanın hasım kabul edildiği ve tarafsızlığın komünizme doğru bir adım atmak olduğu'¹³ anlayışı'ndan farklı bir şekilde, Amerika'nın gücünün ve güvenliğinin çeşitlilik, farklı bir ifadeyle tek bir gücün ya da güç bloğunun dünyaya hâkim olmaması sayesinde sağlanabileceği kabul edilmiştir. Bu nedenle milli bağımsızlık hareketlerinin de tek bir gücün dünya hâkimiyetine erişimine karşı önemli bir engel oluşturduğu gerekçesiyle bunlara destek verilmesi düşüncesi benimsenmeye başlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında Eisenhower tarafından izlenen, istikrarı devam ettirmek adına halkların desteklenmediği, ancak ideolojik olarak güvenilir bulunan hükümetlerin yeri geldiğinde nükleer silah tehdidiyle desteklenmesi politikalarının yerine Avrasya, Afrika ve Latin Amerika'daki değişimlerin Amerikan çıkarlarıyla uyumlu hale getirilmesi ve yönlendirilmesi yoluyla güç dengesinin istenmeyen bir şekilde ABD'nin aleyhine dönmesinin önüne geçmeye dönük politikalar uygulanmak istenmiştir. Bu politikaların hayata geçirilmesinde diplomasi, kamuoyunu etkileyecek şekilde haberler yaptırılması, eğitim ve kültürel değişim programları, bireyler arası temaslarla üçüncü dünya ileri gelenleri ile Amerikan toplumunu yakınlaştırma ve toplumsal reaksiyonların komünizm kontrolüne girmesini engellemek, orta sınıfın güçlendirilerek, daha alt toplumsal sınıfların halk hareketine dönüşecek potansiyele erişmesine bariyer olması amacıyla söz konusu bölgelerdeki hükümetlere iç ekonomik ve siyasi reform sözleriyle bağlantılı olarak ekonomik destek verilmesi gibi araçlar kullanılmıştır (Gaddis, 2005: 200, 203; 222, 223 ve Muller, 1985).

Kennedy ve Johnson döneminde, NATO'nun konvansiyonel imkanlarının arttırılmasına özel önem verilmiştir. Bu sayede Sovyetlere karşı Orta Avrupa'da önemli bir askeri denge sağlanmıştır (Hoopes, 1969: 7, 17). Bunun arkasında Avrupa'daki birtakım sorumlulukların müttefiklere devredilerek (Kissinger, 1965: 106, 117), Amerika'nın özellikle üçüncü dünya ülkelerine daha fazla angaje olmak istemesinin olabileceği düşünülmektedir.

¹³ Eisenhower'ın Dışişleri Bakanı J.F.Dulles, 9 Haziran 1955'teki bir konuşmasında, tarafsızlığı ahlaksızlık ve dar görüşlülükle eşdeğer gördüğünü belirtmiş, yine dönem içerisinde tarafsız ülke liderlerini komünizme sempati duymakla itham ettiği muhtelif konuşmalar yapmıştır (Shapiro, 2009: 145).

Vietnam Savaşı esnek karşılık verme doktrini için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Esnek karşılık verme doktrinini savunanlar her ne kadar Eisenhower ve ekibinin NATO dışında oluşturduğu ittifakların verimsiz olduğuna ve ABD'yi aşırı taahhütlerin altına soktuğuna inansa da, SEATO antlaşmasındaki yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde gerek komünistlere cesaret verileceği gerekse de müttefikler nezdinde inandırıcılığın erozyona uğrayacağı düşüncesi ile (Bright, 2000/01: 40, 41) Vietnam'da 3.500 askerle başlayan ABD askeri yığılması 1967'de 486.000 askere ulaştırmışlardır.

Esnek karşılık verme politikası Vietnam Savaşı sırasında; nelerin caydırılacağı belirsiz olması, hasımların karar verme süreçlerinde uluslararası saygınlık ve itibar gibi, ABD ile benzer önceliklerinin olmaması, uygulanan politikaların sahadaki etkilerinin sağlıklı ölçülememesinden kaynaklı, istemli düşünceler (wishful thinking) temel alınarak kararlar oluşturulması, düzenli ordu birliklerinin direnişle mücadele (counterinsurgency) konusunda eğitimlerinin yetersiz olması ve önceliğin alan hâkimiyetine verilmemesi, bu nedenle sivil can kayıplarının fazlalığı, ayrıca Güney Vietnam'da kamuoyu desteği sağlamak amacıyla yürütülen kamu diplomasisi çalışmalarının ise toplumun geleneksel dokusuna zarar vererek, Vietnam elitlerinin Amerika'ya şüpheyile yaklaşmalarına sebep olması, müzakerelere elinin daha güçlü olduğu bir noktada oturmak isteyen ABD'nin bu düşünüş şeklinin daha fazla müdahaleyi gerektirmesi, kullanılan araçların ve taktik başarıların, amaçların ve uzun vadeli hedeflerin önüne geçmesi gibi nedenlerle başarısız olmuştur (Bright, 2000/01: 46, 47; Fitzgerald, 2013: 4; Gaddis, 2005: 252, 263; Kennan, 1966).

Vietnam Savaşı'ndan alınan en büyük ders ise yerel çatışmalara müdahil olmanın büyük güçlerin zayıflamasına neden olduğudur (Kissinger, 2014: 360).

4.2.4. Nixon Dönemi: İlişkilerde Yumuşama

Johnson yönetiminin Vietnam Savaşı'nı sonlandıramadığını, kendisinin bunu başarabileceğini, Sovyetlerle gerginliği azaltıp, Çin'le yeni bir ilişki başlatacağını söyleyen Richard Nixon, 1969 yılında ABD Başkanı seçilmiştir.

Nixon ve onu takip eden Gerald Ford'a dışişleri bakanı olarak hizmet eden Henry Kissinger döneminde dış politikada geçmişte kullanılan araçların eskisi gibi sahada

beklenen tesirleri vermediğinin net bir şekilde görülmesiyle birlikte ABD dış politikasında yeni arayışlar söz konusu olmuştur (Komine, 2008: 19, 24). Bu kapsamda nükleer silahların kullanımı üzerindeki kısıtlar nedeniyle pratik uygulama alanından düştüğü, konvansiyonel askeri imkânların ise Vietnam Savaşı'yla sınırlarının yeterince test edildiği ve kamuoyu görüşünün yarattığı baskı ve konvansiyonel askeri araçların tırmanma karşısında sınırlı kullanılabileceğinin açığa çıkmasıyla birlikte psikolojik üstünlüğün önemi artmıştır (Gaddis, 2005: 274, 275). ABD yönetiminin, uluslararası güç dengelerinin doğasındaki değişim nedeniyle geçmişe nazaran daha dengeli olduğu inancıyla, güçle ilgili görüşlerinde farklılaşma başladığı söylenebilecektir (Kissinger, 1968). Bu anlamdaki değişimi H.Kissinger, “gücün dışarıdan görünümü, gücün kendisi kadar önemlidir.” şeklinde ifade etmiştir.

Kissinger, Avrupa'yla özdeş bir kavram olan güç dengesi (balance of power) mekanizmaları ile Sovyetleri büyük güçlerin payandaları üzerine kurulu olan bir uluslararası düzene uydurmayı amaçlamıştır.¹⁴ ABD'nin Vietnam'da yaşadığı çıkmaz, Sovyetlerin ise 1968 yılında Çekoslovakya'yı işgali sonrasında aldığı tepkiler ve blok içi eleştiriler nedeniyle komünizmin uluslararası meşruiyetinin darbe alması, ayrıca Sovyetler Birliği'nin Çin'le sınır hattındaki gerginliklerin iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmesi, hem ABD'nin hem de Sovyetler'in göreceli olarak zayıflık yaşadığı bu dönemde iki ülke arasındaki mücadelenin klasik güç mücadelesine evrilmesini sağlamıştır (Burr, 2001).

Bu kapsamda Nixon ve ekibi tarafından, kendilerinden önceki dönemde dış politika araçlarına fazla odaklanılmasının, nihai hedeflerin kaçırılmasına neden olduğu, güç dengesinin korunması amacıyla sınırsız araç kullanılmasının uluslararası düzeni daha da istikrarsızlaştırdığı, halk hareketlerinin desteklenmesi yerine jeopolitik çıkarların öncelenmesi gerektiği, uluslararası ilişkilerin sıfır toplamlı bir oyun olmayabileceği, bir alandaki cari kayıpların ilerleyen süreçte farklı açılımlara gebe olabileceği ve kazanca dönüşebileceği (Vietnam'dan çıkmayı meşrulaştırmak amacıyla), ekonomik ölçütlerin askeri gücü dengeleyebileceği ve ABD'nin dünya düzenini tek başına korumaya ihtiyacı olmadığı, Sovyet Rusya'ya karşı stratejik silah sistemleri alanında üstünlük kurma çabalarının sadece Rusları provoke edip silahlanmayı adeta bir yarış havasına soktuğu, bu

¹⁴ Bu bağlamda H.Kissinger'in (1957) ilk kitabının “A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace 1812-1822” olması dikkate alındığında anılanın Avrupa güç dengesi mekanizmalarına aşina olduğu söylenebilir.

nedenle yeterli düzeyde silah bulundurulması gerektiği görüşleri ön plana çıkartılmaya başlanmıştır (Kissinger, 1968; 1979: 108, 109).

Söz konusu yaklaşımdan hareketle Kissinger, dünyayı askeri olarak iki kutuplu, ekonomik olarak ise beş kutuplu bir yapıda tasvir ederek, ABD dışında kalan diğer güç merkezleriyle ilgili;

1- Avrupa'nın daha bağımsız ve birleşik olması gerektiği,

2- Japonya'nın önemli bir güç merkezi olduğu ve Avrupa gibi kendi savunma imkânlarına erişiminin değerlendirilmesi gerektiği,

3- Çin'in izolasyondan çıkartılarak, komünizmin Sovyetlerin tekelinde bir araç olmaktan kurtarılmasına odaklanılması¹⁵,

4- Kremlin'in ise güvenliği ile ilgili çıkarlarının çok kutuplu bir düzende sağlamaya ikna edilmesi,

üzerine kurulan bir güç dengesi sistemi (balance of power) tasarımı geliştirmiştir (Gaddis, 2005: 278, 281; Kissinger, 1976). Amerika'nın çıkarlarının söz konusu güç dengesi içerisinde dengenin dengeleyicisi (holder of balance) rolü oynayarak, güç dengesinin korunması için gerekli olan noktalarda müdahil olmakla korunabileceğini savunan Kissinger; “yeni dünya düzeninde istikrara çıkarların çatışmasıyla değil, ancak karşılıklı kısıtların sürekli değerlendirilmesi, birlikte yaşama ve nihayetinde işbirliği ile erişilebileceğini” dile getirmiş ve bu durumu yumuşama (détente) olarak adlandırmıştır. Kissinger tarafından iki kutuplu yapıdan çok kutuplu yapıya geçişin ABD'nin de yararına olduğu, çünkü iki kutuplu bir yapıda bir oyuncunun kazancının diğerinin mutlak kaybı

¹⁵ Çin'le ilişkilerin normalleştirilmesi amacıyla ABD yönetimi, tehditlerin tanımlanması noktasında ideolojiden ziyade, tüm aktörlerle ilişkilerin onların hareketleri neticesi tayin edileceği, çok kutuplu tasarım içerisinde çıkarlarla tehditlerin ayrı ayrı ele alınacağı ve çıkarlar doğrultusunda tehdit tanımlaması yapılacağını duyurmuştur. Böylelikle asıl tehdidin uluslararası komünizm yerine Sovyetler olduğu anlayışı ortaya çıkmıştır (Kissinger, 2014: 337). Nixon, 21 Şubat 1971'de gerçekleştirdiği Çin ziyareti sırasında verdiği bir demeçte: “Bizim için önemli olan bir ulusun iç siyasi felsefesinden ziyade bize ve dünyanın geri kalanına yönelik politikalarıdır.” demiştir (Kissinger, 1979: 192). Ancak söz konusu söylemler Çin ve Rusya gibi büyük ülkelerle ilişkilerin genel çerçevesinin belirlenmesinde esas alınırken Şili ve Vietnam gibi küçük ülkelerde askeri ve örtülü faaliyetlerin sürdürüldüğü görülmektedir (Gaddis, 2005: 284, 285).

anlamına geldiği, ancak çok kutuplu bir düzende mutlak kaybın söz konusu olmadığı ileri sürülmüştür (Kissinger, 1976; Yang, 2011: 49).

Gaddis (1983; 2005: 287, 289); Nixon ve Kissinger'in yumuşamayı Sovyetlerin gücünün ve etkisinin farklı çabalarla çevrelenmeye devam edilmesi noktasında baskı ve teşviklerle sürdürülmesi olarak gördüklerini, dolayısıyla bu dönemde var olan sorunların ciddi pazarlıklarla ele alınmasına odaklanıldığını belirtmiştir. Sovyetlerin ABD ile anlaşma/pazarlık masasına oturmasını teşvik eden birtakım dönemsel gelişmeler de görülmüştür. Bu bağlamda ABD yönetimi tarafından Sovyetlerin müzakere masasına oturmaya meyilli olduğu ve yürütülecek görüşmeler vasıtasıyla Sovyet sisteminin kendi kendine değişmesine zemin hazırlanabileceğine dair değerlendirmeler yapılmıştır. Bu yaklaşımın temelinde ise;

1- Komünist hareketler içerisinde ortaya çıkan görüş ayrılıklarının, en önemlisi Sovyetlerin ve Çin'in silahlı çatışmanın eşğine gelmesinin, Sovyetlerin Batı'yla görüşmelere daha meyilli olmalarını sağladığı,

2- Stratejik silah sistemleri noktasında ABD ile eşitliğe ulaşmaları nedeniyle pazarlık masasında ellerinin güçlü olduğuna inanmalarının, silahsızlanma konusunda Sovyetleri uzlaşılabilir bir konuma getirdiği,

3- Üçüncü dünya ülkelerinde süren devrimler ve elde edilen kazanımlarını koruma arzusu,

4- Endüstrisindeki atılımın, Sovyetleri tüketim toplumu haline getirmesinin, Batı'yla bütünleşme ya da bağımlılık ilişkisine dönüşme potansiyelini doğurduğu,

gibi dönem içerisinde yaşanan gelişmeler yatmaktadır.

ABD yönetimini Sovyetlerle müzakere etme konusunda zorlayan etkenlerden bir diğeri ise Vietnam Savaşı'nda yaşanan kayıplar nedeniyle ülke içerisinde yükselişe geçen izolasyonist ve savaş karşıtı atmosfer karşısında Sovyetler Birliği'nin göreceli askeri üstünlüğü ele geçirmemesi amacıyla her iki ülkenin askeri yatırımlarını karşılıklı azaltması konusunda muhataplarını ikna etme arayışının da olduğu söylenebilecektir.

Dönem içerisinde Sovyetlerle yapılacak müzakerelerde her iki ülkeyi ilgilendiren birbirinden bağımsız meselelerin ayrı ayrı ele alınması yerine bir arada görüşülmesi ve Çin’le ilişkilerin geliştirilerek¹⁶ bunun Sovyetler Birliği üzerinde baskı unsuru haline getirilmesi üzerine tesis edilen bağlantı kavramı (concept of linkage) kullanılmıştır. Bu yolla Sovyetler Birliği’nin uluslararası toplumla işbirliği içerisinde hareket etmesi noktasında davranışlarını değiştirmesini (behaviour modification) hedeflenmiştir (Kissinger, 1994: 716, 721). Bu kapsamda Sovyetlere, üçüncü dünya ülkelerindeki devrim faaliyetlerine desteğini kesmesi şartıyla, nükleer ve ekonomik alanlarda birtakım tavizler verilmesi politikası izlenmiştir. Başka bir ifadeyle Sovyetlerin bir alandaki olumlu tutumu karşılığında onların ihtiyaç duydukları bir alanda istediklerinin verilmesiyle ödüllendirilmeleri ya da uluslararası sistemin dengesini bozabilecek davranışları karşısında ise isteklerinin karşılanmaması yoluyla cezalandırılmaları öngörülmüştür. Bu bakımdan bir alanda uygulamaya konulan teşvik ve sınırlamaların tamamen başka bir alandaki gelişmeleri etkilemesi varsayımına dayanan bağlantı kavramı, asimetrinin diplomasi alanına doğru genişletilmesidir (Gaddis, 2005: 302).

Yumuşama dönemiyle birlikte ideolojinin yerine jeopolitik bakış açısının ön plana çıkması ve Çin’le ilişkilerin geliştirilmesi, ABD’nin caydırmak zorunda olduğu hasımlarının sayısını azaltmış ve konvansiyonel güçlerinde indirim gitmesine imkân tanımıştır. Ayrıca Haziran 1969’da ilan edilen Nixon Doktrini¹⁷ ile ABD dünya genelinde müttefiklerine karşı üstlendiği yükümlülüklerinde de indirim gitme yönünde bir tavır geliştirmiştir. Söz konusu doktrin doğrultusunda ABD, müttefiklerine karşı antlaşmalardan kaynaklanan taahhütlerini yerine getireceğini bildirmekle birlikte, taahhüdünü ittifak ilişkisi içerisinde olduğu ülkenin nükleer bir güç tarafından tehdit edilmesi veya tehdit altındaki müttefikinin ABD güvenliği açısından hayatiyet arz etmesi şartına bağlamıştır. Diğer saldırganlık türlerinde ise askeri ve ekonomik destek verileceği, tehdit altındaki müttefiklerin birincil sorumluluğun kendilerine ait olduğu ve tehditle mücadelede insan kaynaklarının öncelikle kendileri tarafından temin edilmesi gerektiği ilan edilmiştir (Dornan, 1974).

---

¹⁶ Örneğin 1969 yılında Ussuri Nehri bölgesinde Sovyetler Birliği ve Çin arasında sınır çatışmaları başladığında Sovyetler Birliği’nin Çin’in nükleer tesislerine yönelik önleyici bir saldırı yapmaları karşısında ABD’nin tavrının ne olacağını sorması üzerine, H.Kissinger (1979: 185, 186), ABD’nin gücünün değil zayıflığının yanında yer alması gerektiğini önermiştir. Bu yaklaşımın güç dengesi sisteminde dengenin dengeleyicisinin izlemesi gereken tutumla benzeştiği söylenebilecektir.

¹⁷ Söz konusu doktrin, R.Nixon tarafından Guam’da açıklanması nedeniyle Guam Doktrini olarak da bilinmektedir.

ABD tarafından bu dönemde taahhütlerin azaltılmasının hasımlar tarafından zayıflık olarak algılanmaması amacıyla taktiksel tımandırma ile geri çekilmelerin örtülmeye çalışıldığı ve ABD'nin istemesi halinde yeniden müdahale edebileceği mesajı verilerek ya da belirsizlik yaratılarak caydırıcılığın sürdürülmeye çalışıldığı görülmektedir (Gaddis, 2005: 301).

ABD'nin, Kissinger öncülüğünde yürüttüğü yumuşama politikası Soğuk Savaş kapsamında dünya siyasetine bir rahatlama getirmekle birlikte, Sovyetler Birliği'nin etki sahasını genişletmesine imkân sağlamış ve Sovyetler Birliği'ne yakın aktörlerin saldırganlıklarında artış yaşanmasına neden olmuştur. Bu dönemde Sovyetler Birliği deniz ve hava kuvvetlerinin daha uzak mesafelere seyrüseferler düzenledikleri görülmüştür. Ayrıca Sovyetlerin üçüncü dünya ülkelerindeki direniş hareketlerine silah desteğinde ciddi bir artış yaşanmıştır (Gelman, 1985). Dolayısıyla ABD yönetimi, Sovyetlerin baskı ve teşviklerle üçüncü dünya ülkelerindeki gelişmelerin dünya istikrarını bozmayacak şekilde düzenlenmesi konusunda ABD ile birlikte hareket edeceği varsayımı ile politika oluştururken, Sovyetler dönem içerisindeki uluslararası gelişmeleri kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye devam etmiştir.

Sovyetlerin üçüncü dünya ülkelerindeki etkinliklerinin artmasında, Vietnam Savaşı ile birlikte ABD'de yükselişe geçen izolasyonist eğilimler nedeniyle, ABD Kongresi'nin Sovyetlerin bu anlamdaki hareketleri karşısında sessiz kalması da etkili olmuştur.

Buna ek olarak Sovyetlerle yürütülecek müzakerelerde onların davranışlarını uluslararası toplumun beklentileri doğrultusunda değiştirmek amacıyla uygulanması öngörülen baskı ve teşviklerin etkin bir şekilde sahaya yansıtılabilmesinin ise kurumlar arası sıkı bir eşgüdüm mekanizması ile mümkün olduğu ortaya çıkmıştır. Zira Nixon ve Kissinger tarafından Rusların dönem itibarıyla ciddi ihtiyaç içerisinde oldukları gıda, sermaye ve teknoloji transferleri vasıtasıyla Rus ekonomisinin Batı'yla eklemlenmesi ve Sovyetler Birliği'nin uluslararası sisteme tehdit olmaktan çıkartılması düşünceleri, Sovyetlere yapılacak yardımların ve transferlerin kendi iç düzenlemelerine aykırı olduğu gibi gerekçelerle, ABD kurumlarının direnciyle karşılaşmıştır (Gelman, 1985).¹⁸

---

¹⁸ Bu kapsamda Jackson Değişikliği (Jackson Amendment) ile 1972 yılında imzalanan Sovyet-Amerikan Ticaret Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi, Rusya'dan daha çok Yahudi göçmene izin verilmesi şartına bağlanmıştır. Stevenson Değişikliği (Stevenson Amendment) ile ise Sovyetlerin ABD'den beklediği

Dolayısıyla bu dönemde Sovyetlerle yürütülen müzakereler konusunda ABD yönetiminin kendi içinde tek sesliliği sağlayamadığı ve bürokrasi çevrelerinden ciddi bir dirençle yüz yüze kaldığı değerlendirilmektedir. Öte yandan ABD bürokrasisi ve yönetim çevrelerinin Soğuk Savaş döneminde oluşan refleksleri karşısında Nixon ve ekibi, bürokrasinin karar alma süreçlerinden izole edilmesi amacıyla, bir yandan astlarının görüşmeler yürütmesine izin verirken diğer taraftan bizatihi kendileri aynı konularda üst düzeyli görüşmelerle arka kanal diplomasisi (back-channel diplomacy) yürütmüşlerdir (Cleva, 1989: 202).

Sovyetlerle yürütülen müzakereler, ABD'nin askeri birliklerinin sayısal olarak azaltılırken, niteliklerinin yükseltilmesine yardım etmiştir (Kissinger, 1979: 214, 215). Ayrıca 1960'ların ortalarından bu yana ABD'nin nükleer caydırıcılık anlamında imkân kabiliyetleri kayda değer bir şekilde ilerlememiştir. Buna karşı, kıtalararası balistik füze (ICBM) ve denizaltılar vasıtasıyla atılan balistik füze (SLBM) teknolojisinde ilerleme gösteren Sovyetler Birliği (Wohlstetter, 1974) ile imzalanan SALT-I Antlaşması'yla ICBM ve SLBM fırlatma araçlarının sayısına kısıtlama getirilmiştir.

Öte yandan kıtalararası bombardıman uçakları konusunda herhangi bir limit getirilmemesi ABD'nin bu antlaşmadan karlı çıktığı iddialarına kaynaklık etmiştir. Ayrıca füze sayısı bakımından Sovyetler Birliği'ne üstünlük verilmesine rağmen ABD'nin füzeleri hedefleri daha isabetli bir şekilde vurabildiği için bu alanda da Sovyetler Birliği'nin avantaj sağladığı söylenemeyecektir.

SALT-I, getirdiği kısıtlamalara rağmen Sovyetler Birliği'ni dördüncü nesil füzelerin geliştirilmesine yönelerek ABD'nin ICBM'den kaynaklı hissettiği tehdidin azalmamasına bilakis artmasına neden olmuştur. Böylelikle 1970'lerin ikinci yarısında Sovyetler, Avrupa'daki konvansiyonel üstünlüklerine stratejik nükleer üstünlüklerini eklemiştir. Bu nedenle uygulamaya konulmayan SALT-II Antlaşması ise, Sovyetlerin stratejik silah sistemleri hakkında bilgi edinilmesini sağlamakla birlikte, Sovyetlerin stratejik füze sistemlerinin taşıma kapasitesi ve artan isabet meselelerine çözüm getirmemiştir (Gaddis, 1983; 2005: 322, 326 ve Gelman, 1985).

---

teknoloji ve sermaye yatırımlarının 300 milyon doları aşması durumunda Kongre onayına tabi tutulması ve enerji gibi stratejik alanlarda finansman sağlanmaması 1974'te Kongre'de kabul edilmiştir. Gelman (1985), ABD'den temin etmeyi planladığı sermaye ve teknoloji transferinin bu yolla sektöre uğramasıyla, Sovyetlerin üçüncü dünya ülkelerinde Amerikan çıkarlarının altını oymaya başladığını değerlendirmiştir.

Yumuşama kapsamında yürütülen müzakerelerin başarısız olmasında her iki tarafın da beklentilerinin yüksek olması ve üçüncü tarafların eylemlerinin *ceteris paribus* kabulüne karşı, uluslararası ortamın değişken yapısının iki ülke ilişkilerini etkilemesi sıralanabilecektir (Gelman, 1985). Buna karşın Kissinger, yumuşamanın esasında rakipler arasındaki çatışmaların yönetilmesinde birtakım mekanizmalar geliştirilmek suretiyle tırmanma ve hayati çıkarlardan taviz vermeksizin aşırı taahhüt altına girilmesi tehlikesini azaltmak olduğuna değinmiştir. Ancak Sovyetlerin 1979 yılında Afganistan'ı işgali ile birlikte yumuşamanın başarısız olduğu genel kabul görmüştür (Gaddis, 1983).

4.2.5. Carter Ve Reagan Dönemi: Soğuk Savaşın Sonu

Yumuşama sonrası simetrik ve asimetric yöntemlerle çevrelemenin¹⁹ sınırlarının net bir şekilde ortaya çıkması nedeniyle, ABD Başkanı Jimmy Carter yönetimi simetrik ve asimetric olmayan bir yöntemle çevrelemeyi sürdürmeye çalışmış ancak yönetim içerisinde görüş birliği olmaması nedeniyle başarısız olmuştur (Gaddis, 2005: 341, 342; 347, 349).

Carter, 23 Ocak 1980 tarihinde, Kongre'de yaptığı konuşmada, ABD'nin ulusal çıkarlarını korumak için Basra Körfezi'nde gerekirse askeri güç kullanmaktan kaçınmayacağı yolunda bir açıklama yapmıştır. Carter Doktrini olarak adlandırılan bu beyanla ABD, Afganistan'ı işgal etmesi sonrasında SSCB'nin Basra Körfezi'nde nüfuz tesis etme gayretlerine karşı tepkisini ortaya koymuştur ("1977-1981: The Presidency," t.y.).

Kapitalizmin kendilerine büyük bir üstünlük sağladığı, finansal kaynaklar itibarıyla Sovyetlerle girişilecek bir silahlanma yarışında hiçbir zaman üstünlüklerini kaybetmeyeceklerine inanan Ronald Reagan'ın yönetime gelmesiyle birlikte ABD, Sovyetlere karşı savunma pozisyonundan çıkarak daha saldırgan söylemler ve politikalar izlemeye başlamıştır. Sovyet sisteminin yapısal sorunlarının ülke içinde ve müttefiklerinde

¹⁹ Çevreden gelen ve güç dengesini bozabilecek meydan okumalardan kaynaklanan tehditlere karşı koruma sağlayan, politika yapıcılara kullanılabilir araçlar konusunda daha fazla seçenek sunan, ancak hasımlara rekabetin doğasını ve mücadelenin yerini belirleme imkânı tanıyan simetrik çevreleme, kaynakların sınırsız olmasını gerekli kılarken, ekonomik ve askeri külfetleri dolayısıyla toplumda rahatsızlıklar doğmasına neden olmaktadır. Buna karşılık asimetric çevreleme ise, kaynakların sınırlılığını veri kabul ederek, kendi güçlü taraflarını hasımlarının zayıflıklarından azami düzeyde istifade edecek şekilde zamana ve içinde bulunulan şartlara göre kullanılması üzerine politikalar izlenmesidir. Bu yaklaşımda muharebelerde alınacak yenilgiler, asıl savaşın kaybedilmemesi adına kabul edilebilirdir. Bu nedenle hayati çıkarlarla, tali olanlar arasında ayırım yapılması gerekmektedir (Gaddis, 2005: 342, 343).

ürettiği gerilimler ilk kez kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Reagan Rus vatandaşlarının hoşnutsuzluklarını dışa vurmaya başlayabilecekleri bir düzeye ulaşmasının kendilerine önemli bir müttefik kazandıracığı inancındadır²⁰ (Gaddis, 2005: 351, 354). Özellikle Sovyet ekonomisinin dayanma noktasının sınırında olduğuna dair ortaya çıkan veriler (Fischer, 2016) bunun çok uzak bir gelişme olmadığını göstermiştir.

Keza Reagan'ın göreve gelmesiyle birlikte ilk talimatlarından birisi de Sovyetlerin ekonomik noksanlıklarını en şiddetli şekilde hissetmeye zorlanmaları ve Sovyetler Birliği ile müttefiki ülkelerdeki milliyetçi ve bağımsızlık yanlısı eğilimlerin cesaretlendirilmesi olmuştur (National Security Strategy Directive [NSSD] No: 32).

NSSD No: 75 ve son olarak kendi adıyla özdeşleşen Reagan Doktrini ile Reagan, “kötülük imparatorluğu” olarak tanımladığı Sovyetler Birliği'nin geçmiş dönemde üçüncü dünya ülkelerinde elde ettiği kazanımlar ve Doğu Avrupa'daki etkinliğinin geriletilmesi amacıyla, üçüncü dünya ülkelerinde Sovyet baskısına direnme arzusunda olan hareketlerin desteklenmesinin hedeflendiğini açıkça vurgulamıştır. Bu doğrultuda Reagan yönetimi kendisine yakın askeri unsurlara açıktan destek vermeye başlamıştır. Örneğin Nikaragua'da sol eğilimli Sandinista hükümetinin devrilmesi amacıyla muhalefet desteklenmiş, Afganistan'da ise Sovyet ilerlemesine karşı mücahitlere malzeme desteği verilmiştir²¹ (“1981–1988: The Presidency”, t.y.).

Reagan, kurgulanan uluslararası sistemin karşılıklı kesin mahvoluş ile dengede kalabileceği anlayışını reddetmiştir. Sovyetlerle yumuşama süresince yürütülen müzakerelerin, sadece bir anlaşmaya varmaya odaklanmasının doğru bir yaklaşım olmadığını, aslolanın ABD'nin caydırıcı gücünün gösterilerek Kremlin'in silahsızlanmaya teşvik edilmesi olduğunu, nükleer bir savaş riskinin ancak bu yolla azaltılabileceğini ileri sürmüştür. SALT I ve II'nin nükleer tehdidi ortadan kaldırmak yerine dondurduğuna inanan Reagan, Avrupa'daki orta menzilli füze sistemlerinin tamamen ortadan

²⁰ Reagan, daha 1979 yılındaki bir radyo konuşmasında: “demir perdenin gerisinde bizlerin göz ardı ettiği bir şey oluyor... (Sovyetler'de) yaşayanların biraz daha cesaretlendirilmesi çok sayıda zırlı birliğe eşdeğerdir.” demiştir (Gaddis, 2005: 352).

²¹ Gaddis (2005: 371) Reagan Doktrini'nin Brezhnev Doktrini'nin tabutuna son çivi olduğunu belirtmektedir. Sovyetlerin 1968'de Çekoslovakya'yı işgalinden bu yana gündemde olan Brezhnev Doktrini, sosyalizmle idare olunan bir ülkede iç veya dış güçlerin kapitalist tarzda bir yönetim kurmaya çabalamaları halinde, bunun sadece mezkûr ülkeyi ilgilendiren bir mesele olmayıp, tüm sosyalist ülkeleri ilgilendirdiği gerekçesiyle, Sovyetler Birliği'nin bu tür bir gelişmeye müdahale edeceğini ihtiva etmektedir.

kaldırılmasına odaklanan START görüşmelerine başlamıştır. Bununla birlikte nükleer silahları çağın gerisine ve gereksiz hale getireceği savıyla 23 Mart 1983 tarihinde stratejik savunma inisiyatifi (strategic defense initiative, SDI) ilan edilerek, silahlanma yarışının dış uzaya taşınma iradesi gösterilmiştir (Gaddis, 2005: 353, 359).

ABD'nin bu meydan okuması karşısında Sovyetler, Reykjavik Toplantısı'nda SDI'dan vazgeçilmesine karşılık tüm orta menzilli füze sistemlerinin kaldırılması teklifinde bulunmuş, ancak ABD söz konusu teklifi reddetmiştir. Ancak 1987'de Washinton'da iki ülke arasında Orta Menzilli Nükleer Güçler Anlaşması'yla (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty, INF) 500 ila 5.500 km menzilli balistik ve güdümlü füzeler ile bunların altyapılarının sökülmesi kararlaştırılmıştır.

Sovyet elitleri arasında 1980'lerle birlikte sistemin mevcut haliyle devam edemeyeceğine dair görüşler ortaya konmaya başlanmış olup, 11 Mart 1984 tarihinde Mikhail Gorbachev'in Komünist Parti Genel Sekreteri olmasıyla birlikte Sovyetler, sistemin sorunlarını çözmek amacıyla *perestroika* and *glasnost* adıyla bir dizi reform çalışmasına yönelmiştir (Dzirkals, 1990). Gaddis (2005: 362), Gorbachev'in iktidara gelmesini, çevreleme politikasının kurucularının bekledikleri liderin Sovyet yönetimine gelmesi olarak yorumlamıştır.

Gorbachev, 1988'de BM Genel Kurulu'na hitabında, "Sovyetler Birliği'nin Doğu ve Orta Avrupa'daki 500.000 askerini çekeceğini" belirtmiştir ("Gorbachev to", 07 Ekim 1988). 1989 yılında Doğu Avrupa ülkelerinde Sovyetlere müzahir yönetimler birer birer yeni yönetimlerle yer değiştirirken Sovyetler Birliği, Brezhnev Doktrini'nin aksine herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Kısa bir süre sonra da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla, Doğu Almanya ile Batı Almanya'nın birleşmesi gerçekleşmiş, Sovyetler Birliği dağılmış ve Soğuk Savaş ABD'nin üstünlüğüyle sona ermiştir.

Dönem içerisinde izlenen politikalar irdelendiğinde, ABD'nin Sovyetlerle toptan bir savaşa neden olabilecek veya yatıştırma (appeasement) olarak algılanabilecek yaklaşımlardan kaçınmaya çalıştığı söylenebilecektir.

Sovyetlerle girişilecek bir savaşın II. Dünya Savaşı gibi olmayacağını, Sovyetlerin tamamen işgal edilmesinin ve tam teslim alınmasının mümkün olmadığını, ayrıca yıkılacak

rejimin yerini nasıl bir yönetimin alacağını da kestirmenin mümkün olmadığını belirten Kennan'ın öngörülerini (Gaddis, 2005: 47) doğrultusunda ABD öncelikli olarak Batı Avrupa'nın ekonomik açıdan rehabilite edilmesine yoğunlaşmıştır. Böylelikle Almanya'nın sahneden çekilmesiyle boşalan alanlardaki güç dengesinin yeniden inşasının yanı sıra halk tabakaları arasında komünizmin yayılmasına neden olan şartların da ortadan kalkmasına dönük politikalar izlemiştir.

Kennan tarafından II. Dünya Savaşı sonlarında formüle edildiği üzere Soğuk Savaş süresince ABD tarafından, uluslararası komünist hareketler içerisindeki bölünmeler teşvik edilmeye, bu doğrultuda dolaylı metotlar kullanılarak, doğrudan askeri müdahalelerden olabildiğince kaçınılmaya çalışılmıştır. Doğrudan askeri müdahalelere girişildiği durumlarda ise (Kore ve Vietnam), Kennan'ın uyardığı gibi, ABD kendisinin de içinden çıkmakta zorlandığı iç savaşların tarafı haline gelmiştir.

Sovyetlerle rekabette geri kalan alanlardaki dezavantajların ortadan kaldırılması amacıyla diplomatik müzakereler başarılı birer araç olarak kullanılmış, Sovyetlerin masaya oturtulması noktasında ise baskı ve teşvik edici yöntemler etkin bir şekilde sahaya sürülmüştür.

Kennan'ın 1948 yılında öngördüğü gibi, Sovyetlere karşı girişilen mücadele, söz konusu rejimin kendi içindeki yapılanma sorunlarının toplumsal ve ekonomik olarak taşınmaz noktalara gelmesi neticesinde, Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle sonlanmıştır.

5. ABD'NİN ÇİN'E YÖNELİK ÇEVRELEME POLİTİKASI

ABD yönetimi komünizmle mücadele anlayışıyla Soğuk Savaş döneminde de, çevreleme politikasının askeri araçlarla Asya-Pasifik'te icra edilmesini amaçlamıştır. Bununla birlikte gerek bölgenin ABD tarafından yeterince bilinmemesi, gerekse Batı Avrupa ile kıyaslandığında dönem itibarıyla Asya-Pasifik'in, ABD'nin çıkarları açısından öncelik arz etmemesi gibi nedenlerle bu bölgeye dönük çevreleme politikası istikrarlı bir temel üzerine inşa edilmemiştir (Mozingo, 1967). Öte yandan Asya-Pasifik'in dünyanın iktisadi ve siyasi düzleminde artan önemi ve bölgede Çin'in yükselen bir güç olarak ABD'nin dünya hegemonyasına meydan okur noktaya gelmesi ABD'nin bölge politikalarını gözden geçirmesini zaruri kılmıştır.

Bu bölümde öncelikli olarak Asya-Pasifik Bölgesi'nin artan önemi ve Çin'in küresel bir güç olarak yükselmesi irdelendikten sonra, ABD'nin bölgeye yönelik politikaları ile Çin'in karşı hamlelerinin tartışılması planlanmaktadır.

5.1. Asya-Pasifik Bölgesinin Artan Önemi

Günümüzde Güney Çin Denizi etrafında yer alan ülkelerin bulunduğu ve Asya-Pasifik olarak adlandırılan coğrafyanın, sosyal, ekonomik ve siyasi açıdan önemi giderek artmaktadır.

Nüfus istatistikleri açısından bakıldığında dünyanın en kalabalık 10 ülkesinden²² beşi (Bangladeş, Çin, Hindistan, Endonezya, Pakisyan) bu bölgede yer almaktadır. Ayrıca söz konusu bölgedeki toplam nüfus, dünya nüfusunun yarısından fazlasına tekabül etmektedir (United Nations [BM], 2015). Bu ise hem bölgenin iş gücü potansiyeli hem de pazar olarak büyüklüğünü göstermektedir.

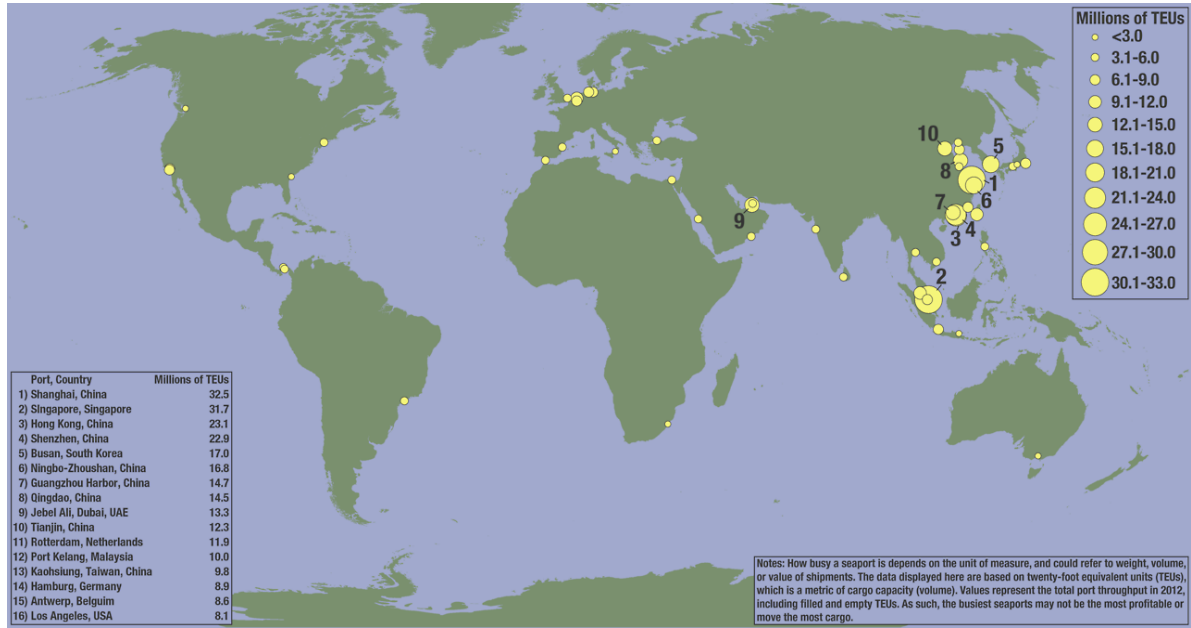
Bugün dünya deniz ticaretinin yaklaşık yarısı Güney Çin Denizi vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir (Clinton, 2011). Güney Çin Denizi üzerinden gerçekleşen ve 5,3 trilyon dolar değerindeki ticari trafiğin % 23'ü ABD'ye aittir (Binzat, baskıda: 171).

²² Söz konusu ülkelerden biri Afrika'da (Nijerya), ikisi Latin Amerika'da (Brezilya ve Meksika), biri Avrupa'da (Rusya Federasyonu), diğeri ise Kuzey Amerika'da (Amerika Birleşik Devletleri) bulunmaktadır.

milyar varil olmak üzere toplamda 28 milyar varil ham petrol ile 7.500 km³ doğal gaz rezervi bulunduğu tahmin edilmektedir (Binzat, 2013).

Bölgenin dünya ekonomisinde artan öneminin bir diğer göstergesi ise dünya genelinde en işlek limanlardan 10 tanesinden dokuzunun Asya-Pasifik'te yer almasıdır (Nisen, 2013). Aşağıda yer alan haritada da söz konusu limanların yük miktarları ve sayıca Asya-Pasifik'teki yoğunlaşması net olarak görülebilmektedir.

Harita 5.2. : Dünya'nın En Yoğun Limanları (Kaynak: Nisen, 13 Kasım 2013)

İsveç merkezli Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (SIPRI) rakamlarına göre, 2014 yılında dünya genelinde en fazla askeri harcama yapan 15 ülke arasında Güney Asya bölgesinden beş ülke yer almaktadır. (Çin, Japonya, G.Kore, Avustralya ve Hindistan) Hatta dünyanın birçok önde gelen gücünün 2005 yılından bu yana askeri harcamalarını kısması ya da sabit tutmasına rağmen, bölge ülkelerinin genelinin toplam %62 oranında artışla 439 milyar dolar askeri harcama gerçekleştirdiği tespit edilmiştir²⁵ (Perlo-Freeman ve diğerleri, Nisan 2015). Bölgede nükleer silah sahibi dört ülkenin varlığı da (Çin, Pakistan, Hindistan ve K.Kore) küresel güvenlik açısından ayrıca önem arz etmektedir.

²⁵ 2005-2014 arasında, Çin %167, Hindistan %39, G.Kore %34 ve Avustralya %27 oranında askeri harcamalarını arttırmıştır.

5.2. Çin'in Yükselen Bir Güç Olarak Ortaya Çıkması

Çinli Başbakan Zhou Enlai tarafından, merkezi planlamanın getirdiği verimsizliklerin ortadan kaldırılması amacıyla 1963'te ortaya atılan ve *de facto* Devlet Başkanı Deng Xiaoping tarafından 1978'de fiiliyata geçirilen 'dörtlü modernizasyon' adlı reform çalışmaları sonrası Çin, hızlı bir ekonomik gelişim sürecinin içine girmiştir. Hedefi ülkede tarım, sanayi, ulusal savunma ile bilim ve teknolojinin güçlendirilmesi olan söz konusu reformlar vasıtasıyla modernleşme süreci bireylerin inisiyatifine terk edilmiş ve dünya piyasalarıyla bütünleşme yönünde adımlar atılarak, piyasa ekonomisinin gelişiminin önü açılmıştır.

Bu kapsamda piyasa koşullarını ekonominin itici gücü haline getiren Çin'de, 1978'de satılan malların %94,4'ü merkezi otorite tarafından üretilirken, 1993'te bu oran %12,2'ye düşmüştür (Binzat, baskıda: 9). Söz konusu reformları takip eden 30 yıllık dönem içerisinde Çin, her yıl ortalama %10,1 büyüme performansı ile, her sekiz yılda bir gayrisafi milli hasılasını ikiye katlayarak, dünyanın en büyük ekonomileri arasındaki yerini almıştır.

Son 33 yılda sağladığı yüksek kalkınma hızıyla, sabit fiyatlarla gayrisafi yurtiçi hasılasını 19,7 kat, kişi başına gayrisafi yurtiçi hasılasını ise 13,3 kat arttıran Çin, bugün dünyanın en büyük üreticisi, ithalatçısı, ihracatçısı ve yabancı para rezervlerinin sahibidir. IMF verilerine göre 2014 yılı itibarıyla, 10.4 trilyon dolar gayrisafi milli hasılası ile ABD ekonomisinin % 60'ı bir büyüklüğe erişen Çin, dünyanın ikinci büyük ekonomisidir. Ancak brüt katma değer bazında bakıldığında 2013 yılı itibarıyla Çin'in toplam üretimi ABD'den %35,1 daha fazla gerçekleşmiştir (Binzat, baskıda: 21; Morrison, 2015).

BM verilerine göre Çin'e yönelik doğrudan yabancı yatırımlar, 1985'te 2 milyar dolar iken, 2014 rakamlarına göre 128 milyar dolara ulaşmıştır. Çin'de 2013'e gelindiğinde, yaklaşık 1,1 trilyon dolar değerinde yabancı yatırım toplandığı tahmin edilmektedir. Çin ise, yeni fabrikalar ve araştırma geliştirme tesisleri ağırlıklı olmak üzere, yurtdışı yatırımlarını 2005'te 12,3 milyar dolardan 2014 itibarıyla 116 milyar dolara yükseltmiş olup, doğrudan yabancı yatırım yapan ülkeler sıralamasında üçüncülüğü elinde bulundurmaktadır. Çin'in yurtdışındaki yatırımlarının toplam değerinin 646,3 milyar dolara ulaştığı değerlendirilmektedir.

2014 rakamlarına bakıldığında Çin'in toplam ithalatı 2 trilyon dolar iken, ihracatı ise 2,3 trilyon dolara ulaşmıştır. Söz konusu rakamlar, ekonomik reformların başladığı 1979 yılıyla kıyaslandığında ülkenin kat ettiği aşama dikkat çekicidir. Bu kapsamda 1979 yılında ülkenin ithalatı 14 milyar dolar iken, ihracatı ise 18 milyar dolardır. Dış ticarete sağlanan fazlalık ülkenin yabancı para cinsi rezervlerinin Ağustos 2015 itibarıyla 3,56 trilyon dolara ulaşmasını sağlamıştır (Wei ve Trivedi, 2015).

Elinde bulundurduğu yaklaşık 1,25 trilyon dolarlık ABD Hazine Bakanlığı tahvilleriyle Çin, (The Treasury Department, 2016) dünyanın tek süper gücünün en büyük kredi sağlayıcısı olması hasebiyle '*Bank of America*' olarak adlandırılmaktadır (Wang, 2009). 1,25 trilyon dolarlık tahvil portföyü, Amerikan ekonomisi üzerinde ciddi etki oluşturabilecek büyüklükte bir rakamdır (Binzat, baskıda: 75).

Çin, söz konusu ekonomik atılımlarıyla, 30 yıl gibi kısa bir sürede, 300 milyona yakın bir nüfusu yoksulluk seviyesinden, Avrupa standartlarına yakın bir refah düzeyine ulaştırmayı başarmıştır. Refah düzeyi artan bu kalabalık nüfusun daha kaliteli ürün ve hizmet talep etmesi ise kaçınılmaz bir gerçek olarak durmaktadır. Çin firmaları, özellikle 2007-2008 döneminde yaşanan küresel mali kriz esnasında, ülkenin büyük yabancı para rezervlerine erişim imkânlarından da istifade ederek, zor durumdaki rakiplerini satın alma yoluyla başta enerji olmak üzere stratejik kaynak temininde kendilerine avantaj sağlamayı bilmişlerdir (Binzat, baskıda: 41; 69). Çinli tüketicilerin artan talepleri ve Çin firmalarının söz konusu talebi karşılamak amacıyla dünya genelinde girdikleri rekabet, küresel düzlemde diğer büyük güçlerle Çin arasında kaynaklara erişim için bir yarış da beraberinde getirmektedir.

Bu anlamda Amerikalı politika yapıcılarında, Çin'in ekonomik bir güç olarak ortaya çıkması sonrasında, Çin'in üreticilerine teşvikler vererek ve düşük kur politikasıyla adil olmayan ticaret uygulamalarının ABD pazarını düşük fiyatlı ürünlerle doldurduğu ve Amerikan emek piyasasını ve halkının yaşam standartlarını tehdit ettiği, ABD firmalarının uzun araştırmalar ve yüksek maliyetlerle geliştirdiği ürün ve fikirleri taklit etmek yoluyla sınai ve telif haklarına saygı duymayarak haksız rekabet yarattığına dair endişeler dile getirilmektedir (Morrison, 2015, Rickards, 2011: 64).

5.2.1. Çin'in Artan Askeri Yetenekleri ve Dış Politikaya Yansımaları

Çin, büyüyen ekonomisinin ihtiyaç duyduğu hammadde ve enerji kaynaklarını temin etme, ürettiği malların ise güvenli bir şekilde dünya piyasalarına arz edilmesi konusunda ticaret ve deniz seyrüsefer güzergâhlarının kontrolünün kendi uhdesinde olması arzusunda (Binzat, baskıda: 122; 137, 138). Bu anlamda ekonomik kazanımlarını askeri caydırıcılık ile devam ettirme arayışındadır.

SIPRI tarafından açıklanan verilere göre, 2015 yılı itibarıyla Çin, 216 milyar dolarlık savunma harcamalarıyla ABD'den sonra dünyada en fazla askeri harcama yapan ikinci ülkedir. Diğer taraftan 2006-2015 dönemleri kıyaslandığında küresel krizin etkisiyle ABD savunma bütçesinde %4 civarında küçülmeye giderken, Çin'in savunma harcamalarının yaklaşık %140 oranında artış kaydetmesi dikkat çekicidir. Buna rağmen tüm dünyadaki savunma harcamalarına bakıldığında %34'lük bir paya sahip olan ABD, Çin'in %12'lik oranının oldukça üzerindedir (Bajpai, 2015).

Çin, niceliksel olarak dünyanın en büyük kuvvetlerine sahip olmakla birlikte²⁶, 1980'lerin sonlarına kadar teknolojik ve eğitim düzeyi itibarıyla ticaret ve enerji nakil güzergâhlarının kontrolünü sağlayabilecek askeri yeteneklerden yoksunken, 1990'lı yıllarla birlikte ordusunu, sayısal üstünlük yerine teknik donanım kullanımında uzmanlaşmış personel istihdamını ön planda tutan bir modernleştirme sürecine sokmuştur. Bu kapsamda orta vadede askeri birimlerde görevli personelin 700.000 kişi daha azaltılması planlanmakta olup, çoğu Soğuk Savaş döneminden kalma olan askeri malzemelerin ise daha modern sistemlerle değiştirilmesi yönündeki çalışmalar ise sürdürülmektedir. Çin, son 20 yıllık dönemde silahlı kuvvetlerinin hava, deniz, kara, uzay ve siber sahalardaki yeteneklerinin geliştirilmesi ve balistik füze ve nükleer silah kapasitesinin artırılması adına önemli yatırımlar yapmıştır.

Avrupa-Atlantik hattı 2004'ten bu yana askeri harcamalarını %6-10 bandında kısarken, Çin'in daha da arttırması, maliyeti oldukça yüksek olan modernleşme süreci içindeki Çin'in amacıyla ilgili soru işaretlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Bazı modellere göre Çin'in savunma harcamalarını bu şekilde devam ettirmesi halinde

²⁶ 1,3 milyarlık Çin, 2 milyon 335 bin kişilik aktif gücü olan devasa bir orduya sahiptir. Sadece Kara Kuvvetleri 1 milyon 600 bin askerden oluşurken, Deniz Kuvvetleri'nde 235 bin, Hava Kuvvetleri'nde 398 bin asker görev yapmaktadır. Ayrıca 100 bin personelin ise füze birliklerinde faaliyet gösterdiği tahmin edilmektedir.

önümüzdeki süreçte Hindistan, Japonya ve Rusya'nın toplam harcamalarını 1,5 kat aşarak bölgenin hegemon gücü haline geleceği öngörülmektedir (Ateşoğlu, 2013).

Söz konusu modernleştirme çabalarının temelinde Tayvan'a yönelik bir harekâta, ABD'nin müdahalesini önleme ve ABD'nin bölgedeki askeri varlığını etkisizleştirme düşüncesinin yattığı değerlendirilmektedir. Çin bu amaçla başta ABD olmak üzere üçüncü tarafların Çin anakarasına yaklaşmasına engel olmak amacıyla, "geçit vermeme/erişime kapatma (A2/AD) stratejisi" çerçevesinde batı Pasifik'te uzun mesafelere saldırma imkânlarını geliştirmektedir.²⁷ Bu bölgelere yerleşen veya intikal eden düşman kuvvetlerinin ana karargâhları ile iletişimlerini kısıtlama, istihbarat ve gözlem yeteneklerini asgariye düşürmeye dönük çabalarını artırmaktadır (Binzat, baskıda: 124; Rinehart, 2016).

Çin'in askeri yatırımlarının diğer bir hedefi ise orta büyüklükteki bir kuvveti uzak bölgelere intikal ettirip, lojistik olarak idame ettirebilmektir. Uzun vadede ise yüksek yoğunlukta harekât gerçekleştirebilecek bir gücün, uzak bölgelerde faaliyet gerçekleştirmesi arzusu taşımaktadır (Binzat, baskıda: 217). Bu anlamda, doğal kaynak ihtiyaçları nedeniyle dışa olan ekonomik bağımlılığı Çin'in güvenlik kaygılarını arttırmakta, bu doğrultuda daha güçlü bir donanmaya sahip olmasını (Rinehart, 2016) ve gerektiğinde stratejik kuvvet intikal ettirmesini zorunlu kılmaktadır.

Çin'in kuvvetler itibarıyla askeri reformlarına ve bunların stratejik yansımalarına bakıldığında:

1- Çin ithalat ve ihracatının %90'ını deniz yoluyla, tükettiği petrolün ise %77'sini Malakka Boğazı üzerinden temin etmektedir (Binzat, baskıda: 188). Bu ise ÇHC'nin, denizalanlar ve stratejik deniz geçişlerinin yapıldığı bölgelerde başta ABD olmak üzere, diğer güçlerin etkinliğinden endişe duymasına ve enerji nakil hatlarının ve deniz ticaret güzergâhlarının güvenliğini sağlamak adına Çin'i kendi deniz kuvvetlerini geliştirme arayışına yöneltmektedir.

²⁷ Bu anlamda Çin, bölgeye giren hedeflere balistik füzeler, modern savaş uçakları, karadan ve havadan atılan seyir füzeleri, özel hareket ve siber savaş yetenekleri ile risk altında oldukları mesajı vermek üzere askeri imkanlarını geliştirmektedir. Düşman gemilerine kendi kıyılarından 1.830 km uzakta müdahale etmeyi hedeflemektedir (Binzat, baskıda: 218).

Çin ordusu deniz stratejisini kıyı güvenliğini sağlamaktan, ülkenin uzak denizlerdeki ekonomik çıkarlarını savunmak şeklinde değiştirmektedir. Uzak deniz denilince Çin'in başta Afrika ve Ortadoğu olmak üzere Hint Okyanusu üzerinden temin ettiği enerji kaynaklarının geçiş güzergâhları ile Çin tarafından 'ikincil ada zinciri' olarak adlandırılan ve Japonya, Guam, Kuzey Avustralya ve Endonezya yayınının ötesindeki bölgeler akla gelmektedir. Açık deniz savunma stratejisi kapsamında Çin donanması ikincil adalar zinciri ve doğusundaki görevlere önem vermektedir (Binzat, baskıda: 121, 122; 188; 209; Cordesman, 2014).

Harita 5.3.: Birincil ve İkincil Adalar Zinciri²⁸ (Kaynak: Akçadağ Alagöz, 8 Temmuz 2014)

İlk kez ABD'li General Christopher J.Pehrson (2006) tarafından dile getirilen inci dizisi stratejisi (string of pearls strategy) kapsamında Çin'in, stratejik hamlelerle Güney Çin Denizi, Güneydoğu ve Güney Asya ile Hint Okyanusu'nda etkisini arttırdığı belirtilmektedir.

Bu bağlamda Çin; Hainan ve Woody Adaları'nı askeri olarak güçlendirmektedir. Ayrıca Banladeş'in Chittagong, Myanmar'ın Sittwe, Pakistan'ın Gwadar²⁹, Sri Lanka'nın

²⁸ İkincil ada zinciri bölgedeki bütün donanma gücü harekâtlarını zorlaştıran Doğu Çin Denizi'ndeki stratejik tıkama mevzilerinden birisidir. İlk tıkama mevzii ise Kuzey Pasifik'teki Kuril Adaları'ndan Japonya'nın ana adalarına ve Okinawa adalarına doğru yayılan ilk ada zinciridir.

²⁹ Çin'in finans desteği ile hayata geçirilen Gwadar Limanı'nın inşasında 450 Çinli mühendis görev yapmıştır. Pakistan Savunma Bakanı Chaudhry Ahmad Mukhtar, Mayıs 2011'de gerçekleştirdiği Çin ziyaretinde, söz konusu limanın işletmesini Çin hükümetinin devralacağını açıklamıştır. Ancak Çin tarafı devralmayla ilgili hususları inkar etmektedir. Binzat (baskıda: 195), böyle bir devrin vuku bulmasını ABD ile erken bir jeostratejik karşılaşma olarak değerlendirmiştir.

Hambantota³⁰ limanlarının altyapısını yenilemektedir. Coco ve Seychelle’de ise askeri üsler elde etmiştir. Böylelikle Çin’in, Hint Okyanusu’nda bir yandan Hindistan’ı çevrelerken bir taraftan da enerji nakil hatlarını sağlama aldığı, ilerleyen süreçte, donanmasının uzun mesafelere açılması için lojistik üstler haline getirdiği bu limanları atlama taşı olarak kullanma imkânına kavuştuğu ileri sürülmektedir.

İnci dizisi stratejisi kapsamında izlenen adımlar Çin’in, Ortadoğu’daki enerji kaynaklarına erişimini ve transfer noktalarının güvenliğini garantiye almaktadır. Söz konusu stratejinin ABD tarafından bölge ülkeleri nezdinde Çin’in büyüyen bir tehdit olduğu konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla ortaya atıldığı da belirtmekte olup (Binzat, baskıda: 199), bu kapsamda özellikle Hindistan’ın çevrelendiğine dair söylem ve Çin’in Pakistan’la Gwadar Limanı’nın inşası amacıyla geliştirdiği işbirliğinin, Hint tarafında Çin’e karşı uyarıcı etkisinin olduğu söylenebilecektir.

Harita 5.4.: İnci Dizisi Stratejisi: Çin’in Yatırım Yaptığı Limanlar ve Enerji Nakil Hattı (Kaynak: Devonshire-Ellis, 2009)

Güçlenen deniz kuvveti ile birlikte Çin, ‘dokuz tireli hat’ (nine dash-line) adıyla, Paracel ve Spratly Adaları’nı³¹ da içine alan, küresel ölçekte en fazla kullanılan ikinci

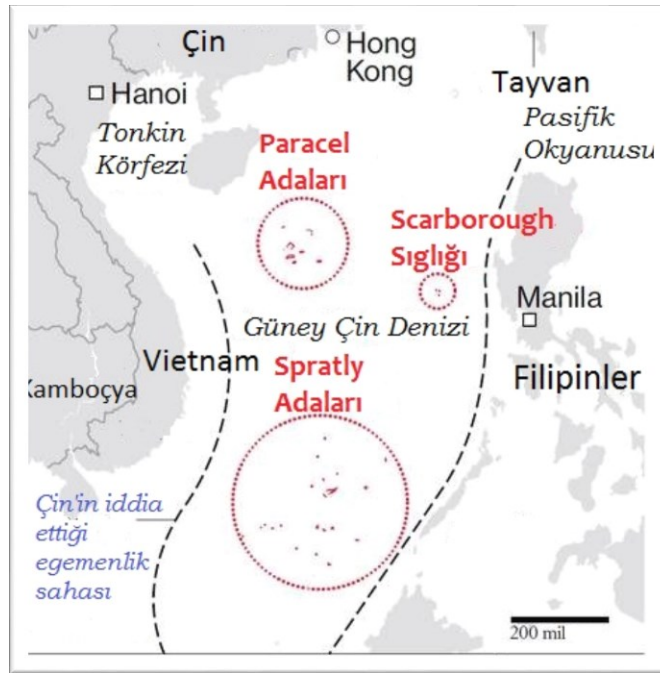
³⁰ 2023’e kadar yapımının tamamlanması öngörülen Hambantota Limanı’nın gemiler için akaryakıt ikmal ve uçak yakıtı depolama tesisleri ihtiva edeceği, ayrıca denizaltı üssü olarak geliştirileceği belirtilmektedir (Binzat, baskıda: 200).

³¹ Söz konusu adalar çevresinde 7 milyar varil petrol ve 25,5 trilyon m³ doğalgaz bulunduğu tahmin

deniz yolu olan Güney Çin Denizi'nin neredeyse tamamının kendi karasuları olduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle Güney Çin Denizi'ne kıyısı bulunan ülkelerle ihtilaflar yaşamaktadır.

Çin donanması dokuz tireli hat içerisinde ve Çin'in münhasır ekonomik bölge (MEB) ilan ettiği alanlarda operasyonlarına devam etmekte olup, bu alanlarda ABD de dahil olmak üzere komşu ülkelerin askeri gemilerine açıktan taciz uygulamaktan çekinmemektedir.

Bölge ülkeleri Çin'in Güney Çin Denizi'nin tamamını kapsayan hak iddialarının uluslararası hukuka ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu belirtmektedir. Çin ise tarafların uluslararası mahkemeye gidilmesi çağrılarına karşı sert ve yumuşak gücünü kullanarak iddialarını kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu baskılar karşısında bölge ülkeleri ise bireysel ve kolektif güçlerini geliştirmek ve diğer uluslararası aktörlerin desteğini almak istemektedirler (Binzat, baskıda: 134, 137; 211).

Harita 5.5.: Dokuz Tireli Hat (Kaynak: Binzat, 2015)

Bunlara ek olarak Çin, Güney Çin Denizi'nin Spratly Adaları bölgesindeki beş kayalık ve sığılta oluşturduğu suni adalar üzerinde deniz feneri, uçak pisti ve liman inşa

etmekte olup, bazı sığıklara topçu silahları konuşlandırmıştır. Bahsi geçen bölgeye yaklaşan diğer ülke unsurları, Çin Deniz Kuvvetleri tarafından askeri bölgeye girdiği yönünde uyarılmakta ve bölgeden uzaklaşmaları istenmektedir (Binzat, 2015). Çin bu yolla bölge üzerindeki iddialarını fiili olarak pekiştirirken, Güney Çin Denizi'ndeki egemenlik alanını genişletmekte ve gerektiğinde askeri güç kullanmaktan çekinmeyeceği mesajı vermektedir.

Güney Çin Denizi'nin kontrolü açısından stratejik bir konumda bulunan Spartly Adaları'nda yaptığı çalışmalarla bölgedeki *status quo*yu değiştirmeye çalışan Çin'in hamlelerinin teamül yaratmasına izin vermek istemeyen ABD ise, bölgede Seyrüsefer Serbestliği Operasyonları (Freedom of Navigation Operation, FONOP) adıyla, 12 deniz mili içerisinde önceden haber vermeksizin, operasyonlar düzenlemektedir.

Çin'in inşa etmekte olduğu adalara hava savunma sistemleri ve uçaklar yerleştirerek alan kısıtlayıcı faaliyetlere yönelmesi halinde başta ABD olmak üzere bölge ülkeleriyle gerginlik yaşamasının kaçınılmaz olduğu değerlendirilmektedir.

Resim 5.1.: Çin'in Spartly Adaları'ndaki Dolgu/İnşaat Çalışmaları (Kaynak: Binzat, 2015)

Çin açık denizlerdeki varlığına meşruiyet sağlamak için Aden Körfezi'ndeki korsanlıkla mücadele seferlerine de destek vermekle birlikte, söz konusu operasyonlarda uluslararası aktörlere bağlı olmaksızın bireysel hareket etmektedir. Bu, ülkenin Asya dışındaki ilk deniz seferi olması cihetiyle ayrıca önemlidir.

Çin, söz konusu stratejileri etkin bir şekilde uygulayabilmek, deniz kuvvetlerini açık deniz gücü haline getirmek ve uzak denizlerde etkinliğini arttırmak amacıyla özellikle

2001 yılı sonrasında donanmaya çok sayıda destroyer, korvet, denizaltı³² ve bir adet uçak gemisi dahil etmiş,³³ ayrıca yeni uçak gemileri temin/inşa etmeye çalıştığını açıklamıştır.

Çin, açık deniz donanmasına geçiş yaparak ABD ve müttefiklerini kıyıda olabildiğince uzakta karşılamayı amaçlamaktadır.

2- Gücünü ikincil ada zincirinin ötesine yaymaya çalışan Çin'in bu stratejisinde hava gücü çok önemli bir işleve sahiptir. Keza 2015 tarihli Çin'in savunma politikalarını içeren Beyaz Kitap'ta hava kuvvetlerinin bakış açısının savunmadan, savunma ve saldırı odaklı görevler icra etmek üzere değiştiği belirtilmiştir. Çin Hava Kuvvetleri 398.000 personel, insansız hava araçları hariç 2.800'den fazla uçakla Asya bölgesinin en büyük, dünyanın ise üçüncü büyük hava unsurudur. Söz konusu uçak filosunun yaklaşık 1.900 unsuru harp vasfına sahiptir.

Gelişmiş üsleri ve sayısal gücü ile Asya bölgesinde ABD ve Rusya ile rekabet halinde olan Çin hava kuvvetleri Soğuk Savaş döneminden kalan havaalanlarında çok büyük yenileme ve güçlendirme çalışmaları gerçekleştirmiştir. Çin Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri'ne bağlı üslerden bazılarının yeraltına doğru tünel ve hangarlarla genişletildiği, böylelikle olası bir saldırıdan en az hasar görmelerinin teminine çalışıldığı belirtilmektedir (O'Connor ve Kopp, 2011). Çin, Soğuk Savaş döneminde Sovyetlerden ve ABD'den algıladığı tehdit bağlamında kuzey sınırları ve Uzakdoğu'da askeri üslerini Moğolistan'dan Vietnam'a doğru bir yay şeklinde inşa etmiştir. Çin'in tehdit algısındaki değişimle birlikte, Tibet Platosu ve batı eyaletlerinde hem sivil hem de askeri kullanıma uygun havaalanları inşa ettiği, ayrıca güney ve doğu eyaletlerindeki askeri üslerine yenilerini ekleyerek ve mevcutları da modernize ederek ikincil ada zincirini aşmak üzere güç biriktirdiği görülmektedir (Kopp, 2013). Bunun yanı sıra Hainan Adası da üzerindeki altı havalimanı ile ikincil adalar zincirine kadar olan sahanın kontrolünde önemli bir işlev görmektedir (Cordesman, 2014).

Üslerinin nitelik ve niceliğine ek olarak hava gücünü de modernize etme arayışında olan Çin'in ABD'den sonra 2011 yılı itibarıyla hayalet (beşinci nesil) uçak geliştirdiği

³² Çin denizaltılarının büyük çoğunluğu dizel yakıtlı olup, nükleer denizaltılarının sayısını artırma arayışında olduğu belirtilmektedir. Zira dizel yakıtlı denizaltılar sürekli yakıt tedarikine ihtiyaç duymaları nedeniyle kısa menzilli iken, nükleer denizaltılar uzun süreli harekât icra edebilmektedir.

³³ Çin'in ilk uçak gemisi Ukrayna'dan alıp, İstanbul ve Çanakkale Boğazları üzerinden geçirdiği ve 2012'de resmen hizmete soktuğu, Sovyet yapımı Varyag (Liaoning)'tır.

belirtilmektedir. Bu, Çin'in uçak elektronik sanayinde ve görünmez uçak teknolojisinde geldiği nokta açısından kayda değer bir gelişmedir (Binzat, baskıda: 221). J-20 olarak adlandırılan bu prototipe ilaveten J-31 adlı ikinci bir prototipin de test çalışmalarının sürdüğü belirtilmektedir. Çin hava gücünün erişim imkânlarının arttırılması kapsamında elindeki bir uçak gemisine J-15 tipi uçakların entegrasyonu sağlanmıştır (Cordesman, 2014; Rinehart, 2016). Öte yandan ABD uçak gemilerinin organik uçaklarından daha uzun menzile uçabilmeleri ve bombardıman uçakları ile kombine taarruzlar gerçekleştirilebilecek imkânları bulunan hava taarruz uçakları H-6K ile Su 30 MKK2 ile Çin, ABD uçak gemilerine karşı çok önemli bir üstünlüğe erişmiştir (Binzat, baskıda: 161).

3- Çin, reformlarla kara kuvvetlerini motorizeden mekanize bir karaktere kavuşturarak, kara birliklerinin zırh, hava savunma ve elektronik harp niteliklerinin geliştirmeye çalışmakta, daha küçük, hareketli ve diğer kuvvetlerle uzak coğrafyalarda, uzun süreli müşterek operasyonel çalışmalar icra edebilecek bir komuta kontrol yapısı tesisine çabalamaktadır (Rinehart, 2016).

Ayrıca kara unsurları içindeki özel kuvvetlerin ağırlığının arttırılması ve operasyonel birimlere anlık güvenli veri transferini gerçekleştirmek üzere gerekli altyapının oluşturulmaya çalışılması dikkate alındığında ülkenin nokta operasyon kapasitesini arttırmaya çalıştığı düşünülmektedir. Ayrıca kara güçlerinin, RO-RO gemileri de kullanılarak denizde tatbikatlar gerçekleştirmesi (Cordesman, 2014), Çin'in uzak bölgelere askeri müdahale kapasitesi edinme konusundaki isteğinin aciliyetini göstermesi bakımından not edilmelidir.

Reform çabalarının odağında kara kuvvetlerinin sayısal olarak küçültülmesi ve niteliğinin arttırılması bulunmaktadır. Bu çerçevede, 1985 itibarıyla 3,2 milyon askerden oluşan kara unsurları, hâlihazırda yaklaşık 1,6 milyon personele düşürülmüştür. Bunların ise 400.000 kadarının olası bir Tayvan krizi endişesi ile konuşlandırıldığı dile getirilmektedir. Her ne kadar ABD'nin resmi görüşü bu birliklerin Tayvan krizi için konuşlandırıldıkları yönünde olsa da, söz konusu bölgelerin ülkenin en yoğun nüfuslu şehirlerine yakınlığı dikkate alındığında, olası bir halk hareketine karşı rejimin güvenliğinin sağlanması endişelerinin de bu stratejik konuşlandırmada payının büyük olduğu ifade edilebilecektir.

4- Çin balistik füze kuvvetlerinin menzil ve isabetlerinin artırılması ve çatışmalardan en az zarar görebilecek şekilde geliştirilmesine dönük çalışmaktadır. Ülkenin nükleer ve konvansiyonel balistik füzelerini kontrol eden İkinci Stratejik Füze Komutanlığı envanterinde çoğunluğu Tayvan'ın karşısında konumlandırılmış 1.200 adet kısa menzilli balistik füze (SRBM) bulunmaktadır. Yine ABD uçak gemilerine karşı geliştirildiği söylenen DF-21 orta menzilli balistik füzeler (MRBM), asgari 1.750 km menzili ve manevra yapabilme özellikleriyle hareket halindeki gemilere karşı, Çin'in uzaktan darbe vurabilen balistik füze yeteneklerinin merkezinde yer almaktadır (Binzet, baskıda: 155, Rinehart, 2016). ABD Savunma Bakanlığı (2016) tarafından, Çin'in 50-60 arasında kıtalararası balistik füze (ICBM) sahip olduğu değerlendirilmekte olup, Dong Feng-41 (DF-41) balistik füzelerinin menzilin 11.200 km'ye ulaştığı belirtilmektedir. Söz konusu füzelerin, hava savunma sistemlerinden kurtulması amacıyla birden fazla bağımsız hareketle atmosferde yatay seyrettikten sonra manevra yaparak hedefe yönelmesine imkân sağlayan araçlarla (MIRV) teçhiz ettiği anlaşılmaktadır.

Çin'in denizaltılardan atılabilen kısa menzilli balistik füze sistemleri konusunda da geliştirme çalışmalarının devam ettiği bu kapsamda Jin sınıfı denizaltılardan atılabilen JL-2 balistik füzelerinin 7.400 km menzile sahip olmakla birlikte projenin henüz istenen sonuçları tam olarak karşılamadığı belirtilmektedir (Office of the Secretary of Defence, 2016).

Çin, resmi olarak '*no first use*' nükleer silah politikasına sahiptir. Bu çerçevede bir savaş durumunda nükleer silahları hiçbir zaman ilk kullanan olmayacağını, nükleer silahlara sahip olmayan ülkelere karşı elindeki nükleer silahları tehdit unsuru olarak kullanmayacağını ve caydırıcılık namına ikincil vuruş kapasitesini koruyacağını açıklamıştır.

5- Çin ABD tarafından yapılan operasyonlarda uzay ve siber alanının ne denli etkin bir şekilde kullanıldığına bakarak, bu sahalardaki savunma ve saldırı imkanlarını geliştirmek amacıyla faaliyette bulunmaktadır. Bu kapsamda muharebe alanının bilgi boyutunu etkisi altına alacak elektronik ve uzay harp yeteneklerini geliştirme arayışında olduğu gözlenmektedir. Çin askeri belgelerinde enformasyonlaştırılmış savaş (informationized warfare) olarak geçen bu yaklaşım, teknolojik olarak kendinden güçlü ve bilgi/istihbarata bağımlı hasımlarına karşı, hasmın bilgi sistemlerini yok ederek, savaş

alanının bu boyutunun etki altına alınması şeklindeki asimetrik bir mücadeleyi öngörmektedir (Cordesman, 2014).

Bu doğrultuda ÇHC, uzaydaki istihbarat ve gözetleme uydularının sayısını her geçen yıl arttırmakta olup, Çin'in çeşitli amaçlarla 70 uyduyu dünya yörüngesine yerleştirdiği tahmin edilmektedir.³⁴ Diğer taraftan hasımlarının uydu sistemlerinin etkisiz kılınması amacıyla güdümlenmiş enerji silahları ve uydu sinyal kesicileri gibi birtakım sistemler üzerinde çalışmaktadır. ABD'nin hassas güdümlenme sistemlerinin hedef bilgilerini uydular vasıtasıyla temin etmesi nedeniyle Çin'in geliştirdiği bu sistemler olası bir krizde kendisine önemli bir avantaj sağlama potansiyeline haizdir (Binzat, baskıda: 124; 218; 227; 245; 283; Rinehart, 2016).

Örneğin 2006 yılında bir ABD uydusunun optik merceklerinin Çin tarafından ateşlenen lazerlerle yakılarak kullanılamaz duruma getirildiği iddia edilmektedir. Aynı kapsamda eski bir Çin uydusu Çin'e ait orta menzilli bir füze ile düşürülmüştür ("Beijing secretly", 26 Eylül 2006 ve "Chinese misilse", 19 Ocak 2007). Bunlar ABD'nin uzaydan sağladığı bilgi ve istihbarat üstünlüğü ile askeri birliklerinin hedef tespitlerindeki doğruluk payının temini ve aralarındaki iletişimlerinin sağlıklı sürdürülmesi açısından risk teşkil eden gelişmelerdir.

Çin'in artan uzay kapasitesiyle ordusunun uzak mesafelerde operasyonel kabiliyetlerine de katkı sunduğu, füze sistemlerinin uydu sistemleriyle entegrasyonunu tamamlaması halinde daha geniş bir alanda egemenlik talebinde bulunacağı öngörülmektedir (Binzat, baskıda: 282).

Çin'in asimetrik savaş doktrini olan 1999 tarihli 'sınırsız harp' adlı dokümanda, güçsüz devletlerin alışılmadık silah sistemleri kullanarak *status quocu* büyük devletleri nasıl zora sokabileceği ele alınıp, düşmanın teknolojisinin elde edilmesi ve siber uygulamalara ağırlık verilmesinden bahsedildiği görülmektedir (Binzat, baskıda: 294, 296). ABD Savunma Bakanlığı (2016) Çin Ordusu'nun siber yeteneklerinin istihbarat

³⁴ Çin, sadece 2013'te istihbarat ve gözetleme faaliyetlerini geliştirmek amacıyla en az sekiz uydu fırlatmıştır. Bu kapsamda sivil ve askeri amaçlarla kullanılan Beidou uydu programı ve insanlı uzay aracı fırlatılması dikkate değerdir. 35 uydudan oluşması planlanan bu sistem halen inşa halindedir, 10 uydu 2012 itibarıyla Çin ve yakın çevresinde faal olup, 2020 itibarıyla tamamlanması ve global bir yapıya kavuşturulması öngörülmektedir.

toplanması, hasım kuvvetlerin irtibat muhabere yeteneklerinin etkisizleştirilerek hareket kabiliyetinin kısıtlanması amacıyla modernize edildiğini ileri sürmektedir.

6- Çin savunma firmaları 1980'lerle birlikte yalnızca askeri üretimi bırakıp, bunun yanında iç ve dış piyasalar için sivilin de tüketebileceği ürünlerin arzına yönelmiştir. Bu kapsamda savunma alanında faaliyet gösteren firmaların üretimlerinin %65 ile %90 arasında değişen oranlarda askeri olmayan ürünlerden oluştuğu belirtilmektedir (Medeiros, 2004). Her ne kadar böyle bir yolla savunma endüstrisinin hükümet desteği olmadan kendi kendine yeterliliğinin sağlamasının amaçlandığı dile getirilse de, savunma sanayi firmalarının uluslararası yaptırımlara karşı bağımsızlığının artırılması, çift kullanımlı malzemelerin tedarikinin daha kolay gerçekleştirilmesi, sivil endüstrinin diğer kollarıyla daha iç içe bir hüviyette hem yurtdışı teknolojilere erişimde olası engellemeleri daha kolay aşma hem de savunma sanayi firmalarının askeri üretimlerinin gözden kaçırılması ve istihbarat örgütlerinin Çin'in askeri faaliyetlerini takibinin zorlaştırılması gibi hedeflerin güdüldüğü mütalaa edilmektedir. Diğer taraftan 1998'de Devlet Konseyi'nin altında oluşturulan sivil bir yapılanmayla savunma konularında yapılacak alımların tek bir elden gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkan monopson sayesinde fiyatların belirlenmesinde daha etkin bir konum elde edildiği, yolsuzluk ve rüşvet olaylarının yaygın olduğu ülkede, askeri teçhizatın alıcısı ve üreticilerinin ayrılması sayesinde daha rasyonel bir yapı oluştuğu söylenebilecektir.

Sonuç olarak Çin edindiği askeri kabiliyetleriyle bölgedeki ABD askeri üslerini kolay hedefler haline dönüştürürken, olası bir kriz durumunda ise ABD'nin bölgeye intikal ettireceği askeri varlıklarına ciddi kayıplar verdirebileceğini göstermektedir.

5.3. ABD'nin Pasifik Yüzyılı ve Asya-Pasifik Stratejisi

Barack H.Obama yönetimi, göreve gelmesiyle birlikte, 2009 yılı içerisinde, Asya-Pasifik bölgesine yönelik Amerika'nın artan ilgisiyle ilgili emareler vermeye başlamıştır. Bu anlamda dönemin Dışişleri Bakanı Hillary R.Clinton'un seleflerinin aksine ilk ziyaretini Asya ülkelerine gerçekleştirmiş olması sembolik, ancak önemli bir örnek sayılabilecektir (Furgacz, 2014).

Başkan Obama, Dışişleri Bakanı Clinton ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Tom Donilon, Ekim 2011'den başlayarak, konuşmaları ve yazılarıyla ülkenin 'Asya Mihveri'

(Pivot to Asia) adlı politikasıyla ilgili kapsamlı bilgiler vermeye başlamıştır. Bu kapsamda 21'nci yüzyıl siyasi ve ekonomik tarihinin Asya-Pasifik'te yazılacağını ifade eden ABD yönetimi, dış politikasının önemli araçlarının Asya-Pasifik'e kaydırılacağını ilan etmiştir. Bölgenin geleceğini şekillendirmede daha geniş ve uzun vadeli bir rol almak üzere, stratejik eksenini söz konusu bölgeye çevirdiğini açıklayarak, bölge dışındaki ortaklarına da benzer bir eksen değişikliği yapmaları çağrısında bulunmuştur (Campbell ve Andrews, 2013).

Dönemin Savunma Bakanı Leon Panetta ise, 2012 yılındaki Shangri-La Diyalogu Zirvesi'nde ABD güçlerinin Asya-Pasifik'e doğru yeniden dengelenmesi (rebalance) politikasının gerekçeleri ve uygulama şekline yer verdiği bir hitap gerçekleştirmiştir. Bahse konu konuşmada anılan, "ABD donanmasındaki eski gemilerin, teknolojik olarak daha üstün olanlarla değiştirileceği, Pasifik bölgesindeki tatbikatların arttırılacağı, Hint Okyanusu'ndaki liman ziyaretlerinin sıklaştırılacağı ve 2020'ye kadar Pasifik ve Atlantik Okyanusları'nda yarı yarıya dağıtılmış olan deniz kuvvetleri unsurlarının 60/40 oranında Pasifik Okyanusu lehine yeniden konumlandırılacağını" açıklamıştır.

Bu bölümde resmi kurumların/şahısların görüşleri esas alınarak, Asya Mihveri ve yeniden dengeleme olarak adlandırılan Amerikan yönetiminin bölgeye yönelik stratejik bakış açısı ve tehdit değerlendirmesi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

ABD'nin stratejik vizyonunu belirleyen ve Washington yönetiminin uygulayacağı politikalara genel hatlarıyla yer veren temel dokümanlar 'Ulusal Güvenlik Stratejisi' (National Security Strategy, [UGS]) adlı belgelerdir. Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde belirtilen hedeflere ulaşmak için ABD silahlı kuvvetlerinin nasıl istihdam edileceği ise 'Ulusal Askeri Strateji' (National Military Strategy, [UAS]) adlı dokümanlarda yer almaktadır (Binzat, 2014).

Söz konusu belgelerden UGS'nin en güncel metni Şubat 2015'te Beyaz Saray tarafından yayınlanmıştır. UGS: 2015'te; ABD'nin dünyanın en büyük ve tek süper gücü olarak tanımlandığı, geçmişte olduğu gibi gelecekte de ABD'nin dünyayı şekillendirmeye devam edeceği³⁵, ABD'nin büyüyen ekonomik gücünün, ulusal güvenliğinin ve

³⁵ UGS: 2015'te, "meselenin hiçbir zaman ABD'nin dünyaya önderlik edip etmemesi olmadığı, nasıl etmesi gerektiği olduğu" şeklinde ifadesini bulmaktadır.

yurtdışındaki etkisinin arkasındaki en kritik kaynak olarak görüldüğü, ABD ordusunun ise gücü, teknolojik altyapısı ve dünyanın herhangi bir noktasındaki gelişmelere en hızlı şekilde müdahale edebilecek erişim kapasitesi ile rakipsiz olarak tarif edildiği görülmektedir. Ayrıca ABD'nin askeri gücünü muhafaza etmek suretiyle dünya liderliğini sürdüreceği, ekonomik çıkarlarına meydan okunmasını ulusal güvenliğine bir tehdit olarak değerlendirdiği, başka bir gücün uluslararası düzeni kontrol altına almasına izin vermeyeceği belirtilmektedir.

Asya-Pasifik'e yönelik politikalarla bağlantılı olarak ise ABD'nin kaynaklarının, Asya-Pasifik'e doğru yeniden dengelendiği,³⁶ ABD'nin geçmişte olduğu gibi Pasifik gücü olmayı sürdüreceği, Amerika'nın liderliğinin, bölgenin uzun vadede izleyeceği yörüngenin şekillendirilmesinde esas olduğu, bu yolla istikrar ve güvenlik ile açık ve şeffaf bir sistem içerisinde ticari ve toplumsal ilişkilerin hızlanacağı ileri sürülmektedir (UGS, 2015). Beyaz Saray'ın, UGS: 2010'da, öncelilerden farklı olarak, 21'nci yüzyılın yeni etki merkezleri olarak Çin, Hindistan ve Rusya'yı işaret ederek (Binzat, 2014) kaynaklarının ağırlık merkezinin Asya-Pasifik'e kaydırılmasının ve yeniden dengeleme politikasının işaretini verdiği söylenebilecektir.

Beyaz Saray, UGS: 2015'te devamla, dünya genelindeki hayati çıkarlarına yönelik tehditler karşısında tek yanlı adımlar atmaktan çekinmeyeceğini belirtmekle birlikte, "ortak hareket edildiğinde daha güçlüyüz." mesajıyla, uluslararası işbirliğine atfettiği önemi göstermektedir. Bu çerçevede özellikle Asya-Pasifik'teki hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla bölge ülkeleriyle güvenlik alanındaki ilişkilerin çeşitlendirilmeye gayret edildiğine, bunun yanı sıra geçmiş yıllardan beri Japonya, G.Kore, Avustralya ve Filipinler'le sürdürülen ittifakların çağın gereksinimlerine göre yeniden ele alınması ve bölgedeki müttefiklerin kendi aralarındaki ilişkilerin derinleştirilmesine vurgu yapılmaktadır. Buna ek olarak bölge ülkelerinin "müştereken hissettiği meydan okumalara" karşı ortak tepki vermesi amacıyla bölgesel örgütlerin ve kurumsal yapıların³⁷

³⁶ Savunma Bakanı L.PANETTA'nın (2012) konuşması sonrasında yeniden dengeleme kavramının dönem içerisinde hem Asya-Pasifik'teki mevcut varlığının tekrar bir düzenlemeye tabi tutulması, hem de dünyanın farklı bölgelerinden Asya-Pasifik'e kaynak aktarımıyla, Asya-Pasifik'teki geleneksel ittifakların sürdürülmesi ve kuvvetlendirilmesi, Çin'le ilişkilerin yönetilmesi, bölgesel örgütlerle daha yakın çalışma, ekonomi politikalarının yönetilmesi, ABD'nin bölgedeki önceliklerinin değişmesi ve silahlı kuvvetlerin konumlanmasının yeniden ele alınması hususlarını içeren geniş bir stratejiyi tanımlamak üzere kullanıldığı görülmektedir (Charap ve diğerleri, 2016).

³⁷ Bu kapsamda UGS: 2015'te; ASEAN, Doğu Asya Zirvesi (East Asian Summit) ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği sayılmaktadır.

güçlendirilmesi istenmektedir. Ayrıca Trans-Pasifik Ortaklığı (Trans-Pacific Partnership) gibi Asya’da daha açık ve şeffaf ekonomik yapıların ekonomik büyümenin merkezi olacağı belirtilmektedir (UGS, 2015).

UGS: 2015’te Çin’le rekabet olabileceği dile getirilirken, düşmanlığın kaçınılmaz olduğu anlayışı reddedilmektedir. Çin’in askeri modernizasyonu ve Asya’daki artan varlığının yakından izleneceğine değinilmektedir.

UGS: 2015’te olduğu gibi UAS: 2015’te de Amerikan ordusunun, ülkenin ulusal çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi bağlamında müttefikleri ve ortakları ile güçlendireceği küresel ağa atıf yapıldığı görülmektedir. Şubat 2011’de açıklanan UAS’de de ABD ordusunun caydırıcılığını, dünyanın herhangi bir bölgesine, süratle stratejik kuvvet intikal ettirebilme yeteneğinin oluşturduğu ifade edilerek, kuvvetin hem rotasyonel, hem de ileride üslenmiş yapısının coğrafik olarak yayılmış, harekât açısından esnek, ortaklık çabaları ile siyaseten desteklenebilir olması gerektiğine değinilmektedir (Binzat, 2014). Bu açıdan bakıldığında ABD Ordusu’nun dünyanın herhangi bir noktasında bulunması ve hızlı manevra kabiliyetleri açısından, ABD diplomasisinin tesis edeceği bölgesel ortaklıklara ayrıca önem verildiği görülmektedir.

Mezkûr dokümandan, ABD güçlerinin dünya genelindeki kilit noktadaki varlığının uluslararası düzenin güvencesi olduğundan bahsedilmesi hasebiyle, hayati olarak tanımlanan Asya-Pasifik bölgesine yönelik yeniden dengelemenin, ordunun en ileri kapasiteye sahip unsurlarının buraya konuşlandırılmasıyla sürdürülmekte olduğu görülmektedir. Bu maksatla bölge ülkeleriyle mevcut ittifaklar güçlendirilirken, yeni ortaklıkların kurulması suretiyle ordunun bölgedeki imkânlarının geliştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

UGS: 2015’te genel ifadelerle yer verilen Çin’in bölgedeki yayılmacılığına, UAS: 2015’te daha ayrıntılı değinilmiştir. Bu kapsamda Çin’in hareketlerinin bölgedeki gerilimi arttırdığı, özellikle Güney Çin Denizi’nin neredeyse tamamını kapsayan hak iddialarının uluslararası hukukla çeliştiği, güce başvurmaksızın meselenin çözümü için uluslararası toplumun çağrılarına ise Çin’in güç gösterisi ile yanıt verdiği, hayati bir uluslararası su yolu olan Güney Çin Denizi’ndeki toprak talepleriyle askeri güçlerini bölgedeki hâkimiyet iddialarını desteklemek üzere konuşlandığı ifade edilmektedir. Bu suretle Çin’in

saldırgan bir tutum takınarak, uluslararası sisteme/teamüllere meydan okuduğu ilan edilmektedir. Keza benzer şekilde, “çatışmanın önlenmesi, egemenliğe saygı ve insan haklarının ilerletilmesine adanmış kurumsal yapılar ve uluslararası teamüllerin birçok ülke tarafından desteklendiği” ifadesiyle, mevcut dünya düzeninin devamına atıf yapılmakta ve bunun ABD ve müttefikleri eliyle sürdürüleceği ihsas ettirilmektedir.

ABD askeri dokümanlarında Çin’in ‘geçit vermeme’ (Anti Access-A2) ve ‘bölge tutma’ (Area Denial-AD) stratejilerinden;

- Geçit vermeme, ABD’nin askeri kuvvet intikal ettirme ve bu kuvveti belirli bir bölgede bulundurma yeteneğinin engellenmesi,

- Bölge tutma ise, ABD’nin bazı bölgelerde hareket serbestisini kısıtlanması,

olarak tanımlanmaktadır (UGS, 2010).

Sun Tzu’nun, “girdiği her savaşı kazananlar aslında usta değillerdir. Başka orduları savaşmadan çaresiz bırakanlar, işte onlar en iyidir.” felsefesiyle A2/AD’yi özdeşleştiren Çin’in, ABD’nin Batı Pasifik’e kuvvet intikal ettirmesinin bedelinin çok ağır olacağı mesajını verdiği belirtilmektedir (Binzat, 2014). Bu çerçevede UAS: 2015’te, “söz konusu politikalara karşı müşterek (hava, deniz, kara, uzay ve siber uzay unsularından oluşan) bir kuvvet yapısına ihtiyaç duyulduğu ve A2/AD stratejilerine karşı kat’i üstünlük sağlayacak araştırmaların devam ettiği/yatırımların sürdüğü” ifade edilmiştir.

Söz konusu araştırmalarla ilintili olarak, gelecekte her iki ülkenin bir savaşta karşı karşıya gelmesi halinde, Çin Halk Kurtuluş Ordusu’nun A2/AD stratejisine karşı, Hava-Deniz Harbi olarak adlandırılan kavram (AirSea Battle Conept), ABD Savunma Bakanlığı’nın birincil önceliği haline gelmiştir. ABD Savunma Bakanlığı ve Silahlı Kuvvetleri’nde muhtelif görevlerde bulunmuş isimler tarafından geliştirilen mezkûr çalışmada Çin, İran ve K.Kore’den bahsedilmektedir. Ancak ABD hava ve deniz unsurlarının Çin kıyılarında ve Tayvan’da gerçekleştireceği operasyonları olağanüstü riskli hatta tüm Amerikan gemileri ve savaş uçaklarını kullanmayı imkânsız hale getirmek üzere silah sistemleri geliştiren, satın alan ve konuşlandıran Çin’in ana odak noktası olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, Çin’in su altı savaş imkânlarının zayıflığına dikkat çekilerek,

ABD'nin denizaltı yatırımlarını arttırması, Çin'in uçak gemilerine karşı geliştirdiği füzeleri imha edecek füze sistemleri geliştirilmesi tavsiyesinde bulunmaktadır (Binzat, baskıda: 149, 151; Furgacz, 2014; Tol ve diğerleri, 2010).

Geçen on yılda ABD ordusunun radikalizmle mücadeleyi birincil öncelik haline getirdiği, ancak bugün ve öngörülebilir gelecekte ABD'nin devletlerden kaynaklanabilecek meydan okumalara hazır hale gelmesi gerektiği yönünde yer alan tespitler ışığında UAS: 2015, çevresel çıkarılardan ziyade ağırlık noktası savunması anlayışına (strongpoint defence concept) odaklanılması gerektiğini önermektedir.

UAS:2015 belgesinde ABD'nin önde gelen bir güçle savaşa girmesi düşük bir olasılık olarak değerlendirilirken bunun giderek arttığının söylenmesi önemli görülmektedir.

ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine yönelik politikalarının temel taşlarını izah eden ve önemli bilgiler veren diğer bir kaynak, ABD Dışişleri eski Bakanı Hillary Rodham Clinton'ın Foreign Policy Dergisi'nde, 11 Kasım 2011'de yayımlanan "Amerika'nın Pasifik Yüzyılı" (America's Pacific Century) adlı makalesidir.

ABD'nin 11 Eylül sonrasında müdahale ettiği Afganistan ve Irak'ın ekonomiye etkileri, söz konusu bölgelerde vaat edilen istikrarın sağlanamaması ve yaşanan kayıplar nedeniyle ülkede yükselen kısmi izolasyonist anlayışa karşı manifesto niteliğinde olan yazıda, Asya-Pasifik politikalarının gerekçeleri açıklanarak iç kamuoyunu ikna etme arayışı göze çarpmaktadır.

Bu kapsamda Clinton (2011), "siyasetin geleceği Irak ve Afganistan'da değil Asya'da belirlenecektir ve ABD hareketin tam merkezinde olacaktır. ...(dünya) liderliğimizi sürdürmek için, çok akıllı ve sistemli olarak, kendimizi en iyi şekilde konumlandırmalıyız." ifadeleriyle, bir önceki yönetimin izlediği hatalı politikaların ve dünya siyasetinde aldığı yanlış konumun farkında olduklarını, kendi yönetimlerinin ise olayları daha planlı/kapsamlı ele alacağını topluma anlatmaya çalışmaktadır.

UGS:2015'te ABD'nin gücünün ve güvenliğinin gerisinde ülkenin ekonomik gücü, en önemli kaynak olarak işaret edilmekteydi. Clinton da Amerikan işletmelerine yeni

pazarlar açılmaması ve deniz yollarının açık tutulmaması halinde güvenlik ve refahtan söz edilemeyeceğine değinmektedir. Bu nedenle geniş Asya pazarlarına nüfuz etmenin gerekliliğine vurgu yapmakta, ABD'nin dünyada eskisi gibi bir yer tutmaya gücünün yetmeyeceğini savunanlara, asıl içe kapanmakla ülke güvenliğinin neden tehlikeye gireceğinin gerekçelerini ortaya koyarak, karşı çıkmaktadır.

ABD'nin bölgeye yönelik stratejisinde, her ülkeye ve her bir köşeye diplomatik varlıkların ivedilikle erişebilmelerine ve önemli değişimlerin yakından izlenmesi ve hızlı uyum sağlanmasına imkân tanıyacak ileri konuşlanmış³⁸ diplomasi (forward deployed diplomacy) yürüteceği ifade edilmektedir. Diplomatik faaliyetlerin genel çerçevesi ise;

- Güvenliğe yönelik çift taraflı ittifakları güçlendirmek,
- Çin de dâhil yükselen güçlerle ilişkileri derinleştirmek,
- Bölgesel çok taraflı kuruluşlarla yakın ilişki tesis etmek,
- Bölgeye yönelik ticaret ve yatırımları artırmak,
- Geniş bir alana üslenmiş askeri mevcudiyetini sağlamlaştırmak,
- İnsan hakları ve demokrasileri güçlendirmek,

olarak çizilmiştir.

Japonya, G.Kore, Avustralya, Filipinler ve Tayland ile ABD arasındaki mevcut ittifak antlaşmaları, ABD'nin bölgeye dönüşü ve bölgedeki varlığı için birer kaldıraç olarak görülürken, aynı zamanda bölge liderliğini sağlayan bir unsur olarak tanımlanmıştır. Ancak bunların değişen dünya şartlarına göre güncellenmesi gerektiği eklenmiştir.

UGS:2015, UAS:2015 ve Clinton (2011) tarafından bölgedeki ittifak ilişkilerine özel bir önem verildiği görülmektedir. Clinton bölge ülkeleriyle ilişkilerin çerçevesinin belirlenmesinde üç prensipten bahsetmektedir:

---

³⁸ Askeri literatürde ileri konuşlanmış güç (forward deployed force), çatışma ya da çatışma potansiyeli taşıyan bölgelere yakın konuşlandırılmış, ancak düşmanlıklar konusunda bilgilendirilmemiş birlikler için kullanılmaktadır.

1- Bölge ülkeleriyle ittifaklarının ana gayeleri üzerinde taraf ülkeler arasındaki siyasi uyumu ABD'nin sürdürmesi,

2- Söz konusu ittifakların, yeni fırsatları yakalamak ve yeni meydan okumalara karşı çıkabilmek için, çevre şartlarına hızla cevap verebilecek ve uyum sağlayabilecek şekilde olduğundan emin olmak,

3- İttifak ilişkisi içerisinde olunan ülkelerin savunma kapasitelerinin ve iletişim altyapılarının operasyonel ve malzeme bakımından olası kısıktımları caydıracak yeterlilikte olduğunu garantilemek.

Ayrıca ABD'nin ittifak antlaşmalarıyla ilişki içerisinde olduğu ülkelerin yanı sıra Çin, Hindistan, Endonezya, Singapur, Yeni Zelanda, Malezya, Moğolistan, Vietnam, Bruney ve Pasifik'teki ada devletleriyle yeni ortaklıklar kurulmasından bahsedilmektedir. Diğer taraftan Çin'in Birleşik Devletlerin kurulmasını ve sağlıklı bir şekilde çalışmasını/devamını sağladığı şeffaf ve kurallar üzerine inşa edilmiş sistem sayesinde bugünkü refah düzeyine ulaştığının altı çizilerek, Çin'le ilişkilerin günümüz itibarıyla, ABD için şimdiye kadar yönetilmesi en güç ikili ilişki olduğu belirtilmektedir. "Tarafaların birbirlerinin küresel sorumlulukları ve yükümlülüklerini karşılama, ilişkilerinin potansiyelini tayin edeceği" ifadesiyle Çin'den kendisinin ve ABD'nin mevcut konumunu kabulle, küresel siyasette daha fazla hak iddiası için ısrarcı olmamasının istendiği değerlendirilmektedir.

Söz konusu makalede ikili ilişkilerin yanı sıra uluslararası normların ve sorumlulukların güçlendirilmesi, telif haklarının korunması, uluslararası düzenin temelini teşkil eden seyrüsefer özgürlüğünün temini konularında ortaya çıkan zorluklarla başa çıkmada çok taraflı ilişkilerin lüzumuna değinilmekte ve bu yolla aslında Çin'in oluşturduğu tehditlerin genel bir resmi ortaya konulmaktadır. Ayrıca, "çok boyutlu düzlemde sorumlu davranışlar meşruiyet ve saygı ile ödüllendirilecektir, barış, istikrar ve refahın altını oyanları mesul tutmak için birlikte çalışabiliriz." denerek, bölge ülkelerine Çin'e karşı ortak hareket etme çağrısında bulunduğu düşünülmektedir. Bu açıdan, çok taraflı ilişkilerin zeminini oluşturacağı öngörülen ASEAN, APEC, Doğu Asya Zirvesi gibi örgütlerin/toplantıların gündemlerinin ABD tarafından belirlenmesi yönünde talepte bulunmaktadır.

Hızlı büyüyen ve rezervlerindeki sıcak parayla yatırım olanakları arayan Çin'in bölge ekonomileri üzerindeki etkisinin ilgili ülkelerin dış politikalarına yansımalarını dikkate alan³⁹ (Binzat, 2013) Clinton (2011), Trans Pasifik Ortaklığı Antlaşması'ndan (TPP) bahisle, güçlü diplomatik bağların güçlü ekonomik ilişkilerle mümkün olabileceğine dikkat çekmektedir. Ayrıca bölge ülkelerine hızlı ekonomik büyümenin ötesinde sağlıklı, sürdürülebilir kalkınma, insan yaşantısının kalitesinde iyileşme, adil ücretler ve onurlu bir yaşam vaat etmektedir. Bu anlamda Çin'in son yıllarda gerçekleştirdiği, çevre problemlerine yol açan hızlı büyümesine rağmen, halkın büyük kesiminin düşük ücretlerle çalışmasına ve kötü şartlarda hayatlarını sürdürmesine göndermede bulunduğu değerlendirilmektedir.

Bölgedeki dikkat çekici ekonomik gelişmenin Japonya ve G.Kore'de konuşlu ABD Ordusu'nun sağladığı güvenlik ve istikrar ortamından kaynaklandığını ileri süren Clinton (2011), kara ve deniz sınırlarıyla ilgili çekişmeler ve denizlerde serbest dolaşıma yönelik yeni tehditlerin ortaya çıkması nedeniyle, ABD'nin, Güneydoğu Asya'da coğrafi olarak dağılmış, operasyonel esnekliğe sahip ve siyaseten sürdürülebilir bir güç yapılanmasına gitmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Bu kapsamda Güney Çin Denizi'nde Çin'in manevraları dikkate alınarak bu bölgedeki askeri ağırlığın artırılması, Japonya ve G.Kore'deki ABD askeri varlığının durumunun, bölgedeki ağırlık merkezinin güneye kayması nedeniyle yeniden ele alınarak, yeni şartlara uydurulması ve bölge ülkeleriyle ittifakların da bu çerçeveye uygun hale getirilmesi tavsiye edilmektedir.

Son olarak ABD istihbaratının tepe ismi James R.Clapper (2015) tarafından Senato'ya yapılan sunumda ise Çin kaynaklı tehditler; ABD'ye karşı ekonomik casusluk yoluyla haksız rekabet yaratılması⁴⁰, kamu kurumlarına yönelik siber saldırılar, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun nükleer füze kuvvetlerinin imkânlarını arttırmaya dönük çalışmaları

³⁹ ASEAN ülkelerinin Çin ile karşılıklı ticaret hacmi 2013'te 450 milyar dolara ulaşmıştır. 2010'da kurulan Çin ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi (China ASEAN Free Trade Area-CAFTA) 1,9 milyar toplam nüfusuyla gelişmekte olan ülkelerin kurduğu en büyük serbest ticaret bölgesidir. Çin'in ASEAN ülkelerindeki yatırımları ise Ocak 2013 itibarıyla 81,4 milyar dolar civarındadır (Xinhua News, 05 Eylül 2013; Salidjanova ve diğerleri, 2015).

⁴⁰ Amerikan Entellektüel Varlığının Çalınması Komisyonu, Mayıs 2013'te, ABD firmalarının ticari sırlarının çalınması nedeniyle 300 milyar dolar kayba uğradıklarını ifadeyle, söz konusu kayıptan %50-80 oranında başarılı büyüme stratejisinin önemli bir ayağını teknoloji ve bilgi edinme oluşturan Çin'in sorumlu olduğu sonucuna varmıştır (Mattis, 2015).

kapsamında ikincil vuruş kapasitesi edinmesi ve nükleer caydırıcılığını arttırma gayretleri, ABD uydularının gözlem ve gözetleme çalışmalarını engellemek üzere sürdürülen faaliyetler ve Çin'in Doğu ve Güney Çin Denizi'ndeki hak iddiaları nedeniyle bölgedeki gerilimi yükseltecek adımlar atması ve bu bölgedeki kapasite inşa çalışmaları, ekonomik etki alanını bölge dışına doğru genişletme arzusu ve uluslararası meselelerde ve yeni uluslararası kuralların yapımında daha fazla söz sahibi olmak istemesi olarak sıralanmıştır.

Söz konusu dokümanlar ve makale ışığında;

- Bölgedeki önemli deniz yolları üzerinde hak iddia etmesi ve A2/AD stratejileriyle ABD ordusunun stratejik kuvvet intikal ettirme⁴¹ kapasitesini engelleme iradesini ortaya koyması,

- Siber saldırılar ve teknoloji casusluğu ile haksız ekonomik kazanç ve ABD şirketlerinin rekabet gücünü hedef alması,

nedeniyle, ABD yönetiminin Çin'i, Amerika'nın refahına önemli bir tehdit ve ilerleyen süreçte seyrüsefer serbestliğini hedef alarak kendisine ekonomik ve askeri olarak bir meydan okumada bulunabilecek bir güç olarak değerlendirdiği görülmektedir.

Bu açıdan tehdidin büyüklüğünü göz önünde bulundurmak suretiyle, dünya genelindeki askeri ve siyasi imkân-kabiliyetlerini, en yüksek getiriye sağlayacak şekilde yeniden konuşlandırma gayretinde olan ABD'nin, başta askeri varlığı olmak üzere, dış politikaya etkisi olan araçlarının hareket serbestisini sağlamak amacıyla Asya-Pasifik'teki aktörlerle ilişkilerini geliştirme ve bölge ülkelerini Çin tehdidine karşı yanında görme arzusunda olduğu söylenebilecektir.

5.3.1. ABD'nin Bölge Ülkeleriyle İlişkisi

Gerek Clinton'un (2011) Soğuk Savaş döneminde Avrupa'da Sovyetlere karşı oluşturulan ittifaklar ağının sağladığı başarıya değinerek, Pasifik'te de benzer bir düzen

⁴¹ UGS: 2015, UAS: 2015 ve Clinton (2011) tarafından Amerikan dış politikasının en temel unsuru olarak görülen ABD'nin stratejik kuvvet intikal ettirme kapasitesi (power projection) bir devletin kuvvet tatbik etmek ya da kuvvet kullanma niyetini göstermek adına kendi coğrafyasından uzak bölgelerde askeri operasyon gerçekleştirme yeteneğidir. Günümüz itibarıyla bu yeteneğe sahip tek gücün ABD olduğu kabul edilmekte olup, diğer büyük güçlerin bu imkanının sınırlı ve sürdürülebilir düzeyde olmadığı belirtilmektedir (Binzat, 2014).

kurulmasına yönelik düşüncesi, gerekse ABD resmi makamlarının hazırladığı dokümanlar ve yetkililerinin konuşmalarına bakıldığında Çin'e karşı yürütülecek çevreleme politikasında, ABD'nin bölge ülkeleriyle geliştireceği ilişkilere büyük önem atfedildiği görülmektedir. Bu kapsamda bölge ülkeleriyle ABD'nin mevcut ilişkisinin durumuna göz atmakta fayda mütalaa edilmektedir.

5.3.1.1. Silahlanma engelleri kaldırılan Japonya

ABD'nin Asya-Pasifik'e girişi ve bölgedeki nüfuzu açısından Japonya, askeri ve ekonomik olmak üzere iki alanda kritik öneme sahiptir.

Bu kapsamda Hava-Deniz Harbi Konsepti'nde olası bir Çin-ABD savaşına Japonya'nın katılmasının Çin'in askeri planlama ve operasyonlarını karmaşıktıracağı belirtilmektedir. Japonya'nın askeri gücünün yanı sıra topraklarının ABD ve müttefiklerine stratejik derinlik sağlayacağı, Japonya'daki hava ve deniz üslerinin birçoğunun uzun menzilli füzelerle vurulabilecek mesafede olması ve Çin'in bu nitelikteki füzelerinin sınırlı olması, özellikle denizaltı savaşında imkânları ABD'nin gerisinde olan Çin'e karşı, Japonya'nın konumunun ABD'ye muazzam bir üstünlük sağladığı ifade edilmektedir (Furganz, 2014; Tol ve diğerleri, 2010). Bunun yanı sıra Çin'in bölge ülkelerinin dış politikalarını etki altına almak amacıyla kullandığı ekonomik araçlarla rekabette, bölge ülkelerine yaptığı yatırımlarla Çin'i bu alanda dengelemesi açısından Japonya'nın gücü yadsınamayacak derecede önemlidir.

Çin'den sonra Asya'nın en büyük ikinci ekonomik gücü olan Japonya, gerek II. Dünya Savaşı'nda Çin'le savaşması ve bu ülkenin önemli kısmını işgal etmesi, gerekse Doğu Çin Denizi'nde çatışan egemenlik iddiaları⁴² nedeniyle Çin'le ilişkilerinde belirli bir gerilim yaşamaktadır. Keza ABD'nin, Japonya'daki 47.500 kadar askeri personeli ile 5.500 kadar savunma bakanlığına bağlı sivil uzman personelinin mevcudiyeti⁴³ de Çin'le ilişkilerindeki gerilime katkı sunmaktadır. Bu nedenlerle Japonya dış politikasında da ABD ile devam eden ittifak ilişkisi değerlidir.

⁴² Doğu Çin Denizi'ndeki Senkaku (Diaoyu) Adaları üzerinde Çin ve Japonya'nın çatışan egemenlik iddiaları vardır. Bölgede 2011 yılından bu yana her iki ülke hava ve deniz unsurları arasında karşılıklı gövde gösterisi yapılmakta, ayrıca siyasi hamlelerde bulunmaktadır.

⁴³ ABD 7'nci Filosu Yokosuka'da, 3'ncü Deniz Piyade Keşif Kuvveti Okinawa'da üslenmiştir. ABD Hava Kuvvetleri'nin toplam 130 uçağı Misawa ve Kadena'da konuşlandırılmıştır (Binzat, baskıda: 148).

ABD stratejik dokümanlarında yer bulduğu şekilde son dönem itibarıyla Japonya'yla ABD arasındaki tarihi ittifak antlaşmaları, başta Kuzey Kore'nin nükleer silahları ve balistik füze programı ile Pekin'in uzun vadeli amaçları hakkındaki belirsizlikler ve Doğu Çin Denizi'ndeki hak iddialarında şiddete meyletmesinden kaynaklanan değişen tehdit algılarına bağlı olarak revizyona tabi tutulmaktadır (Green ve diğerleri, 2016). Bu çerçevede iki ülke arasındaki askeri ilişkilerin genel hatlarını belirleyen, ABD'nin Japonya'nın askeri üslerinden istifade etmesini sağlayan ve Japonya'nın silahlı kuvvetlerini sınırlandıran 1960 tarihli Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Antlaşması'nda birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda Japonya'nın başta deniz gücü olmak üzere kendi silahlı kuvvetlerini geliştirmesi⁴⁴ ve ABD silahlı kuvvetleri ile müşterek bir komuta kontrol yapısı altında faaliyet gösterebilmesi doğrultusunda 2015 yılı içerisinde Japon parlamentosunda kanun değişiklikleri yapılmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez Japonya Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından Aralık 2013 ayında, 'ulusal güvenlik belgesi' açıklanmıştır. Söz konusu dokümanda tehditlerin azaltılması için ulusal caydırıcılığın artırılması, Asya-Pasifik'teki güvenlik ortamının sürdürülmesi için ABD ile ittifak ilişkisinin güçlendirilmesi ve diğer bölge ülkeleriyle işbirliğinin inşa edilmesi, küresel güvenliğin ve uluslararası düzenin ise evrensel değerler ve normlar çerçevesinde iyileştirilmesi çağrısında bulunulmuştur. Buradan hareketle, Japonya'nın, dış politikasında ABD ile tam bir eşgüdüm içerisinde hareket edeceği ve açıkça ifade edilmese de, Çin'in yükselen bir güç olarak mevcut uluslararası sisteme meydan okumasının karşısında olduğu görülmektedir (Milli Güvenlik Kurulu, 2013).

Özellikle Japonya'nın uluslararası ilişkilerde silaha başvurmasını engelleyen anayasanın 9'uncu maddesinin değiştirilmesi yönündeki tartışmalar devam etmektedir. Çin'in yükselen bir güç olarak ortaya çıkmasıyla birlikte Japonya'nın bir denge unsuru olabilmesi için anayasanın mezkûr maddesinin değiştirilmesi gerektiği iddia edilmektedir. Öte yandan Başbakan Shinzo Abe yönetimi, Temmuz 2014 ayı içerisinde, söz konusu maddenin yeniden yorumlanması hususunda bir dizi değişikliğin gündeme getirileceğini kamuoyu ile paylaşmıştır. Akabinde Eylül 2015'te müşterek öz savunmayla (collective self-defense) ilgili parlamentodan bazı düzenlemeler geçirilerek, Japonya'nın yakın ilişki

⁴⁴ Japon Öz Savunma Güçleri, 247.000 aktif (151.000 kara, 45.500 deniz, 47.000 hava) ve 56.000 rezerv güce sahiptir.

içerisinde olduğu bir ülkeye saldırı olması halinde Japonya'nın müdahale etmesinin önü açılmıştır (Green ve diğerleri, 2016).

Hava-Deniz Harbi Konsepti,⁴⁵ Nisan 2015'te ABD-Japonya Güvenlik Danışma Komitesi'nin onayladığı karşılıklı işbirliğinde izlenmesi gereken adımlar⁴⁶ ve Japon yönetiminin iç mevzuata dönük değişikliklere bakıldığında, Japonya'nın da hızla silahlanmaya yöneldiği, ABD ve bölgedeki diğer ülkelerle güvenlik aparatlarının tam entegrasyonunu hedeflediği söylenebilecektir. Bu bakımdan ABD'nin de Japonya'yı diğer bölge ülkeleriyle yakınlaşmaya teşvik ederek, Çin'i dengelemeye çalıştığı belirtilmektedir (Charap ve diğerleri, 2016).

5.3.1.2. Düşman kardeşler: Güney Kore ve Kuzey Kore

20'nci yüzyılın başından II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Japonya'nın işgali altında kalan Kore Yarımadası, savaştan sonra 38'inci paralel ayırım çizgisi olmak kaydıyla Sovyetler Birliği ve ABD tarafından işgal edilmiştir. 1950'de tarafların birleşmesine yönelik görüşmeler devam ederken, 38'inci paralel üzerinde meydana gelen çatışmalar, Kuzey Kore kuvvetlerinin Güney Kore'ye girmesiyle 25 Haziran 1950'de savaşa dönüşmüştür. 1950-1953 arasında devam eden Kore Savaşı ABD öncülüğündeki uluslararası toplumla Çin'i karşı karşıya getirmiştir. 27 Temmuz 1953'te imzalanan ateşkes antlaşmasıyla her iki taraf arasında 38'inci paralele yakın, askeri sınır çizgisi (military demarcation line) tesis edilmiş ve Çin kuvvetleri de yarımadadan çekilmiştir.

Bugün G.Kore, bölge ülkeleri arasında ABD'ye askeri açıdan en bağımlı ülke⁴⁷ olarak nitelendirilmekle birlikte ekonomik açıdan Çin'in geleceğinden en çok etkilenecek ülkeler arasında sayılmaktadır.

⁴⁵ Söz konusu dokümanda; Japonya silahlı kuvvetlerinin hava ve füze savunma sistemlerinin güçlendirilmesi, sistemlerin ABD sistemlerine entegrasyonu, hava ve denizaltı filosunun büyütülmesi, havaalanı gibi kritik yapıların olası saldırılardan en az hasarla kurtulmaları için yeraltı ve dağ altlarına inşası önerilmektedir.

⁴⁶ Japon ve Amerikan ordularının operasyonel koordinasyonunun sağlanması, hava, deniz ve füze sistemleri alanındaki işbirliğinin geliştirilmesi, iki ordunun bütünleşmesi konusunda ileri adımlar atılması hususlarını içermektedir.

⁴⁷ Güney Kore'de "Kore ABD Kuvvetleri Komutanlığı" emrinde 28.500 ABD askeri, Osan ve Gunsan'da ABD'nin hava üsleri bulunmaktadır (Binzat, baskıda: 148). ABD ve G.Kore arasında Ocak 2014 tarihli Özel Önlemler Antlaşması uyarınca yarımadadaki ABD askeri güçlerinin giderlerinin %45'i G.Kore tarafından sağlanmaktadır (Green ve diğerleri, 2016).

Soğuk Savaş'tan bu yana her uluslararası meselede ABD ile yakın hareket eden G.Kore için halihazırda en büyük tehdit algısının kaynağı K.Kore'nin nükleer ve balistik füze programları, siber saldırıları ve K.Kore'deki rejimin ani çöküşü şeklinde sıralanmaktadır. Söz konusu tehdit algısı nedeniyle G.Kore, Pekin yönetimiyle ilişkilerini derinleştirerek, K.Kore üzerinde tesirli olmasını sağlamaya ve K.Kore'deki rejimin çökmesi halinde ise yarımadanın geleceğinin güneyde şekilleneceğine Pekin'i ikna etmeye çalışmaktadır. Bu bakış açısı Çin'in bölgedeki kara sınırlarıyla ilgili iddialarında G.Kore'nin ABD'yle aşırı angajmanlara girmekten çekinmesine neden olabilmektedir (Green ve diğerleri, 2016). Öte yandan Çin'in deniz güzergâhları üzerindeki hak iddiaları ise G.Kore'nin uzun erimli çıkarları noktalarında büyük bir tehdit olarak görülmektedir.

K.Kore'nin G.Kore'ye ait bir askeri gemiyi Mart 2010'da denizaltıyla vurması ve Kasım 2010 ayı sonlarına doğru da güneyin kontrolünde bulunan Yeonpyeong Adası'na topçu atışı yapması yarımadaadaki gerginliği arttırmıştır. Sarı Deniz'de Kuzey ve Güney Kore arasında yaşanan gerilim, G.Kore'deki ABD askeri mevcudiyetinin artırılması, askeri birliklerin harp zamanı komutasının ABD'den G.Kore'ye devrinin gecikmesi, ABD ile G.Kore birliklerinin bölgede sıklıkla birleşik askeri tatbikatlar icra etmesi gibi sonuçlar doğurmuştur (Binzat, baskıda: 130). Ayrıca, K.Kore tehdidi öne sürülerek, ABD tarafından G.Kore'ye kıtalararası balistik füze sistemlerine karşı da etkili yüksek irtifa savunma sistemleri olan THAAD füzelerinin konuşlandırılmasına dair çalışmalar sürdürülmektedir.

Çin için uluslararası sulara çıkış noktası olan Sarı Deniz'de ABD'nin Güney Kore ile icra ettiği birleşik tatbikatlar Pekin yönetimince tepkiyle karşılanmaktadır. Kore Yarımadası'ndaki mevcut anlaşmazlıkların, Sarı Deniz'de bir çatışmaya dönüşmesi halinde geçmişte olduğu gibi, Çin'i de içine çekmesi olasıdır.

Kore Yarımadası'ndaki mevcut durum ve G.Kore'nin dış politik tutumu itibarıyla, ABD'nin G.Kore ile ilişkilerinin önceliğinin iki noktaya verileceği anlaşılmaktadır. Bunlar; G.Kore'nin Japonya ile yaşadığı tarihi husumetlerin önüne geçilmesi ve Çin'e karşı ortak bir anlayış geliştirilmesi, ikinci olarak ise G.Kore'nin bölgesel işbirliği mekanizmalarına daha fazla çekilerek, K.Kore merkezli tehdit algılamasının daha geniş bir perspektife oturtulmasıdır (Green ve diğerleri, 2016; Charap ve diğerleri, 2016).

ABD, K.Kore'nin;

- Nükleer silah ve balistik füze programlarının bölgesel güvenliği tehdit etmesi⁴⁸,
- Kore Yarımadası'ndaki düşmanca ve öngörülemez hareketlerinin yarımada'nın istikrarını bozması,
- K.Kore rejiminin istikrarsızlığının, ekonomik geri kalmışlığı ve siyasi baskılarla birleştiğinde rejimin çökmesi halinde büyük bir insani krize gebe olması, böyle bir durumun ayrıca balistik ve nükleer füze programlarının güvene alınmasını gerektirmesi,
- ABD'nin yarımada'daki müttefiki G.Kore yönetimini devirerek yarımada'yı birleştirmeye dönük niyetlerinden,

ötürü, bu ülkeyi önemli bir risk ve tehdit unsuru olarak görmektedir.

K.Kore 1.2 milyon askere, 60-180 bin arasında tahmin edilen özel kuvvetler yapılanmasıyla dünyanın bu alandaki en büyük gücüne sahip olmasına rağmen, bu yapılanmayı sürdürebilecek ekonomik kaynaklardan yoksundur.

Bu kapsamda özellikle rejimin yıkılması ve yarımada'nın iki yakasının birleşmesi halinde bölgede ABD ve Çin'in etki kurma konusunda karşı karşıya gelmesi ihtimal dâhilinde görülmektedir (Green ve diğerleri, 2016).

5.3.1.3. Geri toplanma bölgesi olarak Avustralya

Pasifik Okyanusu'nu Hint Okyanusu'na bağlayan bir bölgede yer alan Avustralya, Çin anakarasına uzaklığı itibarıyla olası bir çatışmada ABD güçlerine geri toplanma ve sığınma imkânı tanınması, kritik çatışma bölgelerine güç kaydırılması için elverişli pozisyonu ve çıkartma birlikleri konuşlandırılabilir olması gibi nedenlerle ABD'nin yeniden dengeleme stratejisinde kritik bir önemdedir. Avustralya ABD'nin, hareket kabiliyeti ve ateş gücü yüksek birliklerini Çin silahlarının etkili menzili dışında konuşlandırması için ideal konumdadır. Bu kapsamda 2011'de ilan edilen ABD-Avustralya Güç Konumlandırılması İnisiyatifi doğrultusunda, her iki ülke Avustralya'nın

⁴⁸ 20 civarında nükleer füzeye sahip olan K.Kore'nin, halihazırda kıtalararası balistik füze geliştirmeye çalıştığı ve 700 balistik füze bulundurduğu değerlendirilmektedir (Green ve diğerleri, 2016).

kuzeyinde yer alan üslerin ABD tarafından kullanılabilir altyapıya kavuşturulması amacıyla müşterek çalışılmasında anlaşmıştır. Ayrıca Darwin'deki üste 2.500 ABD deniz piyadesi konuşlandırılması hususunda da mutabakata varılmıştır⁴⁹ (Binzat, baskıda: 331; Charap ve diğerleri, 2016; Green ve diğerleri, 2016).

ABD'nin Japonya ve G.Kore'ye ek olarak Avustralya'da da askeri üsler elde etmesi ve asker görevlendirmesi, Çin tarafından ABD'nin Çin'i çevreleme girişimlerinin son halkası olarak yorumlandığı belirtilmektedir. Bu kapsamda Çin tarafı, Avustralya Dışişleri Bakanı'nın 15 Mayıs 2012 tarihinde gerçekleştirdiği Pekin ziyaretinde ABD ile Avustralya arasındaki askeri ilişkilerin güçlenmesine atıfla, "soğuk savaş dönemi ittifaklarının artık geride bırakılması gerektiğini" belirtmiştir (Binzat, baskıda: 330).

Hava-Deniz Harbi Konsepti'nde de Avustralya'nın stratejik konumu üzerinde durulmakta, ayrıca çevre denizlerde kontrolün sağlanması açısından ABD'ye önemli bir katkı sunabileceği değerlendirilmektedir (Tol ve diğerleri, 2010). Bu anlamda Avustralya deniz kuvvetlerinin genişletilmesi ve modernize edilmesi amacıyla önümüzdeki 20 yıl içerisinde 89 milyar dolar yatırım yapılacak olması Avustralya yönetiminin ABD stratejileri ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

Buna karşın, Çin'in en fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımı yaptığı ülke olan Avustralya açısından Çin'in birincil pazar olması (Binzat, baskıda: 329, 331), Avustralya elitleri arasında ABD'nin bölgeye yönelik politikalarının desteklenmesi konusunda aykırı seslerin yükselmesine temel oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra ABD'nin diğer gündemlerinin Asya-Pasifik'e yönelik ortaya koyduğu stratejinin sürdürülebilirliğinin Avustralya yönetimi içerisinde sorgulanmasına neden olmaktadır. Ancak Çin'in deniz güzergâhlarını kapatmaya yönelik faaliyetleri, A2/AD kapasitesi inşa çabaları Avustralya kamuoyunda ABD'nin desteklenmesine zemin oluşturmaktadır. Çin'in Spartly Adaları'ndaki fiili durum oluşturması karşısında ABD'nin düzenlediği FONOP tatbikatlarına Avustralya destek vermektedir (Green ve diğerleri, 2016).

⁴⁹ Avustralya ile ABD arasında, Avustralya'daki Amerikan askerlerinin sayısının artırılmasına ilişkin 16 Kasım 2011'de yapılan antlaşma, uyarınca ABD, 4 Nisan 2012'de 200 deniz piyadesini Darwin Limanı'nda konuşlandırarak Avustralya'da askeri birlik bulundurmaya başlamıştır. Söz konusu durum Çin'in tepkisine neden olmuştur (Binzat, baskıda: 330).

5.3.1.4. ABD'nin en eski müttefikleri: Filipinler ve Tayland

Coğrafi konumu itibarıyla Güney Çin Denizi'ndeki olası çatışma bölgelerine havadan yapılacak müdahaleler için ideal bir konuma haiz olan ve birincil adalar zincirinde cephe ülkesi olan Filipinler'in güvenliği ABD açısından önemlidir. İki ülke arasında 1951 yılına dayanan Karşılıklı Savunma Antlaşması uyarınca, ABD Filipinlerin Pasifik'teki sınır, asker, gemileri ile hava sahasının güvenliğini sağlama taahhüdü altındadır.

Uzun yıllar iç güvenlik alanında faaliyet gösteren Filipinler silahlı kuvvetleri, son dönem itibarıyla bakışını dışarıdan gelebilecek tehditlere çevirmekle birlikte, ordunun yetersiz mali kaynak, eğitim boşluğu gibi nedenlerle çağın çok gerisinde ve Asya-Pasifik bölgesinin en zayıf güçlerinden biri olduğu genel kabul görmektedir (Binzat, baskıda: 336).

Filipinler yönetimi, Filipinlere ait Mischief Kayalıkları ve Scarborough Sığılığı'nın Çin tarafından sırasıyla 1995 ve 2012'de işgal edilmesi, Spartly Adaları'nda kendisine ait formasyonlardaki Filipin silahlı güçlerinin lojistik desteğinin Çin silahlı unsurları tarafından kesilmesi gibi gelişmeler nedeniyle, Çin'in diğer devletleri dokuz tireli çizgi içerisinde kalan bölgeden silaha da başvurmak suretiyle tamamen uzaklaştırmak istediğinden emindir. Buna rağmen silahlı kuvvetlerinin yetersizliği nedeniyle bu aşamada ciddi herhangi bir tepki vermekten imtina eden Filipinler, 2014 yılı başlarında ABD ile savunma işbirliği alanında bir antlaşma imzalamıştır. Söz konusu antlaşma kapsamında ABD'nin Filipinlerde daha büyük askeri varlık bulundurması, Filipinler silahlı kuvvetlerine eğitim verilmesi, Filipinler'de ABD'nin askeri üs ve tesisleri modernize etmesi ve bunlardan istifade etmesinin önü açılmaktadır. Ancak söz konusu antlaşma Anayasa Mahkemesi'nce henüz onaylanmadığı için yürürlükte değildir (Green ve diğerleri, 2016).

1960'larda Vietnam Savaşı sırasında ülkesinde ABD'ye üs bulundurma hakkı veren Tayland, ABD'nin bölgedeki en eski müttefikidir. Bu anlamda U-Tapao'daki hava üssü ABD'nin hava operasyonları için önemli bir konuma haizdir. Öte yandan bölgede en iyi finanse edilen ordulardan birine sahip olan Tayland'ın birçok subayı ABD tarafından eğitilmektedir.

5.3.1.5. Bağlantısızlıktan ABD ile işbirliğine: Hindistan

Hindistan, kendi sınır komşularıyla ekonomik ilişkilerini derinleştiren, en önemli hasmı olarak gördüğü Pakistan'ın en büyük silah tedarikçisi olan ve Pakistan'la savunma alanındaki ilişkilerini ekonomik olarak da derinleştiren Çin'i uzun vadeli güvenliğine en büyük tehdit olarak görmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra Çin'le henüz çözümlenmemiş ve 1962'de sıcak çatışmaya dönüşmüş sınır sorunu devam etmektedir. Çin'in Hint Okyanusu'ndaki yeraltı kaynaklarına dönük araştırma faaliyetleri ve Hindistan'ın Vietnam'la Güney Çin Denizi'ndeki ortak enerji projeleri iki ülke arasındaki gerilimi arttırmaktadır (Binzat, baskıda: 341, 342).

Geleneksel olarak bağlantısızlık politikası sürdüren Hindistan yönetimi, son dönemde bundan uzaklaşarak ABD ile daha yakın bir işbirliği izlemektedir. Buna karşın ülkenin ABD ile işbirliğinin Hindistan'ı etki sahası dışındaki olayların içine çekebileceği yönünde endişe taşıyan kesimlerin kaygılarını gidermek adına ABD, fazla talepkâr olmamaya çalışmakta ve iki ülke arasındaki bağların kurulması konusunda yavaş ama istikrarlı bir yöntemi tercih etmektedir. Bu kapsamda Hindistan-ABD, Ocak 2004'te daha güçlü savunma ve sivil nükleer işbirliğinin geliştirmek amacıyla "stratejik ortaklıkta bir sonraki adımlar" adlı anlayışlarını açıklamışlardır. Son olarak ise Ocak 2015'te, iki ülkenin Pasifik'teki güvenlik işbirliğinin çerçevesini çizen "Asya-Pasifik ve Hint Okyanusu müşterek stratejik vizyon" belgesi yayınlanmış, akabinde Haziran 2015'te savunma ilişkisinin ana hatlarına dair bir antlaşma imzalanmıştır. Söz konusu dokümanlar özellikle seyrüsefer güvenliği ve ortak savunma platformları tesisine ağırlık verilmesini öngörmektedir.

Öte yandan Hindistan'ın ABD ile ilerleyen dönemde lojistik destek, operasyonel konularda müşterek iletişim ve güvenlik konularında da antlaşmalar yapması beklenmektedir. Söz konusu antlaşmaların savunma alanında iki ülkenin daha bütünleşik bir ilişki içerisinde olmalarına zemin hazırlayacağı değerlendirilmektedir.

Çin'in Sri Lanka ve Pakistan limanlarına denizaltı bağlayabilmesi ve Hint Okyanusu'nda artan denizaltı faaliyetleri, deniz altını izleme ve korumaya çalışması için Hindistan'ı sevk etmektedir. Bölgede ABD ile Hindistan özellikle denizaltı muhaberesinde müşterek tatbikatlar gerçekleştirmekte olup, ABD tarafından söz konusu alanda

Hindistan'a önemli teknolojik destek sağlanmaktadır. Ayrıca ABD Hindistan'a uçak gemisi konusunda ileri teknoloji transferine de yeşil ışık yakmıştır.

ABD'nin Asya-Pasifik politikaları kapsamındaki rolü konusunda ülke içerisindeki bağlantısızlık yanlıları ve ABD'nin bölgedeki küçük ortağı olunmaması yönünde endişelerini izhar eden kesimlerin Hindistan'da iktidara gelmeleri halinde ABD-Hindistan savunma işbirliğinin yavaşlaması ihtimal dâhilinde görülmektedir. Bu nedenle ABD'li düşünce kuruluşları tarafından, Hindistan siyasi yelpazesinde daha geniş kesimlerle irtibat geliştirilmesi önerilmektedir (Green ve diğerleri, 2016).

5.3.1.6. Bölgenin hassas düğüm noktası: Tayvan

1949 yılında sona eren iç savaştan sonra Çin'den ayrılan Tayvan, ABD'nin Çin'le ilişkilerinde en hassas konulardan biridir. ABD, 1979 yılında Kongre'den geçirdiği Tayvan'la İlişkiler Yasası kapsamında, 'Tayvan'ın kendini savunması için gerekli miktarda savunma malzemesi ve hizmeti sağlamayı' taahhüt etmiş ve Tayvan'ın güvenliği konusunda kendisini bağlamıştır (Kissinger, 2015: 466). Bu nedenle Çin'in Tayvan'a karşı şiddet uygulamaması ve Çin'in adayı işgale kalkışmaması için caydırılması ABD'nin hayati çıkarları arasında görülmektedir. Çin ise gelecekte adayı anakara ile birleştirme niyetinde olduğunu gizlememekte zaman zaman bu uğurda silaha başvurabileceğini de belirtmektedir.

Tayvan'ın ABD'nin bölge politikaları açısından ehemmiyeti Tayvan Boğazı'nın güvenliğinin sağlanmasında ve konumu itibarıyla Güney Çin Denizi ile Çin anakarası sahillerine dönük SIGINT çalışmalarına katkısında düğümlenmektedir. Buna mukabil, Çin'le birebir bir mücadeleye girmeye imkânları yetersiz olan Tayvan, öncelikle Çin'le artan ekonomik ilişkiler nedeniyle halkının Çin'e karşı daha müsamahakâr bir tutum alması ve askeri kapasitenin güçlendirilmesi konusunda kaynaklarının yetersiz olması gibi nedenlerle ABD'nin desteğine ihtiyaç duymaktadır. ABD, kendisini aşırı taahhütler altına sokabilecek ve Çin'in beklenmedik tepkilerine neden olarak Washington'u bir oldubitti içine çekebileceği için yeniden dengeleme stratejileri içerisinde Tayvan'a fazla bir rol verme konusunda mütereddittir (Green ve diğerleri, 2016).

Binzet (baskıda: 343, 344) son yıllarda Tayvan yönetiminin Çin'e müzahir tutumu ve Çin pazarından istifade etmek namına bu ülkeyle daha yakın politikalar takip etmesi

nedeniyle ABD yönetiminin Tayvan'a tepkili olduğunu ihsas ettirmektedir. Buna rağmen, ABD'nin Tayvan'a 'black hawk' tipi helikopterler de dâhil büyük miktarda askeri malzeme satacağını açıklaması nedeniyle Çin-ABD askeri ilişkilerinin koptuğunu, ABD'nin Eylül 2011'de Tayvan'ın F-16 filosunu yenileyeceğini açıkladığını da belirtmektedir.

Tayvan yönetimi ise Çin'in olası bir çıkartma harekâtına göre ihtimaliyat planları yapmaktadır. Bu anlamda Tayvan Boğazı'ndaki hava üstünlüğünü sağlayamayacağını bilmekle birlikte en azından Çin'in caydırılması namına hava gücünü korumaya çalışmaktadır. Ancak ABD, Çin'in olası bir saldırısı karşısında Tayvan'daki hava üslerinin ve hava gücünün varlığını koruyabileceği konusunda yaşadığı endişeler nedeniyle Tayvan'a ileri teknoloji hava aracı sevkine tereddütle yaklaşmaktadır (Green ve diğerleri, 2016).

Çin'in Tayvan Boğazı'nın karşısına konuşlandırdığı füze sistemleri olası bir çatışmada Tayvan'ın hava gücüne ve yardıma gelecek ABD birliklerine karşı önemli bir caydırıcılık sağlamaktadır.

Spartly Adaları'nda Çin tarafından geliştirilmekte olan askeri kapasite nedeniyle Tayvan bölgedeki sahil güvenlik unsurlarının sayısında artışa gitmiş ve 2000 yılından sonra ilk kez söz konusu adalarda harbe hazır birlik bulundurmaya başlamıştır.⁵⁰

5.3.1.7. Enerji ve ticaret geçiş güzergahlarındaki Malezya

Malakka Boğazı boyunca Güney Çin Denizi'nin güneyinde yer alan Malezya, ABD ile yakın askeri ilişkilerinin yanında Çin'le de bu ilişkiyi dengelemektedir. Ancak Çin'in dokuz kesikli çizgi iddiası karşısında, söz konusu sahanın güneyinde ve Çin'le çatışmayacak şekilde hak talepleri olan Malezya, tepkisini başlangıçta diğer bölge ülkelerine göre daha kısık sesle dile getirmektedir. Ancak Çin'in bölgedeki devriye seferlerinin sıklaşması ve Malezya'nın yakınlarına kadar sokulması Kuala Lumpur'un endişelerini arttırmaktadır. Öte yandan Malezya yönetimi, Güney Çin Denizi'nde deniz

⁵⁰ Spratly Adaları'nın en büyüğü olan Itu Aba (Taiping)'da Tayvan Sahil Güvenliği unsurları bulunmaktadır. Tayvan için bu bölgede bulunan ve önem arz eden Pratas Adası'nda Çin'in egemenlik iddiaları mevcut olup, ada Spratly Adaları içinde en büyük uçak pistine sahip olması nedeniyle stratejik açıdan önemlidir (Binzet, baskıda: 344).

egemenlik alanları konusunda sadece Çin’le değil, Tayvan, Bruney, Filipinler ve Vietnam’la da anlaşmazlık yaşamaktadır.

Kuala Lumpur yönetimi için diğer bir güvenlik sorunu ise, 11 Şubat 2013’te uluslararası toplum tarafından tanınmayan Sulu Sultanlığı’nın takipçisi bir grubun, Malezya’ya ait Sabah eyaletinin Filipinler’e ait olduğunu iddia ederek bölgede Malezya güvenlik güçleri ile çatışmasıyla ortaya çıkan egemenliğine yönelik tehdittir.

ABD ve Malezya düzenli olarak bölgede müşterek deniz tatbikatları icra etmektedir. Çin’in Malezya’nın münhasır ekonomik bölgelerine yönelik hak iddiaları; bölgede ABD gözlem uçularına izin verilmesi, Malezya’nın ABD deniz piyadelerine eş çıkartma birlikleri kurmasına ABD’nin destek vermesi, Sabah eyaletinde ABD’nin güç bulundurmasının iki ülkenin işbirliğini artırması beklenmektedir (Green ve diğerleri, 2016).

5.3.1.8. Özgül ağırlığı olan Singapur

Singapur her ne kadar küçük bir şehir devleti olsa da, etrafını çeviren büyük komşularının varlığı ve dış tehditlere kendi başına karşı koyamayacağı farkında olarak ABD’nin bölgedeki askeri varlığının en büyük destekçilerinden biri olması hasebiyle yeniden dengeleme stratejisi açısından önemli bir ortaktır. Singapur, 25 yıl önce imzalanan bir antlaşma ile ABD ordusunun şehre girişine izin vermiştir. 2015 sonlarında imzalanan Savunma İşbirliği Antlaşması’yla ise, Singapur’un sahip olduğu uçakların modernizasyonu, yeni model uçak alımı, ABD’nin Singapur silahlı kuvvetlerine eğitim vermesi gibi konularda işbirliği alanları genişletilmekte, iki ordunun entegrasyonu için altyapı çalışmaları yapılması öngörülmekte ve ABD’nin Singapur’da düzenli birlik bulundurmasının önü açılmaktadır.

Singapur’un sağladığı üs ve geçiş altyapısı olmasa ABD’nin bölgede mevcut etkinliğinin eksik kalacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Singapur’daki Changi Deniz Üssü, Güney Doğu Asya’da ABD uçak gemilerine hizmet verebilecek altyapıya sahip tek liman olarak ABD ordusuna önemli bir imkân sunmaktadır. Ayrıca ABD donanmasına ait dört kadar kıyı muharebe gemisinin sürekli olarak Singapur’da üslenmesi hususunda iki ülke mutabakata varmıştır (Green ve diğerleri, 2016).

5.3.1.9. İki güç arasında denge arayışındaki Endonezya

Güneydoğu Asya’da en geniş topraklara sahip, dünyanın en kalabalık Müslüman ülkesi ve G-20 üyesi olan Endonezya, Çin’in ekonomik yükselişinden ekonomisi için yararlanırken, Çin’in askeri kapasitesini arttırması ve Güney Çin Denizi’ndeki hak iddialarından kaynaklanabilecek bölgesel çatışmalardan endişe duymaktadır. Bölgede rakip iki gücün veya bir ülkenin egemen olmaması amacıyla, dış politikada ‘dinamik denge’ anlayışıyla hareket eden Jakarta yönetimi, Çin ve ABD ile iyi ilişkiler tesis edip, iki büyük güç arasında pozisyon almakta olup, Çin’in çevrelenmesi politikasına karşı dururken, bölgelerüstü kuruluşlar vasıtasıyla Çin’in ihtiraslarını kontrol altına almaya çabalamaktadır (Binzat, baskıda: 353).

Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu arasında, dünyanın en yoğun deniz ticaret güzergâhında yer alan ve Çin’e ulaşan enerji yolları üzerinde kritik noktaları etkisi altına alma potansiyeline haiz bulunan Endonezya, 1998 yılında yaşanan ekonomik krizden sonra ekonomisinin yeniden ayağa kalkmasında Pekin’in desteğini almıştır. Bunun etkisiyle iki ülke arasındaki ilişkiler siyasi, güvenlik, sosyo-ekonomik alanlarda derinleşerek, 2005’te stratejik ortaklığa dönüşmüştür. Askeri işbirliği kapsamında ise ortak füze üretimi ve birleşik askeri tatbikatlar icra edilmektedir.

Buna rağmen Jakarta yönetimi; Çin’in Güney Çin Denizi’ndeki egemenlik iddialarının Endonezya’nın Natuna Adaları’nın kuzeyindeki münhasır ekonomik bölgeyi içine alması, ülke pazarının ucuz Çin ürünlerinin baskısı altında olması ve Endonezya’daki Çinli azınlık konusunda müdahaleci tutumu nedeniyle, Çin’e karşı bazı çekincelere sahiptir (Binzat, baskıda: 349, 352). Özellikle uluslararası suyollarında Çin’in hak iddiaları karşısında, üst düzey Endonezyalı yöneticiler, Natuna Adaları’ndaki askeri kapasitenin güçlendirileceği ve hava gücünün arttırılacağına dair kamuoyuna mesajlar vermiştir (Moeldoko, 24 Nisan 2014).

Diğer taraftan Endonezya ordusu tıpkı bölgedeki diğer muadillerinde olduğu gibi uzun yıllar iç güvenlik odaklı yapılandığı için kara unsurlarına ağırlık vermiş ve hava ile deniz kuvvetleri çağın gereklerini karşılamamaktadır. Bu nedenle ordunun hava ve deniz gücü, başta Güney Çin Denizi olmak üzere Endonezya’nın yakın deniz havzasında etkinliğin arttırılması amacıyla modernize edilmeye çalışılmaktadır. Bunun yanında ABD ve diğer bölge ülkeleriyle askeri işbirliğine ağırlık verilerek, ortak operasyonel

kabiliyetlerin arttırılmasına çalışılmakla birlikte, Endenozya'nın bu anlamda diğer bölge ülkelerinin gerisinde olduğu kabul edilmektedir (Green ve diğerleri, 2016).

5.3.1.10. Eski düşman yeni dost: Vietnam

Kuzey komşuları Çin'i paranoyaya varan bir kuşku ile gözleyen ve ulusal kimliğinin bir parçası da Çin'in siyasi ve askeri egemenliğine direnmek olan (Kissinger, 2014: 421) Vietnam ile Çin arasında Tonkin Körfezi'nde Vietnam'ın karasuyu sınırları ile Güney Çin Denizi'nde bulunan Paracel ve Spratly Adaları üzerinde çakışan egemenlik iddiaları bulunmaktadır. Bu bağlamda bir yandan Çin'i yatıştırmaya dönük adımlar izleyen Vietnam eş anlı olarak Çin'in deniz yetki alanları konusundaki iddialarını Hindistan ve ABD gibi diğer güçlerin ve ASEAN gibi uluslararası örgütlerin gündemine taşımaya çalışmakta olup, ASEAN'ın güvenlikle ilgili mekanizmalarının etkinliğinin arttırılması çağrısında bulunmaktadır⁵¹ (Binzat, baskıda: 349).

Vietnam, Güney Çin Denizi'nde Çin'le yaşadığı gerilime bağlı olarak son on yıl içerisinde başta ABD olmak üzere, Hindistan ve Japonya ile askeri ilişkilerinde bir ivme yakalamıştır. ABD Ekim 2014'te 1975 yılından bu yana Vietnam'a uyguladığı silah ambargosunu kısmi olarak kaldırmıştır. ABD Savunma Bakanı Ashton Carter Haziran 2015'te gerçekleştirdiği Vietnam ziyaretinde iki ülke askeri işbirliğinin genel çerçevesini çizen ve müşterek silah üretimini de mümkün kılan bir belgeye imza atmıştır (Alexander, 2015).

Diğer taraftan Çin'in deniz alanındaki aktivitelerine karşı koyabilmek ve caydırıcılığını arttırmak amacıyla Hanoi yönetimi silah tedarikine yönelmektedir. Bu kapsamda Vietnam karasularına 200 deniz mili içerisinde yer alan unsurlara karşı koyabilmek amacıyla topçu ve füze sistemlerinin bütünleştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca Vietnam, Çin'in Hainan Adası'ndaki Sanya deniz üssü ile Woody Adası'ndaki askeri tesislerini vurma kapasitesine sahiptir. Buna rağmen, elindeki kısıtlı ve eski gemilerle, Vietnam Deniz Kuvvetleri bölgesine hâkim olma açısından oldukça zayıf bir görünüm arz

---

⁵¹ Vietnam Hindistan ile 12 Ekim 2011'de Vietnam sularında mevcut olan petrol araştırmalarının arttırılması, Hindistan'ın Oil and Natural Gas Company (ONGC)'nin yurt dışı kolu ile PetroVietnam arasında işbirliğini geliştirmek üzere antlaşma imzalamıştır. Vietnam Başbakanı 16 – 19 Ekim 2011 tarihleri arasında yapılan ASEAN toplantısında, ASEAN'ın politik ve güvenlik işbirliği mekanizmaları ile araçlarının etkinliğinin desteklenmesi gerektiğine değinmiştir (Alperen, 2013).

etmektedir. Bu nedenle ABD ile askeri işbirliği bu alanda yoğunlaşmaktadır (Green ve diğerleri, 2016).

5.3.1.11. Uluslararası kuruluşlar ve çok taraflı antlaşmalar

ABD'nin Asya-Pasifik bölgesi ülkeleriyle ilişkilerinin bir diğer ayağını bölge ülkelerinin bir araya gelerek oluşturduğu uluslararası örgütlerin gündemlerinin ABD çıkarları doğrultusunda belirlenmesi oluşturmaktadır.

Bu kapsamda 1967 yılında komünizmin bölgede yayılması endişesinin kuruluşunu tetiklediği ve Soğuk Savaş sonrasında bölgede ekonomik ve güvenlik bağlamında öncü bir karaktere sahip kurumsallaşmış hüviyeti nedeniyle Güneydoğu Asya Ulusları Birliği (Association of Southeast Asian Nations, ASEAN), ABD tarafından bölgedeki politikalarının hayata geçirilmesinde hayati önemde addedilmektedir (Charap ve diğerleri, 2016). Washington, söz konusu örgüte üye olmayıp, büyükelçi atayan ilk ülkedir. ABD Pasifik Ordusu (PACOM) tarafından 2011 yılında atanan askeri ataşe vasıtasıyla ASEAN üyesi ülkelerle istihbarat paylaşımı ve ABD Savunma Bakanlığı ile ilgili ülkeler arasında gayri resmi formatta mesaj teatisi gerçekleştirilmektedir. ASEAN ülkeleriyle askeri ilişkilerin derinleştirilmesi doğrultusunda, ABD Savunma Bakanlığı'nca 2015 yılında ASEAN'daki Amerikan misyonuna askeri danışman atanmış olması dikkat çekmektedir. ABD ASEAN'ın düzenlediği diğer organizasyon ve zirvelere de etkin bir şekilde iştirak etmektedir.⁵²

Söz konusu organizasyonlardan, bölge ülkelerinin liderlerini bir araya getiren Doğu Asya Zirvesi (East Asia Summit), bölge ülkelerinin davranışlarını şekillendirme ve ortak hedefler konusunda yaklaşımların koordinasyonu açısından ABD tarafından önemli görülmektedir.

⁵² ABD ASEAN'la 2009 yılında imzaladığı Dostluk ve İşbirliği Antlaşması sayesinde söz konusu örgütün liderleri bir araya getiren organizasyonu Doğu Asya Zirvesi'ne (East Asia Summit) 2011 yılında katılmak için gerekli zemini tesis etmiş ve Devlet Başkanı düzeyinde söz konusu etkinliğe düzenli katılım sağlamaktadır. İlişkilerini stratejik ortaklık düzeyine çıkartan ABD ve ASEAN üyesi ülkeler 10+1 formatında düzenli bir şekilde bir araya gelmektedir. Bölge ülkeleri ile ABD'yi bir araya getiren diğer ASEAN temelli etkinlikler ise ASEAN Bölgesel Forumu, ASEAN Savunma Bakanları Toplantısı'dır. ABD seyrüsefer güvenliğinin tesisi çerçevesinde, ASEAN Seyrüsefer Güvenliği Forumu'nun 2012 yılında Manila'da bir araya gelmesine önyak olmuştur (Green ve diğerleri, 2016).

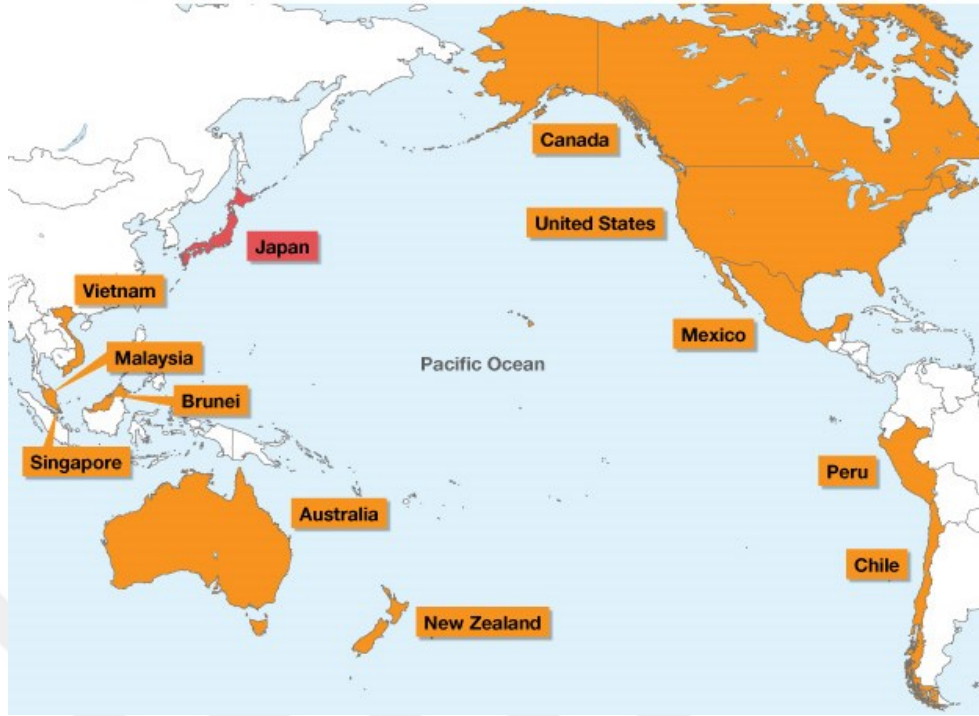
Güvenlik işbirliğinin ana çatısı ASEAN Bölgesel Forum (ASEAN Regional Forum) adlı yapı vasıtasıyla tesis edilmeye çalışılmaktadır. ABD, söz konusu yapının üye ülkeler arasında güven arttırıcı fonksiyonunun, engelleyici diplomasi ve çatışmaların çözümüne katkı sunacak düzeye yükseltilmesini arzulamaktadır. Bu doğrultuda üye ülkeler 2013 yılında uzlaşmış olmakla birlikte siyasi engeller ve Çin'in farklı gündemleri dayatması ABD'nin istediği sonuçların oluşmasını zorlaştırmaktadır.

ASEAN kurumlarının birtakım fonksiyonlarının çakışması nedeniyle 2015 yılında Doğu Asya Zirvesi'nin güçlendirilmesi yoluyla ARF, Savunma Bakanları Toplantısı'nın (ASEAN Defense Ministers' Meeting Plus) uzmanlar çalışma grupları ve ASEAN Seyrüsefer Forumu (ASEAN Maritime Forum) gibi alt çalışma grupları arasında doğrudan irtibat sağlanması yönündeki teklif Çin tarafından engellenmektedir (Green ve diğerleri, 2016).

ABD, Çin'in bölge ülkeleri üzerinde ekonomik araçları kullanarak elde ettiği etki gücünü sınırlandırmak ve kendi ajandasını hayata geçirirken bölge ülkelerini yanına çekebilmek amacıyla bölgeyle ekonomik işbirliğini geliştirmeye çalışmaktadır. Söz konusu çabalar Çin'in ekonomik çevrenmesi olarak da nitelenmektedir (Drysdale, 2011). Bu doğrultuda öne çıkan ikili antlaşmalar ve çalışmalar arasında:

1- Asya-Pasifik'te ekonomik entegrasyonu, yatırımı ve ticareti teşvik etmesi amaçlanan Trans Pasifik Ortaklığı Antlaşması (Trans-Pacific Partnership Agreement, TPP) konusunda taraflar Ekim 2015 itibarıyla uzlaşmaya varmıştır. Antlaşmanın onay süreci üye ülkelerin parlamentolarında devam etmektedir. Müzakereleri 2008'de başlayan TPP'ye taraf ülkeler: ABD, Şili, Yeni Zelanda, Singapur, Bruney, Avustralya, Vietnam, Peru, Malezya, Kanada, Meksika, Japonya'dır. Bu ülkelerin GDP'si dünya ekonomisinin %40'ına tekabül etmektedir.

İşçi hakları, çevrenin korunması, devlet destekli firmalara karşı diğer işletmelerin haklarının muhafazası, ticaretin önündeki engellerin kaldırılması gibi düzenlemeler getiren TPP, bakıldığında ABD firmalarının bölgeye girişini kolaylaştırmakta, diğer bölge ülkelerinin görece üstünlük sağladığı alanlara dair getirdiği kurullarla ABD'nin rekabet edebilirliğini arttırmaktadır. (The White House, 05 Ekim 2015)

Harita 5.6.: TPP'ye Taraf Ülkeler (Kaynak: Young, 2015)

TPP'ye taraf olmayan Çin, mevcut iç ekonomik yapısında düzenlemeler yapmadan söz konusu anlaşmanın tarafı olabilecek durumda değildir. Keza Başkan Obama tarafından 21'nci yüzyıl dünya ticaretinin kurallarının Çin tarafından değil ABD tarafından yazılacağına not edilmiş olması dikkat çekicidir (Charap ve diğerleri, 2016). Bu anlamda Pasifik Okyanusu etrafındaki ekonomileri bir araya getiren TPP'nin aynı zamanda Çin'e karşı yeni bir cephe oluşumunu sağladığı değerlendirilmektedir (Clinton, 2011).

Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik çıkarları ile siyasi stratejisi arasında denge kurmak isteyen ABD'nin, salt ekonomik açıdan aynı zeminde çok taraflı uzlaşma yerine bölgede siyasi açıdan da kontrol edilebilir bir ekonomik düzeni tesis etmek amacıyla TPP'yi desteklediği söylenebilecektir.

2- ABD, TPP'nin yanı sıra liderler düzeyinde bir organizasyon olan Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği'ni (Asia Pacific Economic Cooperation, APEC) de Pasifik'te ekonomik bütünleşme, ticaret ve yatırım bağlarını geliştirmek konusunda önemli bir platform olarak değerlendirmektedir (Clinton, 2011).

3- Çin'in Mekong havzasını ticaret, yatırım, iletişim, ulaştırma ve enerji yatırımları yoluyla kendisine entegre etme çabalarına karşı, ABD'nin girişimi ile Burma, Kamboçya, Laos, Tayland ve Vietnam'ın altyapı, tarım ve eğitim konularında desteklenerek, ortak tehditlere karşı birlikte çalışmasını öngören Aşağı Mekong Havzası İnisiyatifi'ne (Lower Mekong Initiative, LMI) işlerlik kazandırılması planlanmaktadır. Çin'in güneydoğusunda yer alan ve Güney Çin Denizi'yle Hint Okyanusu arasında stratejik bir konumu işgal eden ülkelere dönük hayata geçirilen LMI, ABD teknolojisi ve firmalarının bölgeye girişini ve yerel firmalarla işbirliğini kolaylaştırmakta ve bölge ülkelerinin ABD'ye bağımlılığını arttırmaktadır (State Department, 2012).

5.4. ABD-ÇHC Mücadelesinin Genel Çerçevesi

Sovyetler Birliği'nin kendisine ideolojik ve örtülü bir meydan okumada bulunduğunu düşünen ABD yönetimi, Sovyetlere karşı ağırlıklı olarak örtülü faaliyetler ve psikolojik harekât çalışmalarıyla karşı koymaya çalışmıştır. Sovyetler Birliği'nin özellikle Avrupa'nın II. Dünya Savaşı'ndan olumsuz etkilenen ekonomik durumunu, komünist ideolojinin yayılmasına uygun bir vasat olarak suiistimal etmemesi amacıyla, Truman Doktrini ve Marshall Yardımları'yla ekonomik etki araçları devreye sokularak, ABD'ye müzahir yönetimlerin yerine Sovyetlerin kendi anlayışına yakın yönetimler getirmesi ve etkisini yayması engellenmiştir. Askeri araçlar ise Sovyetlere yönelik politikalarda diğer araçları destekleyen, caydırıcı bir unsur olmuştur.

Birleşik Devletler II. Dünya Savaşı sonrasında, doların uluslararası para birimi olarak kullanılması, IMF ve Dünya Bankası eliyle dünya ekonomisine şekil vermiştir (Sander, 2012: 228). Çin ise günümüzde; IMF ve Dünya Bankası'na rakip olması hedefiyle kuruluşuna öncülük ettiği Asya Altyapı ve Yatırım Bankası (AAYB),⁵³ Avrupa ve Asya arasında yeni bir ekonomik kuşak oluşturması öngörülen İpek Yolu Projesi⁵⁴, yine IMF ve Dünya Bankası'na alternatif oluşturması planlanan BRICS Kalkınma Bankası ve ulusal

⁵³ Türkiye'nin de kurucu üye olduğu, 100 milyar dolar sermayeli AAYB Haziran 2015'te Pekin'de faaliyete geçirilmiştir. ABD ve Japonya bankasının kuruluşuna katılmamış olup, AAYB; ABD ve Japonya'nın büyük hissedar olduğu Asya Kalkınma Bankasına rakiptir.

⁵⁴ Projeye kara ve deniz hatları üzerinde taşımacılık imkânlarının geliştirilmesi ve ticaretin artırılması ve Avrupa ve Çin pazarlarının birbirine yaklaştırılması amaçlanmaktadır. Bu yolla Çin'in Hint Okyanusu ve Ortadoğu'daki varlığının da güçlenmesi beklenmektedir.

para birimi *yuan*'ın uluslararası para birimi haline getirilmesi⁵⁵ gibi projeleriyle ABD merkezli dünya ekonomik sistemine meydan okumaktadır.

Çin'in ekonomisinin hızlı bir şekilde büyümesi; Güney Çin Denizi, Doğu Çin Denizi ve deniz ticaret rotaları üzerindeki düğüm noktalarında enerji ve deniz ticaret yollarının güvenliğini sağlamak üzere kontrolü ele geçirmesini ve bu amaçla ABD Pasifik Komutanlığı'nı (PACOM) etkisizleştirmesini gerektirmektedir. Çin bu amaçla, deniz ve hava kuvvetlerini modernize etmekte ve deniz kuvvetlerinin harekât/eğitim faaliyetlerini artırmaktadır (Binzat, baskıda: 126). Ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle ABD'nin önem atfettiği deniz alanlarında oluşturduğu tahkimatlar ile ABD'ye ekonomik olarak zorluklar çıkartabileceğini hissettiren Çin, A2/AD stratejileriyle ise ABD silahlı kuvvetlerinin küresel üstünlüğünün anahtarı olan stratejik kuvvet intikal ettirme kabiliyetlerini kısıtlama çabalarıyla da, askeri bir güç gösterisinde bulunmaktadır. ABD'nin dış yatırımlarının yoğunlaştığı ve dış ticaretindeki en büyük ortaklarının yer aldığı Asya-Pasifik'te Çin'in bu faaliyetleri, dünya üzerinde kurduğu egemenliğin arkasındaki en önemli kaynak olarak ekonomik refahını gören ABD'yi endişelendirmektedir.

Dolayısıyla Çin'in ABD'ye askeri ve ekonomik bir meydan okumada bulunduğu düşünülmektedir.

Bu açıdan ABD, II. Dünya Savaşı sonrası elde ettiği üstünlüğünü koruma güdüsüyle, kendisine ekonomik ve askeri olarak meydan okuyan Çin'e karşı, yeniden dengeleme adıyla çevreleme politikası uygulamaktadır. Bu doğrultuda 'Asya Mihveri' stratejisiyle askeri gücünün ağırlığını Asya-Pasifik bölgesine kaydırmaya başlayan Birleşik Devletler, bölgedeki mevcut üslerindeki askeri varlığını konvansiyonel olarak arttırmakta, bölge ülkeleriyle geliştirdiği ilişkiler sayesinde yeni askeri üsler edinmekte, bölgeye sağladığı nükleer caydırıcılık unsurlarını ve stratejik kuvvet intikali yeteneklerini güçlendirmektedir. Bu yolla Çin'i denizden çevrelemektedir. Söz konusu stratejinin hayata geçirilmesi için bölge ülkeleriyle geçmişte imzaladığı ittifak antlaşmalarını çağın gereklilikleriyle uyumlu hale getirirken, daha önce herhangi bir askeri ittifak ilişkisine girmedikleri bölge ülkelerini yanına çekmeye çalışmakta, bölge ülkelerinin silahlı

⁵⁵ Yuan'ın uluslararası rezerv para birimi haline gelmesi durumunda ekonomik darboğaza girdiğinde parasal genişleme (quantitative easing) yoluyla ABD'nin ekonomisini düze çıkarması mümkün olmayacaktır.

kuvvetlerinin ve askeri altyapısının da geliştirilmesine, ayrıca müttefikleri arasında ortak operasyonel kapasite inşa edilmesine çabalamaktadır. ABD'nin bölge ülkeleriyle bu anlamda geliştirdiği ilişkilere bakıldığında, Çin'in küçük komşularının harekete geçirilmesi ve imkan kabiliyetlerinin artırılması suretiyle Çin'in artan gücüne karşı bir nevi dengeleme politikasının hayata geçirilmeye çalışıldığı söylenebilecektir. Söz konusu stratejinin diğer ayağında ise bölge ülkelerinin Çin'e iktisadi bağımlılığının azaltılmasının hedeflendiği, bu amaçla çok taraflı antlaşmalar ve örgütlerin aracı kılındığı görülmektedir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında “ABD, Asya-Pasifik bölgesinin geniş deniz ve hava havzasından oluşmasını göz önünde bulundurup, bölge ülkelerini de yanına alarak, Çin’e yönelik denizden çevreleme politikası izlemektedir.” hipotezi üç farklı düzlemde doğrulanmaya çalışılmıştır. Bunlardan ilki ABD yönetiminin dünya genelindeki askeri ve politik araçlarının Asya-Pasifik bölgesindeki konuşlanma durumu, ikincisi ABD yönetiminin bölge ülkeleriyle olan ilişkileri ve sonuncusu ise ÇHC’nin ABD’nin politikalarına karşı geliştirdiği reaksiyonlardır. Bu bağlamda ABD’nin Çin’e yönelik denizden bir çevreleme politikası izlediği görülmektedir. (bkz. EK-1)

Çin’e yönelik çevreleme politikası uygulanması gerek mücadele bölgesi gerekse hedefin sosyo-kültürel durumu nedeniyle birtakım zorluklar içermektedir. Öncelikle, dolaylı ve sabırla uzun uzun çalışılmış stratejiler izlemeyi tercih eden ve tahammülü en esaslı savunma aracı haline getiren Çinlilerin bu politikaya karşı uzun süre direnç gösterip, aktif karşı tedbirler geliştirecekleri değerlendirilmektedir.

İkinci olarak, Sovyetler Birliği’nin kapalı ve merkezi planlamaya dayalı verimsiz bir ekonomik sisteme sahip olmasına ve ekonomisini dünya ile entegre etme gibi bir arayışının olmamasına karşı, bugün ekonomik sistemini serbest piyasa koşullarına uydurmak adına uzun süredir devam ettirdiği reformlarla Çin, dünya ekonomisi ile bütünleşmiş durumdadır. Bunun yanı sıra Çin ve ABD ekonomilerinin karşılıklı bağımlılığı dolayısıyla Çin’e karşı uygulanacak politikalar sadece Çin’i değil başta ABD olmak üzere tüm dünya ekonomilerini etkileyebilecek potansiyeli içinde barındırmaktadır.

Üçüncüsü, Çin’in büyüklüğü ve karmaşık yapısı dikkate alındığında ülkenin dış politikasını, iç gelişmelerini etkileyerek değiştirecek bir altyapının tesisi zorlu ve uzun zaman isteyen bir çalışmayı gerektirmektedir. Çin gibi devasa bir ülkeye dışarıdan yapılacak müdahaleler ise istenmeyen birçok sonuçla karşılaşılmasına neden olabilir.

Son olarak ABD’nin Çin’i denizden çevrelemeye dönük politikası, deniz ve hava alanlarından oluşan geniş bir sahayı kaplayan mücadele bölgesi dikkate alındığında, teknolojik açıdan desteklenen, büyük bir güçle ancak gerçekleştirilebilir. Yeniden dengeleme stratejisi kapsamında ABD’nin dünyanın diğer bölgelerinden Pasifik’e güç

kaydırma gayretlerinin, alan hâkimiyeti için tek başına yeterli olmayacağı değerlendirilmektedir. Bölge ülkeleri ile ittifaklarını geliştirip, onları silahlandırma ve teknolojik/operasyonel açıdan kendisiyle ve birbirleri ile uyumlu/ortak hareket edebilecek bir hale getirme çabaları da bunun en büyük göstergesidir.

ABD'nin Asya-Pasifik'e yönelik politikaları çerçevesinde iki büyük gücün genel bir savaşa girip girmeyecekleri önem arz etmektedir. ABD ve Çin'in önünde işbirliği (ABD'nin bölgede Çin'le rol paylaşımına gitmesi) ya da sıcak çatışma şeklinde iki yol olduğu görülmektedir. Mevcut dünya düzeninin devamından yana olan ABD'nin, bölgesinde ve dünyada daha fazla söz sahibi olmak isteyen Çin'i, hâlihazırda sürmekte olan sistemin kendisinin de menfaatlerine olduğuna ikna ederek, tarafların stratejik bir anlaşmaya varmaları ilk seçenek olarak gözükmektedir. Bu ise ABD'nin Asya-Pasifik'te gücünü hissettirmesiyle mümkündür. Buna karşı dünya üzerinde iki ülkenin de büyük çaplı askeri güç bulundurmaları, taraflar arasında doğal bir gerilim yaratmaktadır. Dolayısıyla tarafların bölgede rol paylaşımıyla ilgili stratejik bir uzlaşmaya varamamaları halinde savaş muhtemeldir.

Taraflar arasında stratejik bir uzlaşma sağlanamaması ve bir savaşın en önemli emaresi ise her iki tarafın karşılıklı bağımlılıklarını azaltmaya dönük adımlar atmaları olacaktır. Çin'in ABD tahvillerine olan yatırımlarını azaltmaya başlaması, ABD'nin ise Çin'deki fabrika yatırımlarını başka bölgelere taşımaya çalışması bu anlamda gösterge niteliğinde değerlendirilebilecektir.

Çevreleme politikasının temelinde büyük bir savaşı tetiklemeden, hedef ülkenin dış politik davranışlarının istenilen yöne doğru değiştirilmesi yatmaktadır. Söz konusu politikanın başarısının özünde ise, çevrelenen ülke karar vericilerinin de politika uygulayıcısı ülke liderliği ile aynı risk duygusunu paylaşması yatmaktadır. Tarafların değer yargılarının farklılaşması çatışma ihtimalini arttırmaktadır. Bu kapsamda Çin yönetiminin Soğuk Savaş döneminde ortaya attığı "silahlı bir arada varoluş" ve "hücum dayalı caydırıcılık" ilkeleri, Çin'in pasif bir tutum almayıp harekete geçmesine ve çevrelemenin istenen sonuçları vermeyip mücadelenin silahlı çatışmaya dönüşebileceğine işaret etmektedir. Ayrıca Mao'nun, ilerlemenin tek yolu olarak birbiriyle çelişen güçleri karşı karşıya getirmek gerektiği, bu çelişkilerin kendiliğinden oluşmaması halinde ise, kendi (Çin) varlığına karşı bile olsa kargaşayı canlı tutmanın bir yükümlülük olduğunu ileri

sürmesi, Çin'in uluslararası sistemde pasif bir tutum takınmayı reddettiği ve inisiyatifi elinde tutmak adına gerekirse uluslararası sistemin normlarını zorlayabileceği şeklinde yorumlanabilecektir.

Ek olarak karar vericilerin niyetleri ne olursa olsun kamuoyu baskısı tarafları istemedikleri adımlara zorlayabilir. Bu kapsamda her iki ülkede milliyetçi akımların yükselmesi halinde çatışma riski de artacaktır.

ABD karar vericileri, dış politikada kaynakların sınırlılığına vurgu yapmaktadır. Bu nedenle Çin'le mücadelede hasmın zayıflıklarına yoğunlaşan, tali çıkarları feda etmeyi gerektiren asimetrik çevreleme ile güç merkezlerinin etki altına alınması yerine bunların başka güçlerin kontrolüne girmemesine dönük ağırlık merkezi savunması anlayışı (strongpoint defense concept) çerçevesinde hareket edileceğini düşünebiliriz. Bu durum ABD'nin dünyada üstlendiği bir kısım yükümlülüklerinden çekilmesini gerektirmektedir. Bu ise bölgesel ortaklarına daha fazla rol verilmesi ya da yeniden dengeleme stratejisi kapsamında güçlerini Asya-Pasifik'e kaydırmadan önce dünyanın muhtelif bölgelerinde Çin'le ittifak ilişkisi içerisindeki aktörlerin kademeli olarak etkilerinin azaltılması sonrasında Asya-Pasifik'e güçlerinin intikal ettirilmesi yönünde bir strateji izlemesini gerektirir.

Bu kapsamda kaya gazı yatırımlarıyla yakın gelecekte net enerji ihracatçısı olması beklenen ABD'nin, Ortadoğu'daki enerji kaynaklarına olan bağımlılığının azalmasıyla, bu bölgeyi çevresel çıkarları arasında görmeye başlayıp, bölgedeki askeri varlığını azaltması muhtemeldir. Bu nedenle "bölgesel lider" olan bir ülke ile işbirliği halinde, bu bölgedeki çıkarlarını gözetmek isteyebileceği değerlendirilmektedir. Bu anlamda Katar'da ülkemizin üs edinmesi anlamlı görülmektedir. Böyle bir gelişme karşısında (Türkiye'nin Ortadoğu'da daha fazla söz sahibi olması) Ortadoğu'daki enerji kaynaklarına olan bağımlılığı dikkate alındığında ülkemizle Çin'in karşı karşıya geleceği birçok gelişmenin yaşanması muhtemeldir.

ABD'nin çevresel çıkarlarına odaklanması Çin'in hareket serbestisini arttıran bir etmen olarak durmaktadır. Bu nedenle Çin yönetimi, ABD'nin olabildiğince çevre savunması anlayışı (perimeter defence concept) ile politikalar geliştirmesi için çaba göstererek, ABD'nin dünyanın diğer bölgelerinde meşgul edilmesine dönük stratejiler

peşinde olacaktır. Bu anlamda “radikal dini gruplar” eliyle ABD kamuoyunda İslam karşıtlığının sürekli gündemde tutulmasının, Çin’in zaman ve zemin kazanmasına olanak tanıdığı değerlendirilmektedir. Soğuk Savaş sonrasında ABD yönetimi tarafından birincil tehditler arasında görülen Çin, 11 Eylül Saldırısı sonrasında ABD’nin stratejik bakış açısını Ortadoğu’ya yönlendirmesi ile birlikte tehdit olarak algılanmamaya başlanmıştır. ABD’de 11 Eylül Saldırıları sonrasında olduğu gibi kamuoyu algısının iyi yönetilmemesi ya da aşırı milliyetçi/dini politik söylemlerin toplumu esir alması halinde Çin’in bu durumdan azami faydalanacağı ve bunun alan kazanmasına yardım edeceği öngörülmektedir.

Soğuk Savaş döneminde Sovyet etki sahasının genişlememesi için makro düzeyde ulusal kurtuluş hareketleri ABD çıkarları doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılmıştır. Mikro planda ise Johnson’ın Vietnam Savaşı sırasında hem komünistleri hem de milliyetçileri karşısına alarak, düşman cepheyi genişletmesi nedeniyle yaşanan sıkıntılar dikkate alındığında, günümüzde Çin’e yönelik politikaların uygulanmasında İslam dünyasının konumu önem arz etmektedir. ABD’nin Çin’e yönelik politikalarında, düşman cephenin olabildiğince daraltılması amacıyla, İslam alemini yanında görmek isteyeceği ya da en azından Müslümanların tarafsızlığını sağlamaya çalışacağı değerlendirilmektedir. Bu bakımdan ABD, İslam dünyasında politikalarıyla uyumlu hareket edecek kesimleri söz sahibi kılabilmek ve kendisine karşı gelebilecek grupları ise pasifize etmek adına ağırlıklı olarak diplomatik ve örtülü çalışmalar içerisine girecektir.

ABD’nin Asya-Pasifik’teki müttefiklerine atfettiği önemi tüm resmi belgelerine yansıttığı görülmektedir. Özellikle ABD ordusunun kuvvet intikal ettirme kabiliyeti açısından bölge ülkelerinde kurulacak lojistik ikmal merkezleri ve askeri üsleri stratejik değerdedir. Bu nedenle ABD’nin bölge ülkeleriyle ve bölge ülkelerinin gerek kendi aralarında gerekse Çin’le ilişkilerinin yönetilmesi/kontrolü de uygulanacak politikaların başarısı açısından önem arz etmektedir.

Bölgede ABD tarafından izlenecek siyasetin dili bakımından öncelikle Avrupa ile Asya’nın sosyo-kültürel dokusundaki farklılık nedeniyle Amerikan askerlerinin bölgedeki varlığının artması bölge halklarında milliyetçi duyguların tetiklenmesine yol açabilir. Bunun önüne geçmek içinse; ABD’nin bölgedeki askeri varlığının bölge toplumlarına iyi

pazarlanması ya da Çin'in askeri tehdidinin daha fazla ön plana çıkartılması söz konusu olabilecektir.

Soğuk Savaş sırasında komünizm tehdidine karşı kullanılan milliyetçi ve dini söylemlerin bugün ayrıştırıcı kimlikler yarattığı görülmektedir. Dolayısıyla ABD'nin; ittifak ilişkilerini geliştirip, aralarındaki işbirliğini de ilerletmek istediği bölge ülkelerinin farklı etnik yapı ve dini inanışlara sahip olması nedeniyle, daha evrensel ve birleştirici bir dil kullanacağı düşünülmektedir.

ABD'nin bölgedeki müttefikleri ile ilişkisinde ikinci bir husus ise, bölge ülkelerinin kendi aralarında veya Çin'le yaşadıkları anlaşmazlıklarda ABD'nin taraf olmasını istemelerinin, ABD'nin aşırı taahhütler altına girmesine veya müttefikleri arasındaki eşgüdümü sağlamakta zorlanmasına neden olabileceği değerlendirilmektedir. Bu bakımdan bölge ülkelerinin kendi aralarındaki tarihi husumetler ve sınır anlaşmazlıkları da onların bir hedefe yöneltmeleri sırasında aşılması gereken başka bir zorluktur. Bu açıdan Çin'in artan askeri faaliyetleri ve Güney Çin Denizi'ndeki hak iddiaları bölge ülkelerini birlikte harekete sevk etmesi amacıyla ABD tarafından sürekli gündemde tutulup, kamuoyu yaratmada kullanılacaktır.

ABD'nin bölge ülkelerini bir arada tutmada karşılaşılabilecek diğer bir zorluk ise Çin'in izleyeceği politikalarıdır. Kadim bir medeniyet olarak Çin'in, imparatorluk döneminde ticari teşvikleri ustaca kullanarak komşu halkları kontrol etmesi dikkate alındığında, bugün başta elindeki büyük miktardaki yabancı para rezervi olmak üzere ekonomik gücünü, bölgede ABD ile müttefiklik ve ortaklık ilişkisi geliştiren/geliştirecek ülke yönetimleri üzerinde baskı ve teşvik aracı olarak kullanması ihtimal dahilindedir. Bölge ülkelerinin Çin'i vazgeçilmez bir ticaret ortağı olarak görmeleri nedeniyle ABD, bölgedeki ekonomik aktivitenin rotasını kendisine doğru çevirmeye çalışmaktadır.

Bölünmüş bir dış çevre yaratmak için barbarlara karşı barbarları kullanma şeklindeki geleneksel kuralı benimseyen Çin, geçmişte kendisine tehdit oluşturan aktörler arasındaki anlaşmazlıkları suiistimal etmiştir. Bölge ülkeleri arasındaki tarihi husumetlerin ve sınır anlaşmazlıklarının Çin tarafından manipüle edilmeye müsait olduğu değerlendirilmektedir. Bu bakımdan ABD müttefiklerinin bireysel çıkarlarının peşinde

koşmaları halinde uygulanacak çevreleme politikasının başarısız olması kuvvetle muhtemeldir.

Öte yandan ABD, Soğuk Savaş'ta olduğu gibi Çin-RF yakınlaşmasını engellemek isteyecek, RF'nin en azından tarafsızlığını teminat altına alacak her tür aracı kullanmaya çalışacaktır. RF'nin bugün bazı bölgelerdeki yayılcı emellerine ve bazı bölgesel gelişmelerde RF'nin liderlik etmesine ABD tarafınca ses çıkartılmamasının arkasında da Çin yönetimi nezdinde ABD ile RF'nin ortak hareket ettiği algısının yaratılması olduğu düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra Çin'in enerji ithalatında Malakka Boğazı'na bağımlılığını azaltma hedefi doğrultusunda Orta Asya'ya yönelik artan iştahı, bu bölgede daha fazla varlık göstermesini gerektirmektedir. Bu ise bölgeyi arka bahçesi olarak addeden RF ile Çin'in çıkarlarının rekabetine sebep olabilecektir. ABD'nin Orta Asya ülkelerine yönelik düşük profilli bir siyaset izlemesinin arkasında, RF ve Çin'i bölgede yalnız bırakıp, rekabete sevk etmek istemesinin olduğu akla gelmektedir. Buna karşı Orta Asya ülkeleri ile tarihsel bağları ve Hazar geçişli enerji nakil hattı projeleri vasıtasıyla bölge kaynaklarının batı istikametinde aktarılmasını destekleyen Türkiye'nin, söz konusu kaynakların doğuya nakli için yatırımlar yapan Çin'le rekabete girmesi kaçınılmazdır.

ABD'nin RF'ye yönelik yukarıda ele alınmaya çalışılan muhtemel yaklaşımı dikkate alınarak, RF ile ilişkilerimizin Soğuk Savaş'ın statik uluslararası düzenindeki gibi bir denge arayışının tezahürü olarak değil, başta Kafkaslar ve Orta Asya olmak üzere müşterek çıkarlarımızı önceleyen bir anlayış çerçevesinde sürdürülmesinde fayda mütalaa edilmektedir.

Genel olarak ABD'nin Sovyetler Birliği'ne yönelik çevreleme siyasetine bakıldığında kısıtlı araçlarla belli başlı çıkarların korunması ya da çıkarlar arasında herhangi bir ayrıma gidilmeksizin sınırsız araçlara başvurulması arasında gidilip gelindiği görülmektedir. ABD'nin Irak ve Afganistan'a müdahalesinde olduğu gibi kısa vadeli ve iç politikaya dönük önceliklerini, uzun vadeli dış politik çıkarlarının önüne yerleştirmesi halinde, ekonomisini kaldıramayacağı yüklerin altına sokup, Çin'e yönelik çevreleme politikasında başarısız olacağı değerlendirilmektedir.

Çin'de en büyük ve kanlı çatışmaların dış düşmanlarıyla değil, ülke içinde merkezi otoritenin çökmesiyle yaşandığı dikkate alındığında, ABD'nin izleyeceği politikaların Çin otoritesinin çökmesine yönelik değil, onun askeri boyutunun ehlileştirilmesine matuf olacağı değerlendirilmektedir. Zira bugün uluslararası ekonomi çevreleriyle iç içe geçmiş yapısı nedeniyle Çin'de oluşabilecek bir otorite boşluğu tüm dünyayı etkisi altına alabilecektir.

Son söz olarak, tarafların niyetleri ne olursa olsun, tüm aktörlerin iradeleri ve aldıkları kararlar tek tek bir araya geldiğinde hiç kimsenin beklemediği sonuçların ortaya çıktığı, tarihteki birçok olayla sabittir.

KAYNAKLAR

- Abrams, P. (1988, March). "Notes on the Difficulty of Studying the State (1977)", *Journal of Historical Sociology*, Vol. 1, No. 1.
- Akçadağ Alagöz, E. (8 Temmuz 2014). "Çin'in Hava Savunma ve Tanımlama Bölgesi Hamlesi". Web: <http://www.bilgesam.org/incele/1701/-cin%E2%80%99in-hava-savunma-ve-tanimlama-bolgesi-hamlesi/#.Wq6tB-jFI2w> adresinden 18 Mart 2018 tarihinde alınmıştır.
- Akyol, H. (2011). "Realizm ve İdealizm Arasında Yeni Türk Dış Politikası: Hedefler, Yöntemler ve Araçlar Karşılaştırması". Mehmet Seyfettin Erol (derleyen). *Türk Dış Politikasında Strateji Arayışları: Türkiye'nin Güncel Güvelik Sorunları: Ülkeler, Bölgeler, Örgütler*. Birinci baskı. Ankara. Barış Kitabevi.
- Alexander, D. (2015, June 1). "Vietnam, U.S. Discuss Land Reclamation in South China Sea". *Reuters*. Web: <http://uk.reuters.com/article/2015/06/01/uk-vietnam-usa-defense-idUKKBN0OH1L320150601> adresinden 8 Ağustos 2016 tarihinde alınmıştır.
- Alperen, Ü. (2013, 8 Şubat). "Çin Vietnam İlişkilerinde Güney Çin Denizi Sorunu". *Bilgesam*. Web: http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2324:cin-vietnam-likilerinde-gueney-cin-denizi-sorunu&cati=92:analizler-uzakdogu&Itemid=140 adresinden 12 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır.
- Amerongen, O. W. von. (Fall 1980). "Economic Sanctions As a Foreign Policy Tool", *International Security*, Vol. 5, No: 2, Fall 1980.
- Amstutz, M. R. (2014). *Evangelicals and American Foreign Policy*. New York: Oxford University Press.
- Ateşoğlu, H. S. (Summer 2013). "Economic Growth and Military Spending in China: Implications for International Security", *International Journal of Political Economy*, Vol. 42, No. 2, Summer 2013.
- Bajpai, P. (2015, June 10). "Military Spending: U.S. Versus Everywhere Else". *CFA (ICFAI)*. Web: <http://www.investopedia.com/articles/investing/061015/military-spending-us-versus-everywhere-else.asp#ixzz4DjBxhsfO> adresinden 09 Temmuz 2016'da alınmıştır.
- Bass, R. ve Marbury, E. (editörler) (1959). *The Soviet-Yugoslav Controversy, 1948-58: A Documentary Record*. New York: Prospect Books.
- Başaran, H. İ. (Aralık 2010). *Reagan'ın Ortadoğu'da Çevreleme Politikası ve İslami Hareketlerin Bu Politikadaki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayne, N. ve Woolcock, S. (editörler). (2011, October). *The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations*. Üçüncü baskı. Burlington: Ashgate Publishing Limited.

- Beijing Secretly Fires Lasers to Disable US Satellites. 2006, September 26. *The Telegraph*
- Birtle, A. J. (2007). *U.S. Army Counterinsurgency and Contingency Operations Doctrine, 1942-1976*. Washington: Center of Military History United States Army.
- Binzat, G. (2013). “Asya-Pasifik’te Nüfuz ve Güç Mücadelesi”. Web: <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/2013/10/09/7246/asya-pasifikte-nufuz-ve-kaynak-mucadelesi> adresinden 04 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- Binzat, G. (2014). “Amerikan Belgelerinde Pasifik Stratejisi”. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/2014/04/02/7514/amerikan-belgelerinde-pasifik-stratejisi> adresinden 04 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- Binzat, G. (baskıda). *Çin Yükselen Süper Güç: Kızıl Ejder’in Parlayan Ateşi, Kel Kartal’ın Kör Pençesi*.
- Brands, H. W. (1989, October). “The Age of Vulnerability: Eisenhower and the National Insecurity”. *The American Historical Review*, Vol. 94, No. 4, pp. 963-989.
- Bright, J. M. (2000-2001). *A Failure in Strategy: America and the Vietnam War 1965-1968*, Yüksek Lisans Tezi, United States Marine Corps Command and Staff College Marine Corps University, Virginia.
- Brinck-Johnsen, K. (1995). *Sources of American Conduct: George Kennan and the Containment Policy*, Yüksek Lisans Tezi, The American University Faculty of the School of International Service, Washington D.C.
- Burr, W. (2001). “Sino-American Relations, 1969: The Sino-Soviet Border War and Steps Towards Rapprochement”. *Cold War History I*, No 3, pp. 73–112.
- Burr, W. ve Richelson, J. T. (Winter 2000/01). “Whether to "Strangle the Baby in the Cradle": The United States and the Chinese Nuclear Program, 1960-64”. *International Security*, Vol. 25, No. 3, pp. 54-99.
- Central Intelligence Agency (CIA) (2009, July 7). “Best Practices in Counterinsurgency: Making High Value Targeting Operations an Effective Counterinsurgency Tool”. Web: https://wikileaks.org/cia-hvt-counterinsurgency/WikiLeaks_Secret_CIA_review_of_HVT_Operations.pdf. adresinden 24 Ocak 2016 tarihinde alınmıştır.
- Campbell, K. ve Andrews, B. (2013 August). “Explaining the US ‘Pivot’ to Asia”. *Chatham House Americas 2013/01 Report*. Web: https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Americas/0813pp_pivottoasia.pdf adresinden 24 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- “Celebrating Fifty Years of Progress”. *United States International Development Agency*. Web: <https://www.usaid.gov/who-we-are/usaid-history> adresinden 24 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- Charap, S. ve diğerleri. (2016). “The US and Russia in the Asia-Pacific”. *The International Institute for Strategic Studies*. Web: <http://www.iiss.org/en/events/events/archive/2016-a3c2/march-1194/the-us-and-russia-in-the-asia-pacific-39ff> adresinden 24 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.

Chinese missile destroys satellite in space. 2007, January 19. *The Telegraph*.

Clapper, J. R. (2015, February 25). "Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community". *ABD Senatosu Savunma Komitesi'nde Yaptığı Konuşma*. Web: http://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Clapper_02-09-16.pdf adresinden 31 Mayıs 2016 tarihinde alınmıştır.

Cleva, G. D. (1989). *Henry Kissinger and the American Approach to Foreign Policy*, Londra: Associated University Presses, Inc.

Clinton, H. R. (2009, June 13). "Remarks by Secretary of State Hillary Rodham Clinton at a USAID Town Hall Meeting". *Quadrennial Diplomacy and Development Review (QDDR)*. Web: https://www.usaid.gov/news-information/speeches/_remarks-secretary-state-hillary-rodham-clinton-usaid-town-hall-meeting adresinden 05 Kasım 2015 tarihinde alınmıştır.

Clinton, H. R. (2011, November 11). "America's Pacific Century". *Foreign Policy*. Web: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/americas_pacific_century adresinden 11 Aralık 2011 tarihinde alınmıştır.

Codevilla, A. M. (2008, January). "Tools of Statecraft: Diplomacy and War". *Orbis: A Journal of World Issues*, Vol. 13, No. 1.

"Containment". *Wikipedia*. Web: <https://en.wikipedia.org/wiki/Containment> adresinden 20 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Coogan, P. F. (1991). *Geopolitics and the Intellectual Origins of Containment*, Doktora Tezi, The University of North Carolina Department of History, Chapel Hill.

Çavuş, T. (2014). "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2 (2), 23-37.

Davutoğlu, A. (2011). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu* (Altmışikinci Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.

Demir, M. (14 Kasım 1998), "Her Şey Atilla Paşa'nın gözdağı ile başladı". *Hürriyet Gazetesi*.

Deng, Y. (2001). "Hegemon on the Offensive: Chinese Perspectives on U.S. Global Strategy". *Political Science Quarterly*, Vol. 116, No. 3 (Autumn, 2001), pp. 343-365.

Department of State (1976). *Foreign Relations of the United States, 1948, Volume 1, Part 2*. Washington DC: Government Printing Office. Web: https://en.wikisource.org/wiki/Memo_PPS23_by_George_Kennan#cite_note-1 adresinden 22 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.

Department of State (2012). "Lower Mekong Initiative Fact Sheet". *Office of the Spokesperson, Washington, DC*. 13 Haziran 2012 Web: <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/07/194963.htm> adresinden 06 Eylül 2016 tarihinde alınmıştır.

Department of the Treasury/Federal Reserve Board. Web: <http://ticdata.treasury.gov/Publish/mfh.txt> adresinden 23 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.

- Devonshire-Ellis, C. (2009, March 18). "China's String of Pearls Strategy". Web: <http://www.china-briefing.com/news/2009/03/18/china%E2%80%99s-string-of-pearls-strategy.html> adresinden 18 Mart 2018 tarihinde alınmıştır.
- Dileo, D. L. (1991). "George Ball, Vietnam and the Rethinking of Containment", Chapel Hill.
- Dittmer, L. (2007). "Assessing American Asia Policy". *Asian Survey*, Vol. 47, No. 4 (July/August 2007), pp. 521-535, University of California Press.
- Drysdale, P. (2012). "China, Economic Containment and the TPP". Web: <http://www.eastasiaforum.org/2011/12/12/china-economic-containment-and-the-tpp/> adresinden 05 Eylül 2016 tarihinde alınmıştır.
- Dornan, J. E. Jr. (1974). "The Nixon Doctrine and the Primacy of Détente". *The Intercollegiate Review*, Spring 1974.
- Dulles, J. F. (1953, May 19). "A Policy of Boldness". *Life Magazine*, XXXII.
- Dulles, J. F. (1954, January 12). "The Evolution of Foreign Policy". *Dışilişkiler Konseyi'ne yaptığı konuşma*, New York, ABD Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No:81.
- Dulles, J. F. (1954, April). "Policy for Security and Peace". *Foreign Affairs*, XXXII, s. 357-359.
- Dzirkals, L. I. (1990). "Glasnost and Soviet Foreign Policy". Santa Monica, CA: RAND Corporation. Web: <http://www.rand.org/pubs/notes/N3008.html>. adresinden 02 Mayıs 2016 tarihinde alınmıştır.
- Energy Information Administration (2014, November 10). "World Oil Transit Chokepoints". Web: <https://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.cfm?Region+TopicID=WOTC>. adresinden 19 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- Evans, R. (1993). *Deng Xiaoping and the Making of Modern China*. London: Hamish Hamilton.
- Fischer, B. B. (2014). "The Best Kept Secret: An Untold Story of a Cold War Operation". *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 27:2, 397-404.
- Fischer, B. B. (2016). "A New Approach to Intelligence". *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 29:3, 615-630.
- Fitzgerald, D. (2013). "Learning to Forget: US Army Counterinsurgency Doctrine and Practice from Vietnam to Iraq". Palo Alto, CA, USA: Stanford Security Studies.
- Friedenbach, T. D. (2011). *Eisenhower's Nuclear Policy Toward China During the First Quemoy and Matsu Crisis, September 1954-April 1955*, Lisans Tezi: Whitman College Tarih Bölümü.
- Friedman, G. ve Shapiro, J. L. (14 February 2017). "2 Maps That Show The US' Strategy In Asia-Pacific". Web: [http://www.mauldineconomics.com/ editorial/2-maps-that-](http://www.mauldineconomics.com/editorial/2-maps-that-)

- [show-the-us-strategy-in-asia-pacific#](#) adresinden 18 Mart 2018 tarihinde alınmıştır.
- Gaddis, J. L. (1983). “The Rise, Fall and Future of Détente”. *Foreign Affairs*, Vol. 62, No. 2 (Winter 1983), pp. 354-377
- Gaddis, J. L. (2005). *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War*. New York: Oxford University Press.
- Gelman, H. (1985, January). “The Rise and Fall of Détente: Causes and Consequences”. *RAND/UCLA Center for The Study of Soviet International Behavior*, (Occasional Paper OPS-002).
- Géraud A. (1945). “Diplomacy, Old and New”. *Foreign Affairs*, (01 Ocak 1945). Web: <http://www.foreignaffairs.com/articles/70396/andre136> adresinden 04 Kasım 2015 tarihinde alınmıştır.
- Gilbert, M. (2013) (çeviren Süha Sertabiboğlu). *Churchill: Bir Yaşam* (İkinci baskı). Ankara: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.
- Gitter, D. (2016). “Is China’s Period of Strategic Opportunity Over?”. *The Diplomat*, 28 Mayıs 2016. Web: <http://thediplomat.com/2016/05/is-chinas-period-of-strategic-opportunity-over/> adresinden 22 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- Gorbachev to Cut Troops: Meets Reagan, Bush After Telling U.N. of 500,000 Reduction. 1988, October 7. “*The Los Angeles Times*”. Web: http://articles.latimes.com/1988-12-07/news/mn-1054_1_world-leaders adresinden 03 Mayıs 2016 tarihinde alınmıştır.
- Gözen, R. (Ocak 2004). “Dış Politika Nedir?”, İdris Bal (derleyen), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*. İkinci baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Haftendom, H. (Summer 2005). “Germany’s Accession to NATO: 50 years On”. *NATO Review*, Summer 2005. Web: <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/english/history.html> adresinden 23 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- Harlow G. D. ve Maerz G. C. (derleyen) (1991). *Measures Short Of War: The George F. Kennan Lectures At the National War College, 1946-47*. Washington, DC: National Defense University Press, Fort Lesley J. McNair.
- Halle, L. J. (1971). *The Cold War As History* (Birinci Baskı). Perennial.
- Handel, M. I. (1981). “Surprise in Diplomacy”. Robert L. Pfaltzgraff, Uri Ra’anan, Warren Milberg (editörler), *Intelligence Policy and National Security*. First edition. The Macmillan Press Ltd.
- Holland, M. (2004). “Operation PBHISTORY: The Aftermath of SUCCESS”. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 17:2, 300-332, DOI.
- Holland, T. (18 March 2018). “Trump’s Opening Salvo In Trade War With China Misses The Mark”. Web: <http://www.scmp.com/week-asia/business/article/2137499/trumps-opening-salvo-trade-war-china-misses-mark> adresinden 23 Nisan 2018 tarihinde alınmıştır.

- Hoopes, T. (1969). *The Limits of Intervention*. New York: David McKay Company.
- Howard, M. (1983). *Clausewitz: A Very Short Introduction* (Birinci Baskı). Oxford: Oxford University Press.
- How the world's economic centre of gravity has shifted. 2012, 28 June. *The Economist*. Web: <https://economist.com/blogs/graphicdetail/2012/06/daily-chart-19> adresinden 10 Şubat 2017 tarihinde alınmıştır.
- İnan, K. (1999). *Dış Politika* (Dördüncü baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- James, A. (1980). "Diplomacy and International Society". In *International Relations* 6.
- Ji, Y. (2007, May). "Dealing with the Malacca Dilemma: China's Effort to Protect its Energy Supply". *Strategic Analysis*, Vol. 31, No 3, pp. 467–489.
- Jones, I. (2008). *The Human Factor: Inside the CIA's Dysfunctional Intelligence Culture*. New York: Encounter Books.
- Katzman, K. (2015, November 3). "Iran Sanctions". *Congressional Research Service*.
- Kaufman, J. P. (2013). *A Concise History of U.S. Foreign Policy* (Third Edition). New York: Rowman&Littelfield.
- Kennan, G. F. (1946, February 22). "Long Telegram". *Harry S. Truman Administration Files, Eley Papers*. Web: https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf. adresinden 24 Ocak 2016 tarihinde alınmıştır.
- Kennan, G. F. (1947, July). "The Sources of Soviet Conduct". *Foreign Affairs*, July 1947.
- Kennan, G. F. (1966, February 16). "Vietnam Testimony". From US Senate, Committee on Foreign Relations, 89th Congress, 2nd Session, Supplemental Foreign Assistance Fiscal Year 1966.
- Kennan, G. F. (1967). *Memoirs: 1925-1950*. Boston: Atlantic-Little, Brown.
- Kennan, G. F. (1985). *American Diplomacy: 1900-1950*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kissinger, H. A. (1965). *The Troubled Partnership: A Re-appraisal of the Atlantic Alliance*. New York.
- Kissinger, H. A. (1968). "Central Issues of American Foreign Policy". Kermit Gordon (editör). *Agenda for the Nation*. Washington, D.C.: The Brookings Institution.
- Kissinger, H. A. (1976, February 23). "The Permanent Challenge of Peace: US Policy Toward the Soviet Union". *The Department of State Bulletin*, Vol. LXXIV, No. 1903. Web: <https://www.fordlibrarymuseum.gov/library/document/dosb/1913.pdf#page=3> adresinden 13 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.
- Kissinger, H. A. (1979). *White House Years: The First Volume of His Classic Memoirs*.

New York: Little Brown & Company.

Kissinger, H. A. (1994). *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster.

Kissinger, H. A. (2014). *Çin: Düünden Bugüne Yeni Çin* (Birinci baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Komine, Y. (2008). *Secrecy in US Foreign Policy: Nixon, Kissinger and the Rapprochement with China*. Burlington: Ashgate Publishing Company.

Kopp, C. (2013 April). "People's Liberation Army Air Force and Naval Air Arm Air Base Infrastructure Technical Report".

LaFeber, W. (1989). *The American Age: United States Foreign Policy at Home and Abroad 1750 to the Present, Vol. 1* (İkinci baskı). New York: Norton.

Lanoszka, A. (2015). "Don't Make Me a Target: Alliance Management, Threat, and Forward Deployment". Sarah MINOT (editör). *Nuclear Scholars Initiative: A Collection of Papers from the 2014 Nuclear Scholars Initiative*. Washington. Web: http://csis.org/files/publication/150724_Minot_NuclearScholars2014_Web.pdf. adresinden 02 Mart 2017 tarihinde alınmıştır.

Lerner, K. L. ve Lerner, B. W. (editörler) (2004). *Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security, Volume 1*. Gale Group Inc..

Mackinder, H. J. (1904). "The Geographical Pivot of History". *Geographical Journal*, Vol. XXIII, pp. 421-444.

Mailes, Y. (2012). "B-52s in Operation Linebacker-II Helped Bring North Vietnam To The Peace Table" Web: <http://www.afgsc.af.mil/news/story.asp?id=123328558>. adresinden 10 Kasım 2015 tarihinde alınmıştır.

"Marshall Plan, 1948". *U.S. Department of State Office of The Historian*. Web: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/marshall-plan> adresinden 12 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.

Mattis, P. L. (2015). "A Professional Assessment of Chinese Espionage". *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 28:2, pp. 397-404.

Mayers, D. (1986). "Containment and the Primacy of Diplomacy: George Kennan's Views, 1947-1948". *International Security*, Vol. 11, No. 1, pp. 124-162.

Mayers, D. A. (1988). *George Kennan and the Dilemmas of US Foreign Policy* (First edition). New York: Oxford University Press.

McDermott, R. (1998). *Risk Taking in International Politics: Prospect Theory in American Foreign Policy* (First edition). Michigan: The University of Michigan Press.

McDougall, W. A. (1992). "Back to Bedrock: Eight Traditions of American Statecraft". *Foreign Affairs*, March-April 1992, pp. 134-146.

McDougall W. A. (1997). *Promised Land, Crusader State: The American Encounter With*

the World Since 1776. Boston: Mariner Books.

McLellan D. S. (1973, June). "Who Fathered Containment?: A Discussion". *International Studies Quarterly*, Vol. 17, No. 2, pp. 205-226.

Medeiros, E. S. (2004, February 6). "Analyzing China's Defense Industries and the Implications for Chinese Military Modernization". *ABD Senatosu ABD-Çin Ekonomik ve Güvenlik Komisyonu'ndaki yeminli ifade*.

Mehta, C. A. (2005). *A Rat Hole To Be Watched? CIA Analyses of the Tito-Stalin Split, 1948-1950*, Yüksek Lisans Tezi, Graduate Faculty of North Carolina State University, Raleigh.

Meinig, D. W. (1956, September). "Heartland and Rimland in Eurasian History". *The Western Political Quarterly*, Vol. 9, No. 3, pp. 553-569.

Milne, D. (2010, January). "America's 'Intellectual' Diplomacy". *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944)*, Vol. 86, No. 1, pp. 49-68.

Milli Güvenlik Kurulu (2013), *Japonya'nın 2013 Yılı Savunma Beyaz Kitabı*. Web: <http://www.mgk.gov.tr/index.php/japonya-2013-savunma-beyaz-kitabi#> adresinden 08 Eylül 2016 tarihinde alınmıştır.

Mitrovich, G. (2000). *Undermining the Kremlin: America's Strategy to Subvert the Soviet Bloc, 1947-1956*. New York: Cornell University Press.

Moeldoko (2014, April 24). "China's Dismaying New Claims in the South China Sea". *Wall Street Journal*. Web: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304279904579515692835172248> adresinden 21 Ağustos 2016 tarihinde alınmıştır.

Morrison, W. M. (2015). "China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States". *Congressional Research Service Report*, 21 Ekim 2015.

Mozingo, D. (1967, April). "Containment In Asia Reconsidered". *World Politics*, Vol. XIX, No. 5, April 1967, pp. 362.

Muller, E. N. (1985, April). "Dependent Economic Development, Aid Dependence on the United States, and Democratic Breakdown in the Third World". *International Studies Quarterly*, Vol. 29, No. 4, pp. 445-469.

National Security Council (1950). "NSC 68: United States Objectives and Programs for National Security, (14 April 1950)". *A Report to the President Pursuant to the President's Directive of January 31, 1950*. Web: <http://fas.org/irp/offdocs/nsc-hst/nsc-68.htm> adresinden 23 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.

National Security Decision Directive Number 32: US National Security Strategy. Web: <http://fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-32.pdf> adresinden 02 Mayıs 2016 tarihinde alınmıştır.

Nisen, M. (2013, November 13). "This Map Shows The Biggest Shipping Ports In The World, And How Most Of Them Are Clustered In The Same Area". Web:

<http://www.businessinsider.com/busiest-shipping-ports-in-the-world-2013-11> adresinden 17 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.

- Norton, M. B. ve diğerleri (2010). *A People and a Nation: A History of the United States, Volume 2: Since 1865* (Eight edition). Boston: Cengage Learning.
- Nye, J. S. (2004). “Soft Power The Means To Success In World Politics”. *Public Affairs*, New York.
- O’Connor, S. ve Kopp, C. (2011, February). “Assessing PLA Underground Air Basing Capability, Air Power Australia Analysis 2011-01”. Web: <http://www.ausairpower.net/APA-2011-01.html> adresinden 11 Temmuz 2016 tarihinde alınmıştır.
- Office of the Secretary of Defence (2016). “Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2016”. *A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2000*. Web: <http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2016%20China%20Military%20Power%20Report.pdf> adresinden 11 Temmuz 2016 tarihinde alınmıştır.
- Palmer, G., Wohlander S. B. ve Morgan T. C. (2002, January). “Give or Take: Foreign Aid and Foreign Policy Substitutability”. *Journal of Peace Research*, Vol. 39, No. 1, January 2002, pp. 5-26
- Panetta, L. (2012, June 2). “Remarks by Secretary Panetta at the Shangri La Dialogue in Singapore: The US Rebalance Towards The Asia-Pacific”. *The 11th IISS Asian Security Summit The Shangri-La Dialogue First Plenary Session, 02 June 2012*. Web: <http://www.iiss.org/en/events/shangri%20la%20dialogue/archive/sld12-43d9/first-plenary-session-2749/leon-panetta-d67b> adresinden 24 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- Paterson T. G. (editör) (1973). *Containment and the Cold War: American Foreign Policy Since 1945*. Addison-Wesley Publishing Company.
- Pehrson, C. J. (2006, June). “String of Pearls: Meeting The Challenge Of China’s Rising Power Across The Asian Littoral”. Web: <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/> adresinden 10 Temmuz 2016 tarihinde alınmıştır.
- Peksen D. ve Son B. (2015). “Economic Coercion and Currency Crises in Target Countries”. *Journal of Peace Research*, Vol. 52(4) 448–462, 2015
- Perlo-Freeman, S. ve diğerleri (2015, April). “Trends in World Military Expenditure 2014”. *SIPRI Fact Sheet*. Web: www.sipri.org adresinden 16 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- Poole W. S. (1978, February). “From Conciliation to Containment: The Joint Chiefs of Staff and the Coming of the Cold War, 1945-1946”. *Military Affairs*, Vol. 42, No. 1, pp. 12-16.
- Przemyslaw, F. (2014). “The Military and Security Aspects of Obama’s Pivot to Asia”. D. Mierzejewski (editör). *The Quandaries and Foreign Development*.

- Racher, A. R. ve Hoffman, P. G. (1985). *Architect of Foreign Aid*. Kentucky: The University Press of Kentucky.
- Rearden, S. L. (2012). *Council Of War: A History of the Joint Chiefs of Staff 1942 – 1991*. Washington D.C.: NDU Press.
- Rickards, J. (2011). *Currency Wars: The Making of the Next Global Crisis*. New York: Penguin Group.
- Rinehart, I. E. (2016, March). “The Chinese Military: Overview and Issues for Congress”. *Congressional Research Service Report*.
- Risen, J. (2000). “CIA in Iran”. 16 Nisan 2000 ve 18 Haziran 2000. *The New York Times*. Web: <http://www.nytimes.com/library/world/mideast/041600iran-cia-index.html> adresinden 24 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- Rothfels, H. (1971). “"Clausewitz" in Makers of Modern Strategy: Military thought from Machiavelli to Hitler”. Edward Mead Earle (editör). Princeton: Princeton University Press.
- Salidjanova, N., Koch-Weser I. ve Klanderman, J. (2015). *The U.S.-China Economic and Security Review Commission, Staff Report*. Web: <http://origin.www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China's%20Economic%20Times%20with%20ASEAN.pdf> adresinden 17 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- Sander, O. (2012). *Siyasi Tarih (1918-1994)* (21. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, Nisan 2012.
- Serafino, N. M. (2012, October 10). “In Brief: State Department Bureau of Conflict and Stabilization Operations (CSO)”. *Congressional Research Service*.
- Sclesinger, A. M. (1993). *Thousand Days: John F.Kennedy in The White House*. New York: A Mariner Book, Houghton Mifflin Company.
- Shapiro, I. (2009). *Containment: Rebuilding a Strategy against Global Terror*. Princeton University Press.
- Shlaim, A. ve Lodge, J. (1978). “The Berlin Crisis 1948-49: A Case Study in American Crisis Behaviour”. *The Jerusalem Journal of International Relations*, 3:2, Winter/Spring 1978, 51-80.
- Slantchev, B. L. (2014, January 1), “National Security Strategy: The New Look, 1953-1960”.
- Sönmezoğlu, F. (2000). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sönmezoğlu, F. (2012). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (Beşinci baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Spykman, N. J. (1944). *The Geography of the Peace*. New York: Hacourt, Brace and World.
- Stein, J. G. (1992). “Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or

- Impossible Task?”. *International Security*, Vol. 17, No. 2 (Fall, 1992), pp. 147-179
- Stone, J. J. (2010). *Catalytic Diplomacy: Russia, China, North Korea and Iran*. Carlsbad: BookSurge Publishing.
- Sun Tzu (çev. Minford, John). (2002). *The Art of War*. New York: Viking Publishing.
- Sümer, G. (Güz 2008). “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”. *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 19, s. 119-144.
- The Joint Chiefs of Staff (2015, June). “The National Military Strategy of the United States of America-2015: The United States Military’s Contribution To National Security”. Web: http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/2015_National_Military_Strategy_.pdf adresinden 04 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- The Washington Post (1977, February 17). pp.1
- The White House (2010, 27 May). “National Security Strategy”. Web: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2010_national_security_strategy_.pdf adresinden 02 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- The White House (2015, February). “National Security Strategy”. Web: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf adresinden 04 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- The White House (2015, October). “Fact Sheet: How the Trans-Pacific Partnership (TPP) Boosts Made in America Exports, Supports Higher-Paying American Jobs, and Protects American Workers”. Web: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/10/05/fact-sheet-how-trans-pacific-partnership-tpp-boosts-made-america-exports> adresinden 05 Ekim 2016 tarihinde alınmıştır.
- “The Eisenhower Doctrine, 1957”. *U.S. Department of State Office of The Historian*. Web: <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/eisenhower-doctrine> adresinden 12 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- “The Truman Doctrine, 1947”. *U.S. Department of State Office of The Historian*. Web: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine> adresinden 12 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.
- Tol, J. V., Gunzinger, M. ve Krepinevich, A. (2010). “AirSea Battle: A Point-of Departure Operational Concept”. *Center for Strategic and Budgetary Assessments*. Web: www.CSBAonline.org adresinden 26 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.
- Tuch, H. N. (1990). *Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*. New York: St.Martin’s Press.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division (2015). *World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables*. New York.
- United States General Accounting Office (1992, February). “Economic Sanctions:

Effectiveness as Tools of Foreign Policy, Report to the Chairman”. *US Senate Committee on Foreign Relations*.

Versan, R. (Ocak 1995). “Tarih Boyunca ve Günümüzde Diplomasi”. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 10, Ocak 1995.

Wang, J. (2009, May). “China’s Peaceful Rise: A Comparative Study”. *EAI Fellows Program Working Paper*, No: 19, May 2009.

“What Are The Tools Of Diplomacy?”. *U.S. Department of State*. Web: <http://diplomacy.state.gov/discoverdiplomacy/diplomacy101/issues/170614.htm> adresinden 13 Haziran 2016 tarihinde alınmıştır.

Wei, L. ve Trivedi, A. (2015, September 7). “China’s Forex Reserves Fall by Record \$93.9 Billion on Yuan Intervention”. *Wall Street Journal*. 7 Eylül 2015.

Wenger, A. (1997). *Living with Peril: Eisenhower, Kennedy, and Nuclear Weapons*. Maryland: Rowman&Littlefield Publishers, Inc.

Wohlstetter, A. (Summer 1974). “Is There a Strategic Arms Race?”. *Foreign Policy*, No. 15, pp. 3-20.

World Trade Organisation (2015). “International Trade Statistics 2015”. Web: www.wto.org/statistics adresinden 17 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.

Yang, U. (2011). “A Global State through Democratic Federal World Government: How the World Works Better Hidden Benefits of a New World Political Economy”.

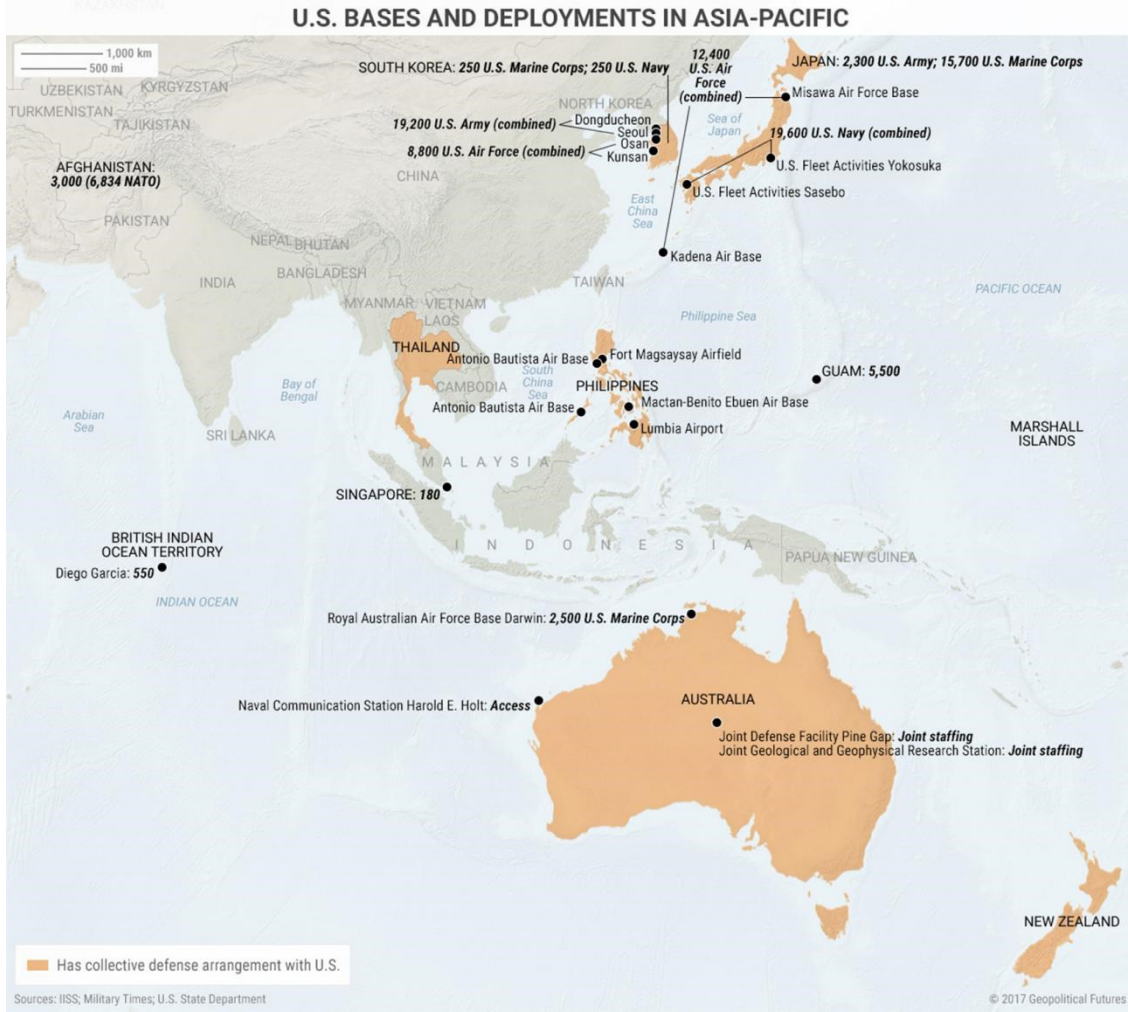
Young, A. (8 Mart 2015). “Trans-Pacific Partnership: Is TPP Dead After Key Sticking Points Block Recent Progress”. Web: www.ibtimes.com/trans-pacific-partnership-tpp-dead-after-key-sticking-points-block-recent-progress-2036623 adresinden 18 Mart 2016 tarihinde alınmıştır.

“1977–1981: The Presidency of Jimmy Carter”. *U.S. Department of State Office of The Historian*. Web: <https://history.state.gov/milestones/1977-1980/foreword> adresinden 12 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.

“1981–1988: The Presidency of Ronald W. Reagan”. *U.S. Department of State Office of The Historian*. Web: <https://history.state.gov/milestones/1981-1988/foreword> adresinden 12 Şubat 2016 tarihinde alınmıştır.

EKLER

EK-1. ABD'nin Asya-Pasifik'teki askeri üsleri (Kaynak: <http://www.mauldineconomics.com>, 14 Şubat 2017)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ERCAN, Halil
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 1984, Elmalı
 Medeni hali : Evli
 Telefon : -
 Faks : -
 e-mail : halerant@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	.....	.....
Lisans	Boğaziçi Üniversitesi	2007
Lise	Antalya Anadolu Lisesi	2002

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
.....	.....	.....

Yabancı Dil

İngilizce, Fransızca

Yayınlar

“Kennan ve Clinton’ın Yaklaşımları Çerçevesinde ABD Dış Politikasının İncelenmesi”.
Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 38, Sayfa: 325-338.

Hobiler

Sinema

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

